การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ปริญญานิพนธ์

ของ

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ตุลาคม 2549

การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

บทคัดย่อ

ของ

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ตุลาคม 2549

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา. (2549). *การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานิธิ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร. ไพบูลย์ อ่อนมั่ง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ตามแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ใน 6 ด้านคือ 1) ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน 2) ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา 3) ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ 4) ด้านปลูกฝังคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ 5) ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ และ 6) ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

ผลการวิจัยพบว่า

การจัดการศึกษาของพ่อแม่มีความต้องการที่ให้การเรียนรู้ของลูกเป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตและสังคมโดยผสมผสานการจัดให้กลมกลืนเหมาะสมกับลูกมากที่สุด คือ

ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน พ่อแม่ใช้หลักการยืดหยุ่นไปตามความถนัดและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ

ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา พ่อแม่ให้อิสระในกระบวนการคิด การจัดการและการแก้ปัญหา โดยสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมทั้งในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านกิจกรรมสอดแทรกไปพร้อมกับการสอนเนื้อหารวมทั้งใช้กิจกรรมต่างๆ ทั้งที่ลูกเป็นผู้กระทำหรือกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างพ่อแม่

ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ พ่อแม่มุ่งเน้นเรียนรู้จากชีวิตจริงของธรรมชาติส่งเสริมให้ลูกได้เข้าไปเรียนรู้และสัมผัสกับสถานการณ์จริง

ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พ่อแม่จัดการเรียนรู้เพื่อให้ลูกมีลักษณะเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันไป

ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ พ่อแม่มีการจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ของลูก และสามารถเรียนรู้ได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม สามารถแบ่งลักษณะของการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคมใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่ง พ่อแม่จัดการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่นหรือชุมชนโดยให้โอกาสลูกพัฒนาตนเองร่วมไปกับครอบครัว และลักษณะที่สองพ่อแม่จัดการเรียนรู้เอง มีการนำลูกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคมตามโอกาส

A STUDY OF STATE AND PROBLEMS OF HOME SCHOOL'S BASIC EDUCATION MANAGEMENT

AN ABSTRACT

BY

KHAJORNSAK INTARASOPA

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree in Educational Administration

at Srinakharinwirot University

October 2006

Khajornsak Intarasopa. (2006). *A Study of State and Problems of Home School's Basic Education Management*. Master thesis, M.Ed. (Educational Administration). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Lect. Dr. Marasri Suthanithi , Asst. Prof. Lt. JG. Dr.Paiboon Onmung.

The purposes of this research were to study the states and problems of home school's basic education management following 6 guidelines on learning process: (1) providing substance and arrange activities in line with the learners' interests and aptitudes; (2) providing training in thinking process, management, and solving problems; (3) organizing activities for learners to draw from authentic experience and drills in practical work; (4) fostering desirable attributes; (5) creating the environment for learners to learn and be able to benefit from research as part of the learning process; and (6) seeking co-operation with all parties concerned in the community to develop jointly the learners in accord with their potentiality.

The research findings were as follows.

The education management of parents aimed at their children's learning by integrating the nature of life and society to best suit children's needs as follows.

Providing substance and arrange activities in line with the learners' interests and aptitudes. Parents were flexible according to the children's interests and aptitudes.

Providing training in thinking process, management, and solving problems. Most parents gave children freedom in thinking process, management, and solving problems by integrating in daily life activities. Learning content was taught through activities both conducted by children and jointly conducted with parents.

Organizing activities for learners to draw from authentic experience and drills in practical work. Parents focused on learning from real life as well as encouraging their children to learn and experience in authentic situations.

Fostering desirable attributes. Parents managed learning in order to foster their children with desirable attributes of intellectual ability, moral behavior, happiness, and morality in various manners.

Creating the environment for learners to learn and be able to benefit from research as part of the learning process. Parents created the environment which contributed to children's learning in harmony with current way of life.

Seeking co-operation with all parties concerned in the community to develop jointly the learners in accord with their potentiality. On the one hand parents jointly managed education with other parties or communities which provided opportunities for children and family to develop and learn together. On the other hand parents managed education for their own children and had them occasionally participated in activities of communities and societies.

การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ปริญญานิพนธ์

ของ

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ตุลาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A STUDY OF STATE AND PROBLEMS OF HOME SCHOOL'S BASIC EDUCATION MANAGEMENT

AN ABSTRACT

BY

KHAJORNSAK INTARASOPA

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree in Educational Administration

at Srinakharinwirot University

October 2006

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งจาก อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานิธิ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร. ไพบูลย์ อ่อนมั่ง กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้ความกรุณา ให้คำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ ประธานสอบและ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อ้อมเดือน สดมณี กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ได้กรุณาให้คำปรึกษาและแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง จนปริญญานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์สละเวลา ให้ข้อชี้แนะ ให้คำปรึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย รวมถึงให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขใน การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

สุดท้ายขอขอบคุณ ครอบครัวอินทรโสภา ครอบครัวบุญมาก ครอบครัวน้ำดอกไม้ ที่มอบทุน ในการทำวิจัย พร้อมกับขอบคุณผู้จัดการโรงเรียนบริหารธุรกิจกาญจนบุรีที่อนุญาตให้ลาเรียนได้และ ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ คณาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือและให้ความรู้ให้แก่ ผู้วิจัยมาเป็นอย่างดี

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

1 บทนำ..... 1

ภูมิหลัง..... 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 5

ความสำคัญของการวิจัย..... 5

ขอบเขตของการวิจัย..... 5

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย..... 6

นิยามศัพท์เฉพาะ..... 6

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 8

ประวัติการจัดการศึกษาไทย..... 9

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว..... 12

ความหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว..... 14

ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว..... 14

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวประสบการณ์นานาประเทศ..... 16

รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในประเทศไทย..... 18

วิธีดำเนินการเพื่อขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว..... 19

การจัดกระบวนการเรียนรู้..... 22

ทฤษฎีการเรียนรู้..... 22

ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้..... 24

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้..... 25

การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว..... 27

ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน..... 28

ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา..... 30

ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ..... 32

ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์..... 34

ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้..... 36

ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม..... 38

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

2 (ต่อ)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 39

งานวิจัยในประเทศ..... 39

งานวิจัยต่างประเทศ..... 42

3 วิธีดำเนินการวิจัย..... 45

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย..... 45

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล..... 46

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ..... 46

การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 47

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล..... 48

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 49

การวิเคราะห์สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว..... 49

5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ..... 76

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย..... 76

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ..... 87

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป..... 87

บรรณานุกรม..... 88

ภาคผนวก..... 99

ประวัติย่อผู้วิจัย..... 146

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา การให้การศึกษาของประชาชนทั้งหลายแต่เดิมจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างบ้านกับวัดอย่างสอดรับลงตัวกับวิถีการดำเนินชีวิต และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้อย่างพอเหมาะบนคุณค่าที่ยึดเอาศีลและธรรมเป็นสำคัญ (อมรชัย ตันติเมธ. 2544: 22) บ้าน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่พ่อแม่ผู้ปกครองจะจัดการศึกษาเบื้องต้นให้ลูกหลาน โดยเน้นการ อบรมบ่มนิสัยขัดเกลาจิตใจของเด็กให้เติบโตมาถึงวัยหนึ่ง หลังจากนั้นจะเป็นหน้าที่ของทางวัด ที่จะให้การศึกษาแก่เด็กทั้งในเรื่องของการเขียน การอ่านหนังสือ และ สอนหลักธรรมคำสอน รวมทั้งอบรมศีลธรรม และการครองชีวิตตามครรลองครองธรรมที่ควรจะเป็น เด็กบางคนที่บวชเรียน และได้ติดตามพระอาจารย์ที่มีวิชาความรู้เฉพาะด้านนั้น อาจได้ฝึกฝนทักษะเฉพาะด้านอื่นอีกด้วย (ทองไพรำ สถาวรินทุ. 2543 :1-2) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นใน พ.ศ. 2414 เป็นการปฏิรูปการศึกษาจากการศึกษาที่ไม่มีแบบแผน เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน (วรวิทย์ วศินสรากร. 2546 :43) เพื่อมุ่งก้าวให้ทันวิทยาการ นำพาประเทศให้ทัดเทียมประเทศตะวันตก ตามความเชื่อที่เห็นว่า ประเทศตะวันตกนั้นเจริญกว่าและเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชของชาติไทยจึงค่อยๆ เปลี่ยนการจัดการศึกษาให้มาอยู่ในการกำกับของโรงเรียนและระบบการบริหารจัดการจากส่วนกลาง บทบาทของวัดและบ้านหรือครอบครัวจึงค่อยๆ ลดความสำคัญลง หลังจากนั้นสังคมไทยได้ยึดเอาแบบแผนการจัดการศึกษาสมัยใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการศึกษาของประเทศไทย เป็นวิกฤตการณ์หนึ่งของประเทศ ที่ต้องการการปฏิรูปแก้ไขปรับปรุงและเป็นรากฐานสำคัญของปัญหาอื่นๆ ปัญหาการศึกษาไทยในภาพใหญ่ คือ การไม่สามารถเตรียมคนไทยให้สามารถเผชิญกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทำให้สังคมไทยอ่อนแอ ขัดแย้ง ทำลายตัวเอง (ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. 2543: 16)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)พ.ศ. 2545 มีเจตนารมณ์ชัดเจนในการที่จะให้ทุกฝ่ายของสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจึงเปิดโอกาสให้พ่อ-แม่ ผู้ปกครองสามารถมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานได้ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ ได้มาตรฐานหรือลดปัญหาต่างๆลง เช่นความรุนแรง ยาเสพติด และลดการล่วงเกินทางเพศ ช่องทางหรือวิธีหนึ่งที่สามารถพึ่งพาและไว้วางใจได้ คือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว (Home School) ซึ่งการเรียนรู้ได้ถูกวางแผนจัดขึ้นอย่างตั้งใจสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัวโดยการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัวมีพ่อแม่ผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นครูหรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมของการศึกษา เป็นรูปแบบการศึกษาทางเลือกตามอัธยาศัยที่ให้สิทธิพ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาได้ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่

ลูกหลาน ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยมีระเบียบกำกับดูแลอย่างเหมาะสม ซึ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในปัจจุบันแพร่หลายและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ (ประเวศ วะสี. 2541: 1)

จุดเด่นของการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว คือ การที่มีเวลาอิสระไม่มีพันธนาการจากกฎระเบียบมากเกินไปสามารถที่จะบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ผู้ปกครองที่จัดการเรียนรู้ต้องรู้จักการพิจารณาชีวิตจริงของเด็กและใช้เวลาทำกิจกรรมที่ไม่เร่งรัดซึ่งจะมีผลต่ออารมณ์ของเด็กฉะนั้นเมื่อเข้าใจตรงส่วนนี้จะทำให้ผู้ปกครองเข้าใจและรู้จักวิธีการเรียนรู้ร่วมกับเด็กและจะเกิดความสนุกสนานระหว่างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นกระบวนการ(สุธาทิพย์ แซ่อุ้ย. 2543: 21) ด้วยคุณลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้วิธีการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองมีความแตกต่างที่หลากหลายตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัว การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทยที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีการจัดอย่างเป็นทางการที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ และโรงเรียนสัตยาไส ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่พึ่งพิงของครอบครัว ที่ตัดสินใจเลือกวิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวทั้งนี้ผู้ปกครองต้องประสานกับการดูแลร่วมกับโรงเรียนให้ช่วยทำการประเมินผลร่วมกันทุกภาคการศึกษารวมทั้งในการสอบปลายปี (ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. 2543: 21)

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ได้กำหนดไว้ว่า เมื่อครอบครัวจดทะเบียนรับรองสิทธิในการจัดการศึกษาแล้ว การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องยึดหลักให้สอดคล้องกับมาตรา 6 ที่กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 7 ที่กำหนดไว้ว่า ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึก ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และให้เป็นตาม ประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ข้อ 2 ที่กำหนดไว้ว่า การยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ แต่ปรับจุดเน้นสาระการเรียนรู้ได้ตามที่ครอบครัวต้องการพัฒนา(ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. 2547: 202) นอกจากนี้ คำหมาน คนไค (2547: 12) กล่าวไว้ว่า สถานศึกษาทุกประเภทและทุกระดับต้องจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเดียวกันเพราะอยู่ภายใต้บังคับ

กฎหมายฉบับเดียวกัน ในการดำเนินงานเรื่องใดก็ตาม หากไม่มีเขียนกำหนดห้ามไว้ในกฎหมาย หมายความว่าสามารถปฏิบัติได้เพราะถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รองรับการจัดการศึกษาแนวนี้แล้วก็ตาม และการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น จะต้องถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ (กิตติชัย สุธาสิโนบล. 2546: 8)และการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ (นวลจิตต์ เชาวกรีติพงศ์และคณะ. 2545: 7) การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 24 ได้เสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ไว้คือ 1) การจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ 4)ปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 5) การสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ 6) การจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 12)

อย่างไรก็ตามสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว มีลักษณะเป็นการให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากการอ่านหนังสือ การคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติ ในบางเนื้อหาต้องไปเรียนกับผู้รู้เฉพาะด้าน เด็กมีโอกาสเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนพ่อแม่และบุคคลในครอบครัวมีบทบาทในการพูดคุยเรียนรู้ร่วมกับเด็ก จัดเตรียมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และเพิ่มเติมความรู้ให้กับเด็ก ส่วนการจัดกิจกรรมในการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริงและเชื่อมโยงมาจากเนื้อหาจากหลายด้าน ด้วยวิธีการที่หลากหลายรูปแบบ การเรียนรู้ของเด็กต้องสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เพื่อเด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ (วริสรา วงษ์ขำ. 2544: 99) พ่อแม่จะต้องทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเนื้อหาตามพัฒนาการและความสนใจของลูกแล้วพ่อแม่ยังจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงออกและของลูกการให้ความอบอุ่นพูดคุยและรับฟังลูกอย่างสม่ำเสมอการให้ลูกมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่างๆ โดยไม่ปกป้องลูกจากปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆด้วยตนเองรวมทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก เพื่อให้เด็กเป็นผู้พัฒนาตนได้ด้วยตนเองอยู่เสมอ (อมรวิชช์ นาครทรรพ. 2543: 128) และจากการวิจัยของแสงเดือน นนทเปารยะ. (2546: 81) ยังพบว่า พ่อแม่ส่วนใหญ่มีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายในครอบครัว เช่น ในเรื่องเวลาของพ่อแม่ในการแสวงหาข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ งานตามหน้าที่ซึ่งสนองตอบต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความไม่เข้าใจกันระหว่างพ่อแม่และเกิดจากปัจจัยภายนอกครอบครัว เช่น การยอมรับของสังคม การไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนไม่สามารถรวมกลุ่มการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวได้

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญยังเกิดจาก นโยบาย กฎ ระเบียบข้อบังคับของรัฐที่สร้างกรอบบังคับมากกว่าที่จะสร้างแรงจูงใจสนับสนุน รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐบางคนที่มีทัศนคติต่อการศึกษาโดยครอบครัวอย่างผิดๆ รู้สึกว่าเป็นเรื่องยุ่งยากเป็นภาระหรือระแวงว่าจะถูกใช้ไปในทางมิชอบทำให้มีการแสดงออกต่างๆ ที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาโดยครอบครัว (ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. 2543: 46) ภายหลังการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ณ วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) มีการติดตามความคืบหน้าจึงมีการจัดสัมมนาภายใต้การจัดการของสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา เมื่อวันที่ 17-19 มีนาคม พ.ศ. 2548 ณ สีดารีสอร์ท จังหวัดนครนายก และได้มีการส่งแบบสอบถามไปถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง 175 เขต ทั่วประเทศ ผลตอบกลับมา 112 เขต ข้อสรุปอย่างไม่เป็นทางการพบว่าเกือบครึ่งหนึ่งคือร้อยละ 49 ยังไม่ได้รับตัวกฎกระทรวง ร้อยละ 62.5 ยังไม่ได้รับคู่มือแนวปฏิบัติในการดำเนินการ และร้อยละ 86 มีความเข้าใจต่อเรื่องการศึกษาโดยครอบครัวในระดับน้อยถึงปานกลางและ เรื่องสำคัญอีกเรื่องคือ แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ซึ่งที่ผ่านมาศึกษานิเทศก์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่ง จะใช้วิธีนำ 8 กลุ่มสาระและมาตรฐานช่วงชั้นของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ มาใส่ไว้ในแผนการเรียนรู้ของผู้ปกครองทั้งเล่ม (ยุทธชัย เฉลิมชัย. 2548 : 75-76)

เพื่อเป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ตามแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาใน 6 ด้านคือ 1) ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน 2) ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา 3) ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ 4) ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 5) ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ 6) ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม การค้นหา ให้ความหมาย ผู้เคยมีหรือผ่านประสบการณ์ดังกล่าวซึ่งเป็นความจริงของบุคคลนั้นๆ (นิศา ชูโต. 2545: 24) มีวิธีการเก็บข้อมูลโดยการลงภาคสนามโดยผู้วิจัย ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) และการศึกษาเอกสาร ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเรื่องสำคัญมากของโลกยุคใหม่ที่ผู้ปกครองมีสิทธิในการจัดการศึกษาของลูกและเยาวชนของชาติ ซึ่งผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว นำไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาและปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาวิจัยสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว 6 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน 2) ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา 3) ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ 4) ด้านปลูกฝังคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ 5) ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ และ 6) ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง นักการศึกษาตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ประกอบกับการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ประกอบกับการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว และเป็นแหล่งศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

ในการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิชาการพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ และ ประกอบกับกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 จึงได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยดังนี้

1.1 ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในหัวข้อ

1.1.1 การจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

1.1.2 การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

1.1.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ

1.1.4 การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1.1.5 การสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

1.1.6 การจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

2. **กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย**

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว โดยพิจารณาจากระดับการจัดการศึกษา ตามคุณลักษณะของผู้ปกครองที่แตกต่างกันเช่น ที่อยู่ อาชีพ การศึกษา สภาพแวดล้อมของครอบครัว จำนวน 6 ครอบครัว

ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการติดต่อผ่านสมาคมบ้านเรียนไทย และการติดต่อผ่านทางเครือข่ายอินเตอร์เนท จากนั้นจึงทำการคัดเลือกครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่สนใจและยินดีให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

ระดับอนุบาล

ครอบครัวหนึ่ง จังหวัด นนทบุรี

ครอบครัวสี่ กรุงเทพมหานครฯ

ระดับประถมศึกษา

ครอบครัวสาม กรุงเทพมหานครฯ

ครอบครัวหก กรุงเทพมหานครฯ

ระดับมัธยมศึกษา

ครอบครัวสอง กรุงเทพมหานครฯ

ครอบครัวห้า จังหวัด สมุทรปราการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพ หมายถึง ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและวิธีการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในปัจจุบัน

2. ปัญหา หมายถึง สิ่งที่เป็นข้อสงสัย ขัดข้อง หรือเป็นอุปสรรค ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

3. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ก่อนระดับอุดมศึกษาโดยที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบจัดให้บุตรหรือผู้ที่อยู่ในความดูแลโดยตรง ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมด หรือ โดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา อาจเป็นผู้สอนเองโดยตรง หรืออำนวยการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผล ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียนและวิธีการในการจัดการเรียนรู้หรือประสบการณ์ ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนของผู้ปกครอง ประกอบด้วย 6 ด้านดังนี้

4.1 ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน หมายถึง วิธีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ หลักสูตร โดยพิจารณาตามความถนัดของผู้เรียน ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

4.2 ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนในการฝึกหัดและฝึกฝน ด้านการวิเคราะห์ การวางแผน ที่ครอบครัวจัดให้ผู้เรียนฝึกหัดให้เกิดทักษะกระบวนการคิด การจัดการและการแก้ปัญหาที่พึงประสงค์

4.3 ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ หมายถึง การวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้เตรียมสื่อ อุปกรณ์ เพื่อให้เกิดประสบการณ์จริง โดยการให้ฝึกปฏิบัติได้จริงของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ให้คู่คุณธรรม

4.4 ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง การกำหนด กระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยการปลูกฝังและสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ครอบครัวได้กำหนดไว้เป็นแผนในการจัดการศึกษา

4.5 ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ หมายถึงการดำเนินการจัดให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อเกิดการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งภายในบ้านและนอกบ้านด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นจากการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบโดยร่วมกับกระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน

4.6 ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นจากการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคมเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และจากทรัพยากรทุกด้าน

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่สำคัญ ดังจะได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. **ประวัติการจัดการศึกษาไทย**
2. **การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว**
   - 2.1 ความหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
   - 2.2 ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
   - 2.3 การศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวจากประสบการณ์นานาประเทศ
   - 2.4 รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในประเทศไทย
3. **วิธีดำเนินการเพื่อขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว**
4. **การจัดกระบวนการเรียนรู้**
   - 4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้
   - 4.2 ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้
   - 4.3 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้
5. **การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว**
   - 5.1 การจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน
   - 5.2 การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา
   - 5.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ
   - 5.4 การปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์
   - 5.5 การสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้
   - 5.6 การจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม
6. **งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**
   - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
   - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ประวัติการจัดการศึกษาไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติเก่าแก่ประเทศหนึ่ง ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยอาณาจักรแรกของไทยที่ปรากฏชื่ออยู่ในตำนานของชาติไทยคือ อาณาจักรลานนา ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 1400 มีเมืองสำคัญๆ ในสมัยนั้นอยู่ 3 เมืองคือ เมืองหริบุญไชย เมืองเงินยาง และเมืองพะเยา โดยพ่อขุนเม็งรายรวมเมืองทั้งสามเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้อาณาจักร ลานนาไทยเป็นปึกแผ่นและเจริญก้าวหน้ามีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ แต่การศึกษาไม่มีหลักฐานพอที่จะอนุมานได้ว่าการศึกษาของคนไทยมีลักษณะอย่างไร เพียงอธิบายได้กว้างๆ ว่าการศึกษาของคนไทยสมัยนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ กิจกรรมทางการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ก็คือ กิจกรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา มีหลักฐานมากมายที่แสดงให้เห็นว่าชาวลานนาสนใจการศึกษา และฝึกปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง นอกจากความรู้ที่ได้ในด้านพุทธธรรมแล้ว ความรู้ความสามารถในด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ตลอดจนศิลปการช่างต่างๆเช่น ช่างทอง ช่างเงิน ช่างเหล็ก มีความเจริญก้าวหน้ามากดังปรากฏหลักฐานอยู่ในพงศาวดารโยนก (จิตรกร ตั้งเกษมสุข. 2525: 10-11)

สมัยกรุงสุโขทัย พ.ศ. 1781-1921 สมัยนี้มีเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาเพิ่มขึ้นคือมีการส่งเสริมด้านจริยศึกษา คือการประกาศให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ โดยพ่อขุนรามคำแหงเห็นสมควร และได้มีการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น เพราะเห็นว่าแบบตังหนังสือไทยเดิมหรือไทยโยนกที่ดัดแปลงมาจากตัวหนังสือมอญและขอมนั้นไม่สะดวกในการเขียน รูปตัวหนังสือยังรุงรังอยู่มาก พระองค์ จึงได้คิดประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นมาใหม่โดยดัดแปลงแก้ไขให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น และนำมาใช้จนเป็นที่แพร่หลายรวมทั้งเป็นที่นิยมระหว่างคนไทยด้วยและเป็นรากฐานแห่งการอักษรศาสตร์มาจนปัจจุบัน (วรวิทย์ วศินสรากร. 2546: 26-27) สถาบันการศึกษาได้แก่ วัด เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ลูกหลานของข้าราชการและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีสำนักราชบัณฑิตที่ให้การศึกษาแก่เจ้านายและลูกหลานข้าราชการ ส่วนบ้านยังเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญในการให้การศึกษาแก่คนในครอบครัว เฉพาะอย่างยิ่ง ด้านคุณธรรม จริยธรรม วิชาที่สอนและเรียน คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญ (สมหมาย จันทร์เรือง. 2544: 22)

การศึกษาของคนในสุโขทัยกับการครองชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน การศึกษามิใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต แต่การศึกษาคือชีวิต (Education is Life) การศึกษาคือการแก้ปัญหา เป็นการศึกษาโดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) พุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย การศึกษาในสมัยกรุงสุโขทัย แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ สายฆราวาส และ สายบรรพชิต สายฆราวาส การศึกษาเล่าเรียนสายฆราวาสมี 2 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) ด้านวิชาชีพ ศึกษาเล่าเรียนในครอบครัวจากพ่อแม่และเครือญาติ 2) ด้านความประพฤติปฏิบัติ ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ มีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนอบรมและมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยการศึกษาอบรมแบ่งสายบรรพชิต คือการศึกษาของพระสงฆ์ จากหลักฐานต่างๆ สรุปได้ว่าพระสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัยสนใจศึกษาพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง พระเจ้าแผ่นดินทรงให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทรงพระราชทานราช

สำนักให้เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ มีการอาราธนาพระสงฆ์ที่รอบรู้พระธรรมวินัยจากแหล่งต่างๆ มาเผยแผ่ความรู้ยังสุโขทัย หนังสือไตรภูมิพระร่วงที่พระมหาธรรมราชาลิไททรงพระราชนิพนธ์ขึ้นนั้นก็จะทรงหมายไว้ให้พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการอบรมสั่งสอนชาวบ้านชาวเมืองสุโขทัยเป็นสำคัญ (กลุ่มพัฒนาหลักสูตร. 2548: ออนไลน์)

สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีที่1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี ความเจริญรุ่งเรืองของกรุงสุโขทัยก็เสื่อมลง และมารวมอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเพียง จุดเดียวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับประวัติการศึกษาไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก จะมีการแต่งตำราเรียนภาษาไทยขึ้น มีการศึกษาต่างประเทศเพิ่มขึ้น และมีการส่งเสริมทางด้านวรรณคดี (วรวิทย์ วศินสรากร. 2546: 28) มีการตั้งข้อสังเกตว่าในสมัยอยุธยาความสำคัญของวัดในฐานะที่เป็นสถานที่ให้การศึกษาได้มีความสำคัญยิ่งขึ้น เพราะเกิดมีประเพณีว่าผู้ชายจะต้องเข้าอุปสมบทในพระศาสนาเมื่อมีอายุครบ 20 ปี เพื่อจะได้ศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ตลอดหนึ่งพรรษาเป็นอย่างน้อย ในระหว่างที่บวชก็ได้รับการศึกษาทางด้าน จริยศึกษา มีการเรียนภาษาขอม ภาษาบาลี ส่วนเยาวชนที่เป็นชายนั้นก็นิยมกันไปฝากไว้เป็นศิษย์วัดเล่าเรียนหนังสือจากพระอาจารย์เท่าที่จะมีความรู้และเวลาที่สั่งสอนให้ (พนัส หันนาคินทร์. 2521: 116) บ้านและชุมชนเป็นแหล่งวิชาการหรือความรู้ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนมาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย บ้านเป็นสถานที่ให้การศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และการเข้าสังคมได้อย่างแท้จริง แม้บ้านจะไม่ใช่สถานที่สอนหนังสือหรือสถานฝึกศิลปวิทยาชั้นสูงเหมือนวัด และวัง แต่บ้านจะทำให้สมาชิกของครอบครัวและชุมชนได้เรียนรู้ชีวิต รู้จักสังคม รู้จักปัญหา และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากชีวิตจริง รวมทั้งบ้านเป็นสถาบันที่จะเตรียมคนให้มีพื้นฐานเบื้องต้นที่มีความพร้อมในการส่งต่อให้สถานบันการศึกษาต่อไป ซึ่งลักษระนี้ถือว่าเป็นการศึกษาบนพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมจรรยา ศาสนา และจารีตต่างๆ อันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยสมัยนั้น การศึกษาดังกล่าวจึงเป็นลักษณะการศึกษานอกดรงเรียนหรือเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังวคมโดยแท้ (สมหมาย จันทร์เรือง. 2544: 63)

สมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2313-2325 เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก ในปี พ.ศ. 2310 บ้านเมืองต้องว่างกษัตริย์เป็นเวลาถึงสามปี เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีขึ้นครองราชย์ ในปี พ.ศ. 2313 และสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ที่ยังเหลือรอดจากภัยสงครามในถิ่นต่างๆมาประชุมพร้อมกันที่วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตารามในปัจจุบัน) ทรงแต่งตั้งพระสังฆราช พระราชาคณะ เพื่อการดูแลพระอารามและปกครองคณะสงฆ์ทั้งปวงให้ดำเนินไปด้วยดี และพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯให้สร้างวัด โบสถ์ วิหารและกุฏิขึ้นอีกมากมาย และให้รวบรวมพระไตรปิฎก ตำราพระราชพิธี วรรณคดีและศิลปวิทยาการอื่นๆ การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของฝ่ายพุทธจักร และดำเนินการตามแบบอย่างที่เคยปรากฏในสมัยกรุงศรีอยุธยา (อมรชัย ตันติเมธ. 2543: 10-11)

แม้ว่ากรุงธนบุรีเป็นนครหลวงของไทยอยู่เพียง 15 ปี และเป็น 15 ปีแห่งการทำสงคราม ถึงกระนั้นพระเจ้ากรุงธนบุรียังได้วางพื้นฐานทั้งด้านการค้า การศาสนา และอักษรศาสตร์ ไว้ให้กับราชอาณาจักรไทยอย่างมั่นคง ทั้งนี้ด้วยพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโดยแท้ ถึงแม้การศึกษาในสมัยกรุงธนบุรี แม้จะไม่เจริญก้าวหน้ามากนัก แต่ก็เป็นการเริ่มต้นทางการศึกษาที่เป็นพื้นฐานให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (กลุ่มพัฒนาหลักสูตร. 2548: ออนไลน์)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2325-2394 การศึกษายังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยากล่าวคือ มีวัดได้ให้ความรู้แก่พลเมืองให้เหมาะแก่ความต้องการของประชาคม วัดและบ้านรับภาระในการอบรมสั่งสอนเด็ก ส่วนรัฐหรือราชสำนักให้ความอุปถัมภ์ตามสมควร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงการศึกษาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไว้สองแห่ง แห่งหนึ่งมีความว่า การศึกษาตั้งต้นการโกนจุก แล้วเด็กผู้ชายถูกส่งไปอยู่วัด เรียนอ่าน เขียน และคำสอนศาสนา อีกแห่งหนึ่งมีความว่าพระได้รับมอบหมายให้จัดการศึกษา และโรงเรียนอยู่ติดกับวัดโดยมาก ย่อมเป็นของธรรมดาอยู่ที่การสอน ให้รู้คำสั่งสอน และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นส่วนสำคัญมากของระบบการศึกษา พลเมืองชายส่วนหนึ่งอ่านและเขียนหนังสือออก แต่วิธีที่จะแสวงหาความรู้ชั้นสูง สาขาใดสาขาหนึ่งมีอยู่น้อย ถึงกระนั้นก็ดี ในบรรดาขุนนางยังใฝ่ใจเรียนวิชาเครื่องจักรกลไก รู้จักใช้เครื่องมือเดินเรือและรู้วิชาปรัชญากันมาก การศึกษาของสตรีถูกทอดทิ้งในประเทศสยาม มีสตรีน้อยคนที่อ่านหรือเขียนได้ อย่างไรก็ดี ในการแสดงละครภายในพระราชวัง สตรีคนหนึ่งบอกบทและพลิกบทละครได้อย่างคล่องมาก (เดชา สุพรรณทอง. 2542: ออนไลน์)

กล่าวได้ว่ายุคใหม่การศึกษาแห่งประเทศไทยได้เริ่มต้นขึ้นในตอนปลายแห่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระองค์สวรรคตเสียก่อน งานขยายการศึกษาจึงต้องตกมาเป็นพระราชภารกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นผู้เริ่มยุคใหม่ของการศึกษาแห่งประเทศไทย เรียกว่ายุคปฏิรูปการศึกษา เพราะเป็นยุคที่เริ่มตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศ (วรวิทย์ วศินสรากร. 2546: 35) ซึ่งนโยบายการศึกษาพ.ศ. 2435-2475 นับเป็นยุคแรกหรือก้าวแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงธรรมการ รัฐได้พยายามขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนในทุกระดับ โดยเน้นในระดับประถมศึกษาเป็นสำคัญกว่าระดับอื่นทั้งนี้เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน สนองต่อความต้องการของชาติบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับราชการและการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย นับได้ว่าบรรลุผลสำเร็จพอสมควรโดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาสำหรับประชาชนโดยทั่วๆ ไปส่วนการศึกษาในระดับอื่นประสบผลสำเร็จไม่มากนัก ความพยายามของกระทรวงธรรมการยุคเริ่มแรกที่ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหาร ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติหลายฉบับและอื่นๆ ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามที่จะจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามนโยบายที่กำหนดไว้ (กลุ่มพัฒนาหลักสูตร. 2548: ออนไลน์)

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของไทยในสมัยก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การจัดการศึกษาได้มีการจัดมาก่อนแล้วโดยการจัดการศึกษานั้นจะเป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ของครอบครัวที่มีความชำนาญแตกต่างกันไปโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องวิชาการต่อสู้ การช่างฝีมือ และการบวชเรียนกับพระเพื่อได้รับการฝึกอ่านเขียน คุณธรรม จริยธรรม และวิชามนต์ต่างๆ ตามแต่ละครอบครัวที่มีความสามารถ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้เริ่มมีมาก่อนหน้านี้นานแล้ว จนกระทั่งรัฐได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้นจึงได้ตั้งโรงเรียนและจัดการศึกษาเข้าสู่ระบบมากขึ้นจนการศึกษาโดยครอบครัวได้เริ่มหายไป

การดำเนินการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวในปัจจุบันได้เริ่มจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวขึ้นมาใหม่ตามสิทธิในการจัดการศึกษา นับว่าเป็นการฟื้นคืนรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยแต่เดิมมาที่พ่อแม่คือพรหมและครูคนแรกของลูก ให้กลับมามีบทบาทในฐานะเป็นนวัตกรรมในยุคสมัยที่สังคมไทยกำลังมีการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง แต่มีลักษณะเฉพาะของมูลเหตุ ปรัชญาการศึกษาและวิธีสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่มาจากความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ภายในสังคมไทย โดยมีแรงจูงใจจากปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียนเรื่องของความไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง ไม่มีคุณภาพ ไม่ตอบสนองต่อความเจริญงอกงามทางจิตใจและสติปัญญาของตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง รวมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ใหม่ๆ เกิดและเคลื่อนตัวไปอย่างรวดเร็ว จึงต้องการกระบวนการศึกษาเรียนรู้ที่มากไปกว่าการท่องบ่นจดจำ ขณะเดียวกันมีความเป็นไปได้มากขึ้นที่บุคคลจะสามารถเรียนรู้และเข้าถึงความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์กำลังเคลื่อนตัวจากกระบวนทัศน์และระบบที่ผิดพลาดไปสู่การให้คุณค่าความหมายอย่างใหม่ต่อชีวิต บ้านในวันนี้จึงกลายเป็นสถานที่แห่งการศึกษาได้ไม่ต่างหรืออาจมีประสิทธิภาพมากกว่าโรงเรียน การสร้างสรรค์อารยธรรมอีกยุคสมัยเพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ซึ่งมนุษย์จะมีความถึงพร้อมทั้งในศีล สมาธิ และสติปัญญา ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่มีอิสระบูรณาการเชื่อมโยงสอดคล้องกับศักยภาพในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องไปพ้นจากพันธนาการของระบบการศึกษาแบบเดิม (ยุทธชัย เฉลิมชัย. 2548: 1-2)

2. **การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว**

ก่อนหน้าการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 สังคมไทยเริ่มพูดถึงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เมื่อกระแสการปฏิรูปการศึกษาขยายตัวขึ้นพร้อมวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคมเริ่มตั้งคำถามต่อความล้มเหลวของระบบและโครงสร้างต่างๆ ผู้สนใจปัญหาการศึกษาและพ่อแม่จำนวนหนึ่งซึ่งจัดการศึกษาโดยครอบครัวล่วงหน้าไปแล้วได้เข้ามาผลักดันรณรงค์และเรียกร้องให้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเปิดโอกาสให้สิทธิทางกฎหมาย ตลอดจนการสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวดังกล่าว ขณะเดียวกันจุดเปลี่ยนจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาทำให้พ่อแม่ ครอบครัวต้องการการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเป็น

เครื่องมือในการผลิตประชากรที่มีคุณภาพอันจะเป็นรากฐานของการแก้ไขปัญหาทั้งมวล (ยุทธชัย เฉลิมชัย. 2544: 3) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ่อแม่ควรมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อการรักษาชีวิตลูกด้วยจิตวิญญาณที่แท้จริงมั่นคงอยู่ในการดำรงตนในฐานะ พระพรหมของลูก เป็นผู้มีความคิดชัดเจนต่อความหมายและเป้าหมายของการศึกษา เป็นผู้พร้อมที่จะใช้วันเวลาของชีวิตร่วมสานทอการเจริญเติบโตทางพัฒนาการการศึกษาของลูกอย่างรู้และเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ สามารถเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตมาต่อเติมเสริมสร้างให้กลายเป็นการเรียนรู้ของลูกอยู่ตลอดเวลามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ ชุมชน สังคม กลุ่มเพื่อน และที่สำคัญควรมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำเชื่อว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้เป็นสิ่งที่เหมาะสำหรับลูกหลานโดยแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 46-47)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เริ่มมีบทบาทมากขึ้นหลังจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้สิทธิครอบครัวจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรหลานเช่นเดียวกับองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมอื่นๆ โดยต้องมีกฎกระทรวงที่ออกหลักเกณฑ์ ในการดำเนินงานการกำกับดูแล การส่งเสริมสนับสนุน จึงจะมีความครบถ้วนสมบูรณ์ (จันทร์แรม สัมพันธ์วิวัฒน์. 2545: ออนไลน์) Home School มีความหมายตรงกับคำว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดการศึกษาทางเลือกที่ให้สิทธิพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ลูกได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ใน การจัดการศึกษาพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาหรือเป็นผู้อำนวยการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้กับลูก (ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา. 2546?: 4) นักการ ศึกษาเชื่อว่า “Man is the training animal” มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด คือ มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงกว่าสัตว์ทุกชนิดในโลกนี้ทำให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องถึงขีดสุดจนกระทั่งเป็นครูสอนตนเองได้ และเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์คือ “การศึกษา” การศึกษาของไทยนั้นยังมีข้อบกพร่องอยู่มากเพราะเป็นการศึกษาที่สอนให้จำมากกว่าสอนให้ทำสอนให้เชื่อมากกว่าสอนให้แย้งสอนเนื้อหาวิชามากกว่ากระบวนการแสวงหาความรู้ สอนแบบตามใจครูมากกว่าสอนตามความสนใจของนักเรียน (บูรชัย ศิริมหาสาคร. 2546: 2-4) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เป็นการศึกษาทางเลือกรูปแบบหนึ่ง ที่มุ่งเน้นให้ ผู้เข้ารับการศึกษาสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความพอดีและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มุ่งให้คนดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความพอดีในปัจจุบันขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นให้คนเห็นความสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ของคนในรุ่นต่อไป จึงนับได้ว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นด้วยการพัฒนาคนให้พึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงตามทรัพยากรและกำลังที่มีอยู่ ซึ่งการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้เองเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้มองเห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเรื่องที่สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม (สุบิน ยุระรัช. 2546: ออนไลน์)

ดังนั้นการได้ศึกษาเรื่องราวขององค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวจึงเป็นนวัตกรรมใหม่ มีความจำเป็นต่อผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการร่วมแก้ไขปัญหาการศึกษาของชาติและพัฒนารูปแบบการศึกษา การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวจึงเป็นแนวทางทางการศึกษาอีกทางหนึ่งที่ควรศึกษา

2.1 **ความหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว**

ความหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้นมีผู้ที่ให้ความหมายไว้หลากหลาย อาทิ ศรัณย์ เลิศรักษ์มงคล (2541: 58) กล่าวว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวหมายถึง การศึกษาที่พ่อแม่จัดการเรียนการสอนให้กับลูกของตนเองที่บ้านแทนการส่งลูกไปโรงเรียน ขณะที่ สุรกุล เจนอบรม (2541: 60) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว หมายถึง โรงเรียนที่บ้านโดยที่ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องส่งลูกหลานไปเข้าโรงเรียน ส่วน ยุทธชัย เฉลิมชัย; และ อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543: 21) ได้ให้ความ หมายว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีการเทียบโอนผลการศึกษาในขณะที่ อมรวิชช์ นาครทรรพ (2545: 1)ได้ให้ความหมายว่า เป็นการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีพ่อแม่ทำหน้าที่เป็นครูหรือกำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้น

จากความหมายที่นักการศึกษาได้ให้ไว้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว จัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายโดยยึดธรรมชาติและความสนใจของเด็กในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความเชื่อทางปรัชญา ศาสนา หรือวัฒนธรรมชุมชนที่ครอบครัวพึงประสงค์ในลักษณะที่ผสมผสานการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบจัดให้ลูกหรือผู้ที่อยู่ในความดูแลโดยตรง ซึ่งอาจเป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมดหรือร่วมกันระหว่างครอบครัว หรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาและผู้ปกครองอาจเป็นผู้สอนเโดยตรงหรืออำนวยการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

2.2 **ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว**

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทยเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหวังของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวคือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวถือว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองของกฎหมาย ฉะนั้นจึงมีความสำคัญเช่นเดียวกับโรงเรียนในความเป็นสถานศึกษาที่ทัดเทียมกัน นอกจากนี้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวยังอยู่ในการส่งเสริมและสนับสนุนของสำนักงานและคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย

ครอบครัวคือความเอาจริงเอาจังและความเอาใจใส่ของพ่อแม่ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมในบ้านต้องมีลักษณะกระตุ้นการเรียนรู้พ่อแม่ต้องมีระเบียบวินัยในตนเอง ยอมปฏิเสธภาระอื่นที่มารบกวนหรือขัดจังหวะการเรียนรู้ของลูก เพื่อให้มีเวลาสอนลูกได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้พ่อแม่ควรขยันหมั่นหาความรู้เพิ่มอยู่เสมอโดยเฉพาะในเรื่องที่จะนำมาสอนลูกหรือเป็นทางเลือก ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงควรต้องเห็นด้วย และคอยสนับสนุนเป็นกำลังใจ เพื่อพ่อแม่จะได้ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวจนท้อแท้ เพราะการศึกษาถือเป็นภาระหนักที่มีอนาคตของลูกเป็นเดิมพัน (โฮมเวฟ. 2543: ออนไลน์)

นภเนตร ธรรมบวร (2541: 28-29) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวว่าเป็นสิ่งสำคัญสามารถทำให้เด็กมีการพัฒนาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ และอนาคตของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ ซึ่งแท้จริงแล้วพ่อแม่ถือว่าเป็นครูคนแรกและตลอดชีวิตของลูก การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวจึงมีความสำคัญกับเด็กมาก

สมพงษ์ โตโพธิ์ไทยและคณะ (2546: 32) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวมี 6 ประการ ได้แก่1) การจัดการศึกษามุ่งให้เห็นถึงพัฒนาการของลูกอย่างแท้จริงไม่ใช่เพื่อการคัดเลือกในระบบของการแข่งขัน 2) ให้ความสำคัญกับพัฒนาการเป็นรายบุคคล ให้เด็กได้ค้นพบวิถีทางของการพัฒนาตนเอง 3) ลูกมีส่วนร่วมในการประเมินผลตัวเองด้วย 4) สามารถประเมินจากสภาพจริงมากกว่าการใช้แบบทดสอบ 5) มีความต่อเนื่องเห็นตลอดทั้งกระบวนการ มากกว่าเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพธ์ในขั้นสุดท้าย และ 6) มีความหลากหลายในวิธีการจัดการเรียนการสอนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามหลักที่ทุกสิ่งล้วนเป็นการเรียนรู้และสามารถใช้เป็นประจักษ์พยานแสดงผลของการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ (2547: 67-68) ได้กล่าวถึงมูลเหตุสำคัญที่นำมาซึ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในประเทศไทยไว้ว่า 1) เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การศึกษาที่โรงเรียนจัดคือการทำให้เด็กทุกคนเหมือนกัน ซึ่งขัดกับพัฒนาการของเด็กตามธรรมชาติ 2) เชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีใครสอน และมนุษย์ควรมีอิสระได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ 3) การศึกษาในระบบเน้นการแข่งขันมากกว่าพัฒนาเด็กแต่ละคนไปตามศักยภาพและความถนัดของเด็ก การเรียนรู้เป็นลักษณะแยกส่วนขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นองค์รวมไม่ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดที่แตกต่างและสร้างสรรค์ 4) ระบบโรงเรียนทำให้เด็กขาดโอกาสเรียนรู้และปฏิบัติตามภูมิปัญญาและภูมิธรรมของชนเผ่าหรือของท้องถิ่น 5) ต้องการสอนลูกให้มีความเจริญงอกงามสอดคล้องกับหลักธรรมและความเชื่อในทางศาสนา 6) อยากให้ลูกได้รับการศึกษาที่เน้นความสมดุลทั้งทางจริยธรรมและวิชาการ เพื่อให้ลูกเข้มแข็งสามารถครองตนอยู่ได้ในสังคมที่มีทั้งปัญหายาเสพติด ปัญหาความรุนแรงอื่นๆ และการแก่งแย่งแข่งขัน 7) อยากให้ลูกได้

เรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้เรียนได้ทุกโอกาสทุกสถานที่ มีความสุข สนุกกับการเรียน 8) ไม่เชื่อมั่นต่อจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้สอนในปัจจุบัน

ปัจจุบันการศึกษาของประเทศไทยอยู่ในช่วงที่ต้องการความช่วยเหลือจากคนไทยทุกคน เพื่อพัฒนาการศึกษาของประเทศให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวเป็นรูปแบบหนึ่งที่ครอบครัวได้รวมกลุ่มจัดขึ้นตามความเชื่อทางปรัชญาของแต่ละครอบครัวโดยเด็กมีส่วนร่วมในการกำหนดการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยมีพ่อแม่เป็นผู้ควบคุมให้คำชี้แนะและปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด

2.3 **การศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวจากประสบการณ์นานาประเทศ**

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการแพร่หลายมากในหลายประเทศ ซึ่งจะมีกระแสของการเคลื่อนไหวมาก โดยมีปัจจัยที่จุดกระแสการศึกษาโดยครอบครัวนั้นมีหลายประการ ทั้งในส่วนที่เป็นปัจจัยเฉพาะประเทศ ได้แก่ บริบทหรือความเปลี่ยนแปลงที่มาจากความต้องการเรื่องการศึกษาทางเลือกในแต่ละประเทศเช่น ในสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ได้มีภาวะทางการศึกษา ที่ก่อให้เกิดกระแสความต้องการมหาชนต่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างรุ่นแรงปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้จึง เป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวหันไปพึ่งการศึกษาทางเลือกในรูปการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น จึงทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว กลายเป็นทางเลือกหนึ่งที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายๆประเทศ การศึกษาโดยครอบครัวคือภาวะวิกฤตทางการศึกษาที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียน

แบตเทอร์บี (Batterbee 1992: Abstract) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสหรัฐอเมริกาไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวนั้นส่วนใหญ่จะเป็นอิสระในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ตามใจชอบแต่อย่างไรก็มีบางครอบครัวที่จำกัดเสรีภาพหรือความเป็นอิสระของเด็ก และการตัดสินใจขึ้นอยู่กับพ่อแม่ของลูก

ประภาศรี สีหอำไพ (2542: 14) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในต่างประเทศ พบว่าในสหรัฐอเมริกามีการจัดการศึกษาในส่วนของการใช้หลักสูตรที่ พ่อแม่เป็นผู้สร้างเอง ในขณะที่มีบางครอบครัวได้มีการใช้หลักสูตรสำเร็จรูปที่มีการจัดทำแล้ว ที่มีจำหน่ายตามร้านขายหนังสือทั่วไป หรือบางครอบครัวก็จะใช้วิธีการจัดหลักสูตรการศึกษาแบบผสมผสานจากแหล่งวิทยาการทุกรูปแบบ หรือแม้แต่ให้ลูกเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนและรัฐบาลในบางรายวิชา

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2543 : บทสรุป) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และประเทศในแถบยุโรปมีการบริหารจัดการในแง่ของการจัดระบบการดูแล และสอบวัดมาตรฐานความรู้ของเด็กมีการเทียบโอนสู่ระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ข้อกำหนดของกฎหมายและระเบียบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไข 5 ประการ ได้แก่ สถานภาพและแนวการจดทะเบียน

คุณสมบัติขั้นต่ำของพ่อแม่ เนื้อหาสาระขั้นต่ำของหลักสูตรที่ใช้สอน การติดตามตรวจสอบและนิเทศการสอน และสอบวัดมาตรฐานความรู้ตลอดจนการเทียบโอนผลการเรียนไปสู่โรงเรียนในระบบ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวมีความหลากหลายในข้อปฏิบัติและมีความเข้มงวดยืดหยุ่นของกฎระเบียบแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศและเขตพื้นที่

ยุทธชัย เฉลิมชัย และคณะ (2543: 21) ได้สรุปว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ บ่งชี้ว่าพ่อแม่กลุ่มนี้เป็นคนชั้นกลาง มีรายได้ในระดับปานกลางหรือสูงกว่าปานกลางเล็กน้อย และมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและบางส่วนมีการศึกษาถึงระดับปริญญาซึ่งชี้ให้เห็นว่าความรู้ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกับประสบการณ์ชีวิตของพ่อแม่ก็เพียงพอแล้วสำหรับการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวแต่สิ่งที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนของผู้ปกครองให้กับลูกประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นคือความรัก ความเข้าใจ และความมุ่งมั่นที่จะเป็นครูที่ดีของลูกมากกว่า

โนเลส์; มาโลว; และ แมคมอ. (Knowles; Marlow; & Muchmore. 1992: 195-235) กล่าวไว้ว่า ช่วงปี ค.ศ.1970 เป็นต้นมามีกฎหมายการศึกษาหรือกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของพ่อแม่ผู้ปกครองออกมาเป็นการเฉพาะในมลรัฐต่างๆ จึงทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสหรัฐอเมริกาเป็นไปได้โดยถูกต้อง และสะดวกยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องพะวงกับการตีความรัฐธรรมนูญอีกต่อไป แต่ลักษณะการออกกฎหมายยังมีความหลากหลายอยู่ในแต่ละมลรัฐของสหรัฐอเมริกา ขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์ว่าจะมีการกำกับดูแลในเรื่องนี้อย่าง “เข้ม” เพียงไรในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินการสอนแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสหรัฐอเมริกานั้น สามารถกระทำได้โดยมีกฎหมายรองรับลักษณะใดลักษณะหนึ่งซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ ส่วนใหญ่มีการยอมรับสถานะทางกฎหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวอย่างเป็นทางการ

การจัดการศึกษาโดยบ้านเรียนของชาวแคนนาดา (Canadian Homeschooling,2002: online) ให้ความหมายถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศแคนาดาไว้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวได้นั้น ในภาพรวมอาจกล่าวได้ว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองมีลู่ทางในการเปิดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่สะดวกพอสมควร ทั้งในแง่การติดต่อกับหน่วยงานของรัฐและการให้อิสระแก่พ่อแม่ในการจัดการศึกษาตามแบบฉบับของตนเองได้ระดับหนึ่ง โดยทั่วไปการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในแคนาดานั้นมีลักษณะดังนี้ 1) ถูกต้องตามกฎหมายทุกรัฐ 2) ระดับมีกฎระเบียบกำกับดูแลของตนเองซึ่งพ่อแม่ต้องติดต่อขอทราบรายละเอียดจากเขตพื้นที่การศึกษาในรัฐของตน 3) โดยทั่วไปในแคนาดาไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับคุณวุฒิพิเศษในด้านวิชาชีพครูสำหรับพ่อแม่ที่ต้องการจัดการศึกษา 4) โดย ทั่วไปไม่มีการกำหนดให้พ่อแม่ต้องยึดกรอบหลักสูตรใดๆ แต่ในทางปฏิบัติพ่อแม่สามารถดูหลักสูตรของท้องถิ่นเป็นแนวในการจัดการศึกษาให้ลูกของตนได้ อย่างไรก็ตามโดยรูปแบบการปกครองที่กระจายอำนาจในแต่ละรัฐเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาทำให้ในแคนาดามีความหลากหลายของมาตรการกำกับดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวเช่นเดียวกัน

เอ็ดยุเคชัน อัธเธอไวช (Education Otherwise,2002: online) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในทวีปยุโรป มีการจัดทำข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศต่างๆว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยในกฎหมายการศึกษามาตรา 2 ได้กล่าวถึงสิทธิทางการศึกษาว่า “บุคคลใดๆ ต้องไม่ถูกจำกัดสิทธิที่จะได้รับการศึกษาในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐใดๆ พึงให้ความเคารพสิทธิของผู้ปกครองที่จะเข้ามากระทำการใดๆ ให้แน่ใจว่าการศึกษา อบรมนั้นสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อทางศาสนาและปรัชญาของตน” ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ได้มีกฎหมายรองรับสิทธิประการนี้มากกว่าครึ่งศตวรรษแล้วซึ่งต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี1994 ได้ระบุถึงสิทธิในเรื่องนี้ไว้ใน 2 มาตราที่สำคัญคือมาตรา 36 ผู้ปกครองของเด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับทุกคน มีหน้าที่จัดให้เด็กได้รับการศึกษาเต็มเวลาที่เหมาะแก่ช่วงอายุ ระดับความสามารถ ความถนัดตลอดจนความต้องการพิเศษที่เด็กผู้นั้นอาจมี ทั้งนี้โดยการเข้าเรียนในโรงเรียนหรืออื่นๆ และมาตรา 76 ในการใช้อำนาจหน้าที่ใดๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ หน่วยงานการศึกษาท้องถิ่นพึงยึดถือเป็นหลักการทั่วไปว่า นักเรียนพึงได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับความปรารถนาของผู้ปกครองตราบใดที่ไม่กระทบต่อประสิทธิภาพของการศึกษาอบรมหรือเป็นภาระค่าใช้จ่ายแก่สังคม ส่วนประเทศสวิตเซอร์แลนด์มีกฎหมายอนุญาตให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวได้ โดยมีความหลากหลายของการตีความกฎหมาย ในระดับท้องถิ่นโดยมีแค่ 2 มณฑล คือ ซอฟฟ์ฮูลเซ่น และทิชิโน่ เท่านั้นที่ไม่อนุญาตให้มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวโดยทั้ง 2 มณฑล การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวยอมรับได้ในกรณีเด็กที่มีความจำเป็นทางการศึกษารายตัวเท่านั้น ส่วนใน 11 มณฑล จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานการศึกษาในขณะที่อีก 6 มณฑลเพียงแค่แจ้งให้เจ้าพนักงานทราบก็เป็นการเพียงพอแล้ว และในประเทศเยอรมันไม่มีการอนุญาตไม่ว่ากรณีใดๆ

โดยสรุปแล้วการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวได้มีการจัดกันอย่างกว้างขวางในประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวมีความเติบโตและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปถึงแม้ว่าจะมีปัญหาบ้างก็ตามแต่ทั้งหมดก็ยังมีการควบคุมจากส่วนกลางเพื่อคุณภาพของบุตรหลานที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงไม่เพียงเพื่อต้องการหนีปัญหาในระบบและออกมาสร้างปัญหาให้กับสังคมที่จะต้องคอยดูแล กระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ที่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของรัฐโดยไม่คำนึงถึงเวลาและปัจจัยต่างๆ ที่ต้องเสียไปต่อการแก้กฎหมายในแต่ละครั้ง และประเด็นที่สำคัญ คือ การวัดผลประเมินผลคุณภาพของผู้เรียนที่ต้องผ่านการประเมินจากส่วนกลางเป็นช่วงๆ เพราะเด็กเหล่านี้จะต้องเป็นกำลังของชาติ และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่คุณภาพต้องไม่ด้อยไปกว่าเด็กในระบบการศึกษา

2.4 รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในประเทศไทย

รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวคือ 1) การร่วมกลุ่มกับครอบครัวบ้านเรียนอื่นๆ ในการจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเป็นครั้งคราว 2) การร่วมกลุ่มชนิดที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นแบบแผนในสถานที่

หนึ่ง 3) รูปแบบการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างบ้านเรียนกับโรงเรียน และบางครอบครัวต้องการดำเนินการอยู่แต่เฉพาะในครอบครัวของตน รวมถึงบางครอบครัวให้ความสนใจกับรูปแบบหลักสูตรบ้านเรียน หรือหลักสูตร Home School สำเร็จรูปของสถานศึกษาในต่างประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2547: 91-92)

รุ่ง แก้วแดง (2543: 4) ได้กล่าวว่า พ่อแม่ผู้ปกครองจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวให้ลูกเรียนได้ที่บ้านมีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 สอนทุกวิชา และรูปแบบที่ 2 สอนเองบางรายวิชาและสิทธิที่พ่อแม่จะได้รับจากรัฐ คือ 1) การสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตร หรือ ผู้ที่อยู่ในความดูแล 2) เงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลายของลูกที่อยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ 3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามรายละเอียดในกฎหมาย

ทองไพรำ สถาวรินทุ (2543 : 12) ได้กล่าวว่า รูปแบบการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียนเป็นการศึกษาโดยครอบครัวในระดับที่สูงขึ้นครอบครัวต้องขยายบทบาทมาเป็นผู้จัดการศึกษาด้วยตัวเองระดับหนึ่ง ภายใต้ข้อตกลงและโครงการความร่วมมือกับทางโรงเรียนอย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียนสอน 3 วัน ครอบครัวจัดการศึกษาเอง 2 วัน โรงเรียนสอนส่วนที่เป็นวิชาการครอบครัวจัดการในส่วนที่เป็นพื้นฐานการงานอาชีพ การเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นต้น ในลักษณะนี้จะต้องมีการปรับเปลี่ยนจากทั้งสองฝ่ายครูและโรงเรียนจะต้องเปิดใจและยินยอมที่จะเปลี่ยนแปลงตารางสอน วิธีการสอน การวัดผลประเมินผลมีการวิจัยและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ที่ติดตามมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนครอบครัวก็จะต้องเปลี่ยนแปลงกิจวัตรและจากการทำมาหากินแต่อย่างเดียวมาเป็นผู้ให้ความรู้การศึกษาแก่ลูกด้วย

กล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในประเทศไทยมีรูปแบบการศึกษาในลักษณะที่เป็นการผสมผสานค่อนไปทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เน้นความหลากหลายให้ลูกเรียนรู้คู่ไปกับการสัมผัสชีวิตและการดำรงชีพ ตามวิถีชีวิตในแต่ละครอบครัวในเป็นการจัดการเรียนรู้ที่พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นครู และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีลูกเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ในฐานะเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง รูปแบบของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวโดยทั่วไปยังมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย เพราะลักษณะของการจัดการศึกษารูปแบบนี้ผู้ปกครองและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลูกจะสามารถตกลงจัดกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบการศึกษาร่วมกันได้

3. วิธีดำเนินการเพื่อขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง

ระเบียบ และประกาศนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ และมาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ด้วยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“จัดการศึกษา” หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

“ครอบครัว” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา

“ผู้เรียน” หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ 2 ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน

คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว

(2) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน

(3) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน

(4) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา

(5) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา

(6) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา

(7) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมายหลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ 3 ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็วและแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ 2

ข้อ 4 ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาใด ไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ 2 (7) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ ให้สำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ 5 ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียน การสอน และสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ 6 ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ในกรณีที่ผู้ไม่ผ่านการวัดผลประเมินผลตามวรรคหนึ่งให้สำนักงานแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่สำนักงานกำหนด

ข้อ 7 ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามข้อ 6

ข้อ 8 การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว

(2) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ 4

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547: 125-127) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแล้ว จะมีผลทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีสถานภาพทางกฎหมายโดยสมบูรณ์ และคาดว่าจะมีครอบครัวเข้าสู่การศึกษาในรูปแบบนี้เพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ทำให้ภาครัฐจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการและกลไกเป็นรูปธรรมในการกำกับดูแลและส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การจัดการศึกษาขั้นพื้นโดยครอบครัวในสังคมไทยควรมุ่งสร้างสรรค์มิติทางสังคมให้เข้มแข็งยิ่งๆ ขึ้นโดยการพัฒนาให้มีองค์กรเครือข่ายทำหน้าที่เป็นตัวแทนของครอบครัวบ้านเรียนในทุกจังหวัดที่มีครอบครัวบ้านเรียน หรืออย่างน้อยก็ในทุกภูมิภาค ทั้งในการวิจัยสร้างองค์ความรู้พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มครอบครัว และการประสานงานแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน จึงควรดำเนินการให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีความจำเป็นเร่งด่วน คือ 1) การพัฒนาระบบให้บริการในรูปแบบคลินิกบ้านเรียนคลังหลักสูตรและเป็นศูนย์สารสนเทศบ้านเรียน 2) การจัดตั้งองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในระดับจังหวัดและภูมิภาค 3) การนำร่องเพื่อการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์การเรียนขององค์กรชุมชนเครือข่ายบ้านเรียน

อย่างไรก็ตาม แม้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ได้รับกฎกระทรวงและเอกสารแนวปฏิบัติแล้วก็ใช่ว่าจะคลายความสับสน เพราะเรื่องการศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษาบ้านเรียน

ยังเป็นเรื่องใหม่มากสำหรับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ของกระทรวงศึกษาธิการยังขาดความเข้าใจ ยังคงต้องมีการปรับปรุงกฎกระทรวงใหม่ (ปๅอ 2548 : 75)

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยธรรมชาติเป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นสังคมกล่าวคือ ความรู้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคม ความรู้มาจากการที่คนอื่นได้แสดงออกของความคิดที่แตกต่างกันออกไป และกระตุ้นให้เราเกิดความสงสัยเกิดคำถามที่ทำให้เราอยากรู้เรื่องใหม่ๆ (thaikid. 2006 : online) การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาให้คนได้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ เต็มความสามารถของผู้เรียน สนองความต้องของผู้เรียน ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าในการเรียนว่า เรียนแล้วได้ประโยชน์ต่อตนเอง (เครือข่ายพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้. 2548: ออนไลน์) กระบวนการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามสาระการเรียนรู้ที่จะต้องจัดให้อย่างเหมาะสมตามวัยและตามความจำเป็นในการนำความรู้และทักษะไปใช้ (ดิเรก พรสีมา. 2543: 81)

ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการสร้างหรือจัดสภาพแวดล้อมเพื่อดึงเอาความรู้ความสามารถของผู้เรียนออกมาและต้องให้ผู้เรียนได้คิดและแสดงออก แม้ว่าบางครั้งการแสดงความคิดเห็นอาจจะไม่ตรงกันหรือมีความขัดแย้งกัน แต่ความขัดแย้งจะทำให้เราเกิดการพัฒนาและได้ทางเลือกใหม่จากที่คนอื่นเสนออย่างเป็นระบบ

4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

4.1.1 ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Theory)

เกสตัลท์ (Gestalt Theory) มีแนวคิดว่า การเรียนรู้เกิดได้จากการจัดสิ่งเร้าต่างๆ มารวมกันเริ่มต้นด้วยการ รับรู้โดยส่วนรวมก่อนแล้ว จึงจะสามารถวิเคราะห์เรื่องการเรียนรู้ส่วนย่อยทีละส่วนต่อไป ต่อมาเลอวิน ได้นำทฤษฎีเกสตัลท์มาปรับปรุงเป็นทฤษฎีสนาม โดยนำความรู้ทางคณิตศาสาตร์ และฟิสิกส์มาอธิบายทฤษฎีของเขาแต่ยังคงใช้หลักการเดียวกันนั่นคือการเรียนรู้ของบุคคลจะเป็นไปได้ด้วยดีและสร้างสรรค์ถ้าเขาได้มีโอกาสเห็นภาพรวมทั้งหมดของสิ่งที่จะเรียนเสียก่อนเมื่อเกิดภาพรวมทั้งหมดแล้วก็เป็นการง่ายที่บุคคลนั้นจะเรียนสิ่งที่ละเอียดปลีกย่อยต่อไป (sophon 2006 : online) การเรียนรู้จะเป็นผลจากการกระทำของผู้เรียนไม่ใช่กระบวนการถ่ายทอดของผู้สอน ผู้สอนเป็นผู้เตรียมสถานการณ์และจัดระเบียบประสบการณ์ที่ทันสมัยไว้ให้ เพื่อผู้เรียนจะได้เชื่อมโยงความรู้ใหม่ได้สะดวกซึ่งหมายถึงว่า เทคโนโลยีทางการศึกษาจะเป็นตัวการประสานความรู้ใหม่ได้สะดวก (บูเกสสกี. 2006 : online) ทฤษฎีเกสตัลท์ เป็นกระบวนการทางความคิดซึ่งเป็นกระบวนการภายในของมนุษย์การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีจากสิ่งเร้ามีลักษณะเป็นภาพรวม(whole) มากกว่าสิ่งเร้าที่มีลักษณะเป็นส่วนย่อย(parts) การเรียนรู้ของบุคคลเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) เกิดจากการรับรู้ (perception) คือการรับสิ่งเร้าเข้าไปผ่านทางประสาทสัมผัส แล้วถ่ายโยงเข้าสู่

สมองและเข้าสู่กระบวนการคิดซึ่งบุคคลจะใช้ประสบการณ์เดิมตีความหมายของสิ่งเร้า 2) เกิดจากการหยั่งเห็น (insight) ซึ่งเป็นกระบวนการค้นพบช่องทางการแก้ปัญหาโดยการพิจารณาปัญหาโดยส่วนรวม และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) (2545: 95) ให้ความเห็นว่า ทฤษฎีเกสตัลท์ หมายถึง รูปแบบแผน (Form or Pattern) ต่อมาได้แปลว่า ส่วนรวม (Whole) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนี้ที่กล่าวว่า ส่วนรวมมีค่ามากกว่าผลบวกของส่วนย่อย

จากแนวคิดดังกล่าวเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการคิดที่อยู่ภายใน 2 ลักษณะ ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวต้องศึกษารู้ถึงกระบวนการที่จะนำไปปรับให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับบุตรหลานโดยการผสมผสานผ่านความต้องการของผู้เรียนซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีความละเอียดอ่อนต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจให้รู้ชัดเพื่อนำไปสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้

4.1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่ (Gagne')

กาเย่ (Gagne´ 1985 : 70-90) ได้เสนอหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่สามารถ อธิบาย การเรียนรู้ของบุคคลได้สมบูรณ์ ดังนั้น กาเย่จึงได้นำทฤษฎีการเรียนรู้สิ่งเร้าและการตอบสนอง กับ ทฤษฎีความรู้มาผสมกันในลักษณะของการจัดลำดับคือ 1) การเรียนรู้แบบสัญญาณ (signal-learning) คือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่อาจบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ เป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขดั้งเดิมที่เกิดจากความใกล้ชิดของสิ่งเร้าและการกระทำซ้ำ 2) การเรียนรู้แบบสิ่งเร้าและการตอบสนอง (stimulus-response learning) คือลักษณะการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมได้เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง 3) การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงหรือลูกโซ่ (chaining leaning) การเรียนรู้ที่เนื่องมาจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองติดต่อกันเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง โดยเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการกระทำการเคลื่อนไหว ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการกระทำต่างๆ 4) การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงทางภาษา (verbal association) เป็นลักษณะการเรียนรู้เช่นเดียวกับประเภทที่3 แต่เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา 5) การเรียนรู้ความแตกต่าง (discrimination learning) คือการเรียนที่ผู้เรียนสามารถ มองเห็นความแตกต่างในสิ่งที่เป็นพวกเดียวกันและสามารถเลือกตอบสนองด้วยวิธีต่างๆ กัน 6) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (concept learning) คือการเรียนรู้มาจากความสามารถตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ในลักษณะเป็นส่วนรวมของสิ่งนั้นประกอบกัน 7) การเรียนรู้กฎ(rule learning) คือการเรียนรู้ที่เกิดจากความสามารถเชื่อมโยง มโนทัศน์ต่างๆ เข้าด้วยแล้วสามารถนำไปใช้ตั้งเป็นกฎเกณฑ์ 8) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (problem solving) คือการเรียนรู้ที่อยู่ในระยะซึ่งผู้เรียนสามารถรวมกฎเกณฑ์ รู้จักกลวิธีหาความรู้และสามารถสร้างสรรค์ นำไปแก้ในสถานการณ์ต่างๆ และ สำนักงาน สกศ. (2545: 95) ให้ความเห็นทฤษฎีกาเย่ เป็นปรากฏการณ์การเรียนรู้ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ 1) ผลการเรียนรู้หรือความสามารถด้านต่างๆ ของมนุษย์

2) กระบวนการเรียนรู้และจดจำอันเป็นผลจากการจัดกระทำกับข้อมูลในสมอง 3) ผลจากเหตุการณ์ภายนอกที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในตัวมนุษย์

จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอนซึ่งการเรียนรู้แต่ละขั้นจะต้องมีความเข้าใจให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์จาก ภายนอกและภายในของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวต้องให้ความสนใจหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง

4.2 **ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้**

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543: 39)ลงความเห็นว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคน และ ชีวิต ให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนหรือเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน ส่วน ประวิทย์ บึงสว่าง (2543: 79) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายจนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้น ท้าทาย ให้กำลังใจ ช่วยแก้ปัญหาหรือชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ขณะที่นวลจิตต์ เชาวกรีติพงศ์; และคณะ. (2545: 7) ให้ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความ สำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนตามธรรมชาติ และกิตติชัย สุธาสิโนบล (2546: 8) ก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นถือเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง ดังนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นจะต้องถือว่าเป็นภารกิจและพันธกิจที่สำคัญที่จะต้องจัดการเรียนรู้อย่างเต็มความ สามารถของการเป็นครูมืออาชีพ และ สภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา (2548: ออนไลน์) ได้สรุปว่า การจักระบวนการเรียนรู้ คือ การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจของผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การเน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญการเคารพในศักดิ์ศรี สิทธิของผู้เรียน โดยมีการวางแผนจัดประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้หมายถึง การกำหนดเนื้อหาสาระจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะกระบวนการเป็นขั้นตอน จากสภาพแวดล้อมเหตุการณ์ปรากฏการณ์ และประสบการณ์จริงโดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้มากที่สุด และให้ความสำคัญกับผู้เรียนว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติ

4.3 แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้

แนวทางการเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดมิใช่เรื่องใหม่ ได้มี การใช้แนวทางนี้สืบต่อกันมาอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การจัดกระบวนการเรียนรู้ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ 1) สมองของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด คือ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ และทุกอย่างรอบตัว 2) ความหลากหลายของสติปัญญา คือ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมศักยภาพความเก่งความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน 3) การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง คือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลงให้ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543: 36-38) และ กระทรวงศึกษาธิการ. (2546: 12) ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 4 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

กองวิจัยทางการศึกษา (2543: 9) พบว่า แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ครู นักเรียน เนื้อหา เป้าหมายของการเรียนการสอน สื่ออุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละองค์ประกอบต่างๆ ก็มีบทบาทที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ 4 ทาง ได้แก่ 1) ผู้เรียนกับผู้สอน 2) ผู้เรียนกับผู้เรียน 3) ผู้เรียนกับวัสดุอุปกรณ์ และ 4) ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ขณะที่ อุทัย ดุลยเกษม (2547: 24) ได้ให้ความเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ควรเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ต่อกันในแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้งที่ใช้อำนาจ มีองค์รวมการบูรณาการที่ต่างจากการเรียนแบบแยกส่วน ช่องทางในการเรียนมีความหลากหลาย ไม่จำเป็นต้องฟังจากผู้สอนอย่างเดียว ไม่จำเป็นต้องอยู่ในห้องเรียน เรียนรู้ได้ทั้งจากการฟัง การอ่าน การไปจับต้องและไปกระทำ เรียนจาก

คน เรียนจากสัตว์ เรียนจากป่า พร้อมกันนี้ สำนักงาน สกศ. (2543: 55-58) ได้เสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 24 ไว้เป็นขั้นตอนดังนี้ 1) สำรวจความต้องการขั้นแรกควรศึกษาธรรมชาติและกำหนดความต้องการของผู้เรียนโดยการซักถาม สัมภาษณ์ พูดคุย หรือการทำแบบทดสอบก่อนเรียน 2) การเตรียมการ เตรียมเนื้อหาสาระ เนื้อหาหลักสูตรและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าหลักสูตรต้องการอะไร มีจุดประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน 3) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ใช้ประเด็นคำถามหรือสถานการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้นหรือท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้, ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตขั้นวิเคราะห์ อภิปรายผลงานและองค์ความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรมการเรียน 4) การประเมินผล เป็นการประเมินผลสำเร็จของการจัดกระบวนการ เรียนรู้ เป็นการประเมินซึ่งมุ่งเน้นผลที่เกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ 5) การสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ เป็นขั้นการตกผลึกการเรียนรู้รายบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคนจะเกิดการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม มองอย่างเชื่อมโยง หยั่งรู้เกิดการค้นพบตัวเองว่ามีความสามารถมีจุดเด่นจุดด้อยทางด้านใดและ อุดม เชยกีวงศ์ (2544: 51) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีไทยแบบดั้งเดิม มีลักษณะเป็นการสั่งสอนรายบุคคล เมื่ออยู่ในครอบครัว พ่อแม่สอนลูกชายให้ขยัน อ่านออกเขียนได้ สอนลูกหญิงให้ทำงานบ้านงานเรือนรู้จักรักนวลสงวนตัวเมื่อเติบโตขึ้นผู้ชายได้บวชเรียนกับพระที่วัดได้ฝึกงานอาชีพการทำมาหากิน ส่วนผู้หญิงฝึกคุณสมบัติของกุลสตรีและฝึกงานอาชีพ ส่วนขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ 1) การบ่มเพาะ ซึมซับลักษณะนิสัย 2) การถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม 3) การเรียนวิชาความรู้ 4) การอบรมกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา ใจ ตามหลักคุณธรรม 5) การทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น 6) การส่งเสริม สัมมาทิฐิ ให้ลูกหลานเป็นคนคิดดี คิดชอบ

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นกระบวนการที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษากับวัยของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับชุมชนและสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนเน้น กระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยทุกฝ่ายของสังคมร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้ผู้ปกครองจะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นตามที่คาดหวังได้อย่างไร

5. การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ยุทธชัย เฉลิมชัย; และคณะ. (2547: 77) ได้สรุปว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว มีความหลากหลาย ด้วยเป็นการจัดการศึกษาตามลักษณะเฉพาะตัวของบุตรและตามเหตุปัจจัยภายในของแต่ละครอบครัวเป็นสำคัญ จึงมีกระบวนการเรียนรู้แตกต่างกันไปแต่ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดจะมีจุดร่วมกันอยู่อย่างน้อยประการหนึ่งคือ การเรียนรู้ที่พยายามต่อยอดขึ้นจากความถนัดความสนใจของตัวเองและส่วนใหญ่จะยึดหลักเป็นธรรมชาติอยู่ในวิถีประจำวันมากที่สุด โดยผสมผสานกับการใช้สื่อและอุปกรณ์ต่างๆ เข้าช่วยหลายครอบครัวมีการจัดตารางเรียนอยู่บ้างแต่ไม่ได้เคร่งครัดตายตัวนัก โดยด้วยกระบวนการเรียนรู้ของบุตรโดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ เรียนรู้จากประสบการณ์ที่พ่อแม่จัดให้และลูกค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นหลักนอกจากนี้ยังเรียนรู้จากการมีครูพิเศษมาสอนเป็นบางสาระ รวมทั้งการไปเรียนกับองค์กรหรือสถาบันที่จัดสอนต่างๆด้วย เช่น การเรียนภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ ศิลปะ ดนตรี กีฬา เป็นต้น สำหรับสาระที่พ่อแม่สอนเองเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็ก คือ ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

สาระสำคัญส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นเรื่องที่ผู้ให้การศึกษาต้องศึกษาวิเคราะห์ให้ชัดเจนให้ละเอียดรอบคอบ โดยเฉพาะการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องกำหนดเทคนิคและวิธีการให้เหมาะสมกับผู้เรียน การจัดเนื้อหา สาระ ให้เหมาะสมกับสติปัญญา ความรู้ความสามารถกับผู้เรียน การฝึกทักษะที่มีประสิทธิภาพการจัด กิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่มีการพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม (โกสินทร์ วรเศรษฐสิงห์. 2542: 3) ขณะที่ รุ่ง แก้วแดง (2548: ออนไลน์) ได้สรุปไว้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติแนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษาและนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อ ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระ ความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรอบรู้รวมทั้งใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนอาจเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา และสถานที่ การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนพิจารณาจาก

พัฒนาการของผู้เรียนความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา จะเห็นได้ว่าสาระและแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาและการประเมินการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจาก กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ จึงได้แนวทางในการศึกษาครั้งนี้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน 2) ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา 3) ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ 4) ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5) ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ 6) ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม ดังมีสาระสำคัญในแต่ละด้าน ดังนี้

5.1 **ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน**

พัฒนา ชัชพงศ์ (2541: 138-139) กล่าวว่า เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็น เนื่องจากสาระและประสบการณ์การเรียนรู้จะเป็นสื่อกลางที่พาผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 23 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ คือ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนาธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543: 27) ขณะที่ คำหมาน คนไค (2547: 21) ให้ความหมายการจัดเนื้อหาสาระ หมายถึง การจัดเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ ตามที่กำหนดในหลักสูตรและแผนการเรียนของช่วงชั้นต่างๆ นอกจากนี้ อาจมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ผู้เรียน อยากรู้อยากเห็นและอยากนำเสนอครูหรือกลุ่ม เนื้อหาสาระต้องชัดเจน และ ทิศนา แขมมณี, พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และ ชนาธิป พรกุล (2545: 56-57) ได้สรุปการจัดเนื้อหาสาระไว้ดังนี้ 1) จัดสาระทั้งทางด้านความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ 2) บูรณาการสาระเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และภาษา ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต 3) การจัดเนื้อหา

สาระสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคล 4) จัดทำสาระหลักสูตรท้องถิ่น

ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ (2543: 303-304) กล่าวไว้ว่า ครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายครอบครัว เริ่มต้นจากการใช้เนื้อหาสาระหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นข้อพิจารณาว่าลูกควรจะต้องเรียนรู้เนื้อหาอะไรบ้างตามระดับวัยของเด็ก กับดูจากหลักสูตรของโรงเรียนสาธิต โรงเรียนนานาชาติ หรือของในต่างประเทศมาประกอบกันเข้า เมื่อนำมาใช้จริงมีการพลิกแพลงยืดหยุ่น ไปตามความพร้อมและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ และครอบครัวบางครอบครัวไม่มีสิ่งที่เรียกว่าหลักสูตรการเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกๆ ขณะ และ อมรวิชช์ นาครทรรพ (2543: 61-62) ได้กล่าวถึง ความเหมาะสมของหลักสูตรที่จัดมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) เหมาะสมกับระดับ อายุ ความสามารถและพัฒนาการของเด็ก 2) ส่งเสริมประสบการณ์เรียนรู้อย่างต่อเนื่องของเด็ก 3) สนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของเด็ก 4) สะท้อนให้เห็นความสอดคล้องกับสาระสำคัญการศึกษา และการพัฒนาของเด็ก และศูนย์กลางการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547: 131-197) รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ได้รวบรวมแนวทางการกำหนดเนื้อหาสาระของแต่ละครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ประกอบไปด้วยครอบครัวตัวอย่าง 5 ครอบครัว ดังนี้

1) ครอบครัว เหลืองแจ่ม มีแนวทางในการกำหนดเนื้อหาสาระโดยใช้แนววิถีทางตามพุทธศาสนาผสมผสานกับแนววอลดอล์ฟ สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประสานกับการลงมือปฏิบัติ พัฒนาศักยภาพตามภาวะของแต่ละคน

2) ครอบครัว แดงพวงไพบูลย์ มีแนวทางให้ความสำคัญกับการสร้างเนื้อหาสาระ ร่วมกับการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมชีวิตประจำวัน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนและคิดอย่างมีเหตุมีผล ใช้ความชอบความสนใจและลักษณะนิสัยของตัวเด็กเป็นตัวชี้นำ ให้เด็กๆ มีส่วนร่วมคิดร่วมวางแผนการเรียนรู้

3) ครอบครัว จันทรวิฑูรย์ มีแนวทางยืดหยุ่นตามความสนใจโดยยึดถือ 1) ความรู้ที่จะพัฒนาตนเองทางกายและจิตใจ 2) ความรู้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สังคม ชุมชน 3) ความรู้ทักษะภาษา คณิตศาสตร์ และใช้สื่ออุปกรณ์เข้าช่วยเสริมการเรียนรู้ด้วย

4) ครอบครัว ไชยโนวงศ์ แนวทางการกำหนดเนื้อหาสาระ ยืดหยุ่นตามความสนใจ ของลูก บวกกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา จัดให้เกิดขบวนการผสมผสานยึดหลักค้นคว้าด้วยตนเอง มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนเป็นครั้งคราว

5) ครอบครัว คุณากร ใช้แนวทางให้เป็นธรรมชาติอยู่ในชีวิตประจำวันยืดหยุ่นตามความถนัดความสนใจของลูก ได้เข้าร่วมกลุ่มกับศูนย์การเรียนปัญโญทัย

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ทราบว่า การจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียนยึดหลักการ การศึกษาในระบบและนอกระบบ และตามอัธยาศัยซึ่งประกอบไปด้วยกันหลายส่วนทั้งหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรนานาชาติ เป็นต้นและพิจารณาตามความสนใจของผู้เรียน ซึ่งผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวก็มีวิธีการที่จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระส่วนใหญ่ผสมผสานกันเป็นหลักสูตรที่ไม่ตายตัวเสมอไป จะยืดหยุ่นไปตามความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเรื่องใดอย่างมีอิสระ

5.2 **ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา**

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 7) ได้กล่าวว่า เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้สังคมสามารถแปลงข้อมูลเป็นความรู้ได้นั้น อยู่ที่ความสามารถใน การคิด ของคนในสังคมคน ที่คิดเป็นสามารถตีความ และจำแนกแยกแยะข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นความรู้ต่อไปได้ดังนั้น เงื่อนไขลึกสุดที่จะนำพาสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งความรู้ที่มีศักยภาพเพียงพอจะต่อสู้กับคู่แข่งในสมรภูมิการแข่งขันได้ คือ การทำให้คนไทยเป็นคนที่ คิดเป็น มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์ คิดเปรียบเทียบ คิดบูรณาการ และคิดสังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่เพื่อช่วยทำความเข้าใจ กับข้อมูลสารสนเทศและพัฒนาเป็นองค์ความรู้ ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ของสังคม

อรพรรณ พรสีมา (2543: 12-14)ได้เสนอแนวคิดว่า กระบวนการคิด เป็นทักษะที่พัฒนาได้ ถ้าเราเข้าใจขั้นตอนของการคิดขั้นตอนหรือกระบวนการที่นำไปสู่การคิดระดับสูง เริ่มจากการกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการคิดจากนั้นจะต้องทำกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) การรับรู้ข้อมูลผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และการสัมผัส 2) เป็นการนำข้อมูลจากข้อที่1 มาจัดกระทำ เช่น การพิจารณาข้อมูล การเปรียบเทียบ จัดกลุ่ม เรียงลำดับ แปลความ วิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบ หาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ 3) การสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อที่ 2 รวมถึงการเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้และประสบการณ์เดิม ซึ่งช่วยให้ฐานความรู้ความเข้าใจ กว้างขึ้น ได้แนวคิดใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ 4) การนำเสนอผลงาน การเผยแพร่ ผลงานที่สร้างขึ้นให้ผู้อื่นเกิดความสนใจงานที่เสนอ ร่วมกันอภิปรายถึงข้อดีข้อจำกัดของวิธีคิด ขณะที่ชนาธิป พรกุล (2544: 173) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การสอนทักษะการคิดต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งครูจำเป็นต้องฝึกผู้เรียนให้มีทักษะการคิดต่างๆ เช่น การอธิบาย การพยากรณ์ การเปรียบเทียบ การขยายความ การตั้งสมมติฐานและการประเมิน เป็นต้น

คณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544: 37) ได้สรุปว่า การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาซึ่งประกอบด้วยการฝึกหัดและฝึกฝน ทักษะที่ต้องฝึก ได้แก่ 1) กระบวนการคิด เช่น ฝึกคิดอย่างเสรี คิดวิเคราะห์ คิดหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสร้างทางเลือก คิดตัดสินใจ และคิดแก้ไขปัญหา 2) การจัดการ เช่น การวางแผน การทำโครงงาน การบันทึกผล การประเมินผล การประสานและร่วมมือปฏิบัติการ การรายงานผล การปรับปรุงแก้ไข 3) การเผชิญ

สถานการณ์ เช่น การรับรู้สถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์ การควบคุมสถานการณ์โดยใช้ข้อมูลเหตุผลและความรู้มาประกอบการคิดและตัดสินใจเผชิญ และแก้ไขสถานการณ์อย่างรู้เท่าทัน ประกอบกับวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 107-114) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ทักษะกระบวน การคิด จัดเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนและครูผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระเพื่อพัฒนาทักษะ กระบวนการที่สำคัญยิ่งแก่ผู้เรียน และกระบวนการแก้ปัญหา เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการโดยอาศัยแนวคิดแก้ปัญหาด้วยการนำเอาวิธีการสอนแบบนิรนัย(Deductive) ซึ่งเป็นการสอนจากกฎเกณฑ์ไปหาความจริงย่อยมาผสมผสานกับวิธีการสอนแบบอุปนัย(Inductive) ซึ่งเป็นการสอนตัวอย่างส่วนย่อยมาหากฎเกณฑ์ รวมกระบวนการคิดทั้ง 2 แบบเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดรูปแบบวิธีสอนแบบแก้ปัญหา ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 1-13) ได้เสนอแนะไว้ว่า กระบวนการคิด หรือการสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น นับเป็นเรื่องที่มีความคลุมเครืออยู่มาก เนื่องจากกระบวนการคิดนั้น ไม่ได้มีลักษณะเป็นเนื้อหาที่ครูจะสามารถเห็นได้ง่ายและสามารถนำไปสอนได้ง่าย การคิดมีลักษณะเป็นกระบวนการ ดังนั้นการสอนจึงต้องเป็นการสอนกระบวนการด้วย ทักษะการคิด นับเป็นทักษะการคิดพื้นฐาน เนื่องจากเป็นทักษะที่ต้องนำไปใช้ในการคิดอื่นๆ ที่มีความซับซ้อนและยากขึ้น หากบุคคลขาดทักษะการคิดขั้นพื้นฐานนี้ ย่อมจะมีปัญหาในการคิดขั้นที่สูงขึ้น

คำหมาน คนไค (2547: 61-82) ได้เสนอแนะกระบวนการจัดการไว้ว่า การจัดการเป็นทักษะทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและประสานงานเพื่อใช้บุคคล ทรัพยากรและปัจจัยต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ การจัดการมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นด้วย การจัดการจึงหมายถึง การคิดสังเคราะห์ วางแผน และปฏิบัติการเพื่อหาประโยชน์จากทรัพยากรและบุคคล และกระบวนการคิด คือ ขั้นตอนของการคิด เป็นกระบวนการของการปฏิบัติที่มีลำดับขั้นตอน ผู้เรียนต้องฝึกหัด ฝึกฝน และปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญเนื่องจากความคิดเป็นการทำงานของสมอง การคิดจึงมีความแตกต่างจากทักษะที่ปฏิบัติด้วยมือหรืออวัยวะอื่นที่สามารถมองเห็นหรือรับรู้ได้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 114) ได้เสนอแนะกระบวนการแก้ปัญหาไว้ว่า เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการโดยอาศัยแนวคิดวิธีการแก้ปัญหาด้วยการนำเอาวิธีการสอนแบบนิรนัย ซึ่งเป็นการสอนจากกฎเกณฑ์ไปหาความจริงย่อยมาผสมผสานกับวิธีการสอนแบบอุปนัย ซึ่งเป็นการสอนจากตัวอย่างส่วนย่อยมาหากฎเกณฑ์ การรวมกระบวนการคิดทั้ง 2 แบบเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดรูปแบบวิธีการสอนแบบแก้ปัญหา คือ 1) นำเข้าสู่ปัญหาเป็นการศึกษาถึงสภาพของปัญหาว่าเป็นอย่างไร เกิดจากอะไร 2) วิเคราะห์ปัญหา เป็นการศึกษา วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ ให้รู้ปัญหาที่แท้จริงคืออะไรและอะไรบ้างที่ไม่ใช่ปัญหา 3) ระบุปัญหา เป็นการนำเอาปัญหาที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงมาเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษา 4) กำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหา 5) ตั้งสมมติฐาน เป็นการเสนอแนวทางและวิธีการในการแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุของปัญหา 6) ทดลองหรือทดสอบสมมติฐานเป็นการนำ

วิธีแก้ปัญหาในขั้นตั้งสมมติฐานไปใช้ในการแก้ปัญหา 7) สรุปผล 8) นำไปใช้ และอรพรรณ พรสีมา (2543: 44-45) ได้เสนอการคิดแก้ปัญหาไว้ว่า การคิด แก้ปัญหา เป็นทักษะการคิดระดับสูงประเภทหนึ่งที่ต้องอาศัยทักษะการคิดวิจารณญาณ และการคิดแบบสร้างสรรค์ขั้นตอนในการแก้ปัญหาประกอบด้วย 1) การระบุปัญหา ปัญหาควรมีลักษณะชัดเจนน่าสนใจ มีความสำคัญและเหมาะสมต่อผู้แก้ปัญหา และความเป็นคำถามที่ท้าทายความรู้ความสามารถ 2) การระดมสมอง เป็นการฝึกการคิด และการทำงานเป็นกลุ่ม โดยกระตุ้นให้แต่ละคนคิดเกี่ยวกับวิธีหรือแนวทางแก้ปัญหาที่อาจเป็นไปได้ 3) การเลือกแนวทางแก้ปัญหา เป็นการร่วมกันพิจารณาข้อดี ข้อจำกัด 4) การทดลองและนำไปใช้ รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามแนวทางที่เลือก 5) ประเมินผลการปฏิบัติงาน ร่วมกันอภิปรายว่าแนวทางที่ปฏิบัติประสบผลสำเร็จเพียงใด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การใช้ทักษะการคิดเพื่อค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่างๆ ต้องอาศัยประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถเผชิญและผจญกับปัญหา และจัดการกับภาวะต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม โดยการกำหนดขอบเขตเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ที่พัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหาจากประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติ โดยการสังเกต การเปรียบเทียบ ตั้งคำถาม แปลความหมาย ตีความ ขยายความ อ้างอิง คาดคะเน การสรุป ตลอดจนกลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ ที่ผู้ปกครองต้องเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะกระบวนการคิด การจัดการ และการแก้ปัญหา

5.3 ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและ ฝึกการปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543: 7-9) ได้กล่าวว่า เด็กเกิดมาด้วยการสร้างสรรค์อันวิเศษของธรรมชาติ มนุษย์มีส่วนประกอบที่สำคัญ คือรูปกายและจิต เป็นนามธรรม สมอง และหัวใจเป็นศูนย์รวมของพลังชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนตาย สมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ มีโครงสร้างใยประสาทเชื่องโยงซับซ้อนมหัศจรรย์ ให้เราสามารถรู้คิด รู้จำ รู้ทำ และเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ เหตุการณ์ทุกอย่างรอบตัว เกิดความรู้งอกงามเป็นประโยชน์แก่ชีวิต ที่สำคัญ คือ ธรรมชาติ ได้สร้าง ระบบสัมผัสเพื่อทำงานร่วมกับสมองให้มนุษย์มีความสามารถสูงสุดในการเรียนรู้ รับรู้ ใฝ่รู้ เรามีสื่อ สัมผัสคือ ตา หู จมูก ลิ้น สัมผัสกาย และสัมผัสใจ ทำให้เราเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้รู้สึกเย็นร้อน อ่อนแข็ง และตระหนักรับรู้อารมณ์ต่างๆ ด้วยเหตุนี้ทำให้คนเราจึงมีความรู้สึก มีการกำหนดรับรู้ คิดได้คิดเป็นเพราะการทำงานของจิตและสามารถสร้างความรู้ได้ โดยอวัยวะสัมผัสทุกส่วนทำงานอย่างประสานกลมกลืนกันเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543: 38) ได้เสนอแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติจริง ดังนี้ 1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาพัฒนาเต็มตามความสามารถ ทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่างๆ 2) ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็น

ประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 3) กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรมและประเมินผล

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 55-56) ได้ให้ความเห็นว่า การฝึกปฏิบัติ หรือการทดลองเป็นวิธีการเรียนรู้แบบทดลองหรือการปฏิบัติ อาจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มปฏิบัติการเพื่อสืบค้นข้อความรู้ นำเสนอข้อความรู้ที่สมบูรณ์โดยใช้วิธีการแก้ปัญหา หรือการรวบรวมข้อมูล การทดลองเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้จากการเห็นผลประจักษ์ชัดจากการคิดและการกระทำของตนเอง ทำให้การเรียนรู้นั้นตรงกับความจริง มีความหมายสำหรับผู้เรียนและจำได้นาน โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดปัญหาและสมมติฐานในการทดลอง 2) เสนอความรู้ที่จำเป็นต่อการทดลอง 3) ผู้เรียนลงมือทดลองโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นตามขั้นตอนที่กำหนดและบันทึกข้อมูลการทดลอง 4) ผู้เรียนวิเคราะห์และสรุปผลการทดลอง 5) ครูผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายผลการทดลอง และสรุปการเรียนรู้ ในขณะที่ คำหมาน คนไค (2547: 117-118) ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่า การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดทักษะและการพัฒนา มีขั้นตอนสำคัญคือ 1) รับรู้และเข้าใจจุดมุ่งหมายและสาระของทักษะนั้น 2) รับรู้กระบวนท่าและลีลาของทักษะ 3) การฝึกหัดตามขั้นตอน 4) ฝึกฝนให้มาก 5) ฝึกซ้อมหลากหลายลักษณะ 6) ปฏิบัติในชีวิตประจำวันและพัฒนา 7) บทบาทของครูและ การสร้างความรู้

คณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544: 37) ได้ระบุไว้ว่า การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องความในข้อนี้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง เชื่อมโยงและต่อเนื่อง ฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงมีหลายวิธีเช่น การพูด การเขียน การวาดภาพ การบันทึก การสังเกต การวิเคราะห์ การทดลอง การจัดนิทรรศการ การทำโครงงาน การทำแฟ้มสะสมฯลฯ และการปฏิบัติกิจกรรมก็ตามต้องเน้นการคิดเป็น ทำได้ ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รักการอ่านและใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่เฉพาะในขณะที่เรียนเพื่อให้สอบได้หรือสอบผ่านเท่านั้น

การิค (Garrick. 1996: 21-46) ได้สรุปไว้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงนั้นจะต้องพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม เพื่อศักยภาพในการคิดที่เป็นระบบและมีวิจารณญาณเพื่อให้ฝึกปฏิบัติได้ มีคุณธรรมและพัฒนาตนให้มีค่าอันพึงประสงค์ได้ ในกระบวนการที่จะทำให้บุตรหลาน ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เพื่อให้บุตรหลานได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงนั้น เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ผู้ปกครองต้องวางแผนในการจัดกระบวนการให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนอย่างมีวิจารณญาณตามความเหมาะสม และเรียนรู้จากประสบการณ์จริงไม่ได้หมายความว่าเด็กต้องทำเพียงลำพัง แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องทำเป็นตัวอย่างให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยโดยการให้เด็กได้ซึมซับไปทุกขณะ และในส่วนที่เด็กต้องเรียนรู้จากธรรมชาติ และจากการปฏิบัติด้วยตนเองตามกระบวนการที่หลากหลายวิธีที่เด็กจะนำไปใช้ เด็กจะได้เรียนรู้จากพ่อแม่นั้นหมายความว่าพ่อแม่ต้องมีความรู้ทุกเรื่องทั้งการอ่าน การพูดการร้องเพลง

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท้าทายความสามารถของผู้ปกครอง จึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาให้ชัดเจนว่าผู้ปกครองมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ฝึกปฏิบัติได้จากประสบการณ์จริง

จากแนวคิดสรุปได้ว่า การสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนรู้ต้องสอดคล้องและเกิดจากการตีความสถานการณ์นั้นของผู้เรียนเท่านั้น ดังนั้นการศึกษาจากประสบการณ์โดยลำพังยังไม่จัดเป็นการศึกษาได้จนกว่าผู้เรียนจะแสดงความเข้าใจกับมาเอง การเรียนรู้จากประสบการณ์ไม่ใช่ตัดสินว่าสิ่งใดผิดถูก ไม่มีความเป็นกลาง ไม่แยกอิสระจากสังคม ประสบการณ์จึงขึ้นอยู่กับสถานภาพทางสังคมของผู้เรียน และขึ้นอยู่ว่าผู้เรียนมีโอกาสได้รับการศึกษาเพียงใดด้วย

5.4 **ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์**

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2541: 46-47) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นเป็นผลรวมของวัฒนธรรม ความเชื่อและแนวปฏิบัติที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันซึ่งแม้จะได้มีความพยายามที่จะปฏิรูปหรือเสนอสิ่งใหม่บางประการ แต่ยังไม่หลอมรวมเข้าเป็นพื้นฐานการศึกษาเท่าที่ควร ซึ่งคุณลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดเจนคือ 1) รู้เนื้อหาวิชาให้มาก 2) ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย 3) ใช้ชีวิตอย่างราบรื่นในสังคม 4) ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง 5) เคารพในกรอบประเพณี อาวุโส อำนาจ 6) มีคุณธรรม จริยธรรมตามหลักศาสนา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2542: 5-11) ได้สรุปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ซึ่งมีลักษณะดังนี้ 1) คุณลักษณะของคนดี หมายถึง ลักษณะทางจิตใจ พฤติกรรมของบุคคลที่คิดพูด และกระทำในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์กับตนเองและสังคม 2) คุณลักษณะของคนเก่ง หมายถึง ศักยภาพของผู้เรียนที่หลากหลาย ซึ่งอยู่ในตัวผู้เรียนโดยผู้เรียนต้องได้รับการกระตุ้นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้ถูกทางจึงจะทำให้ความเก่งด้านต่างๆ ของผู้เรียนปรากฏออกมาได้อย่างเต็มที่ 3) คุณลักษณะของคนมีความสุข หมายถึง การมีสุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิตดี เป็นผลมาจากการเรียนรู้โดยผู้เรียนได้รับการตอบสนองจากการใฝ่รู้ ด้วยการกระทำ การสร้างสรรค์ใช้ความสามารถในการคิด การใช้เหตุผลเกี่ยวกับการบริโภค รวมทั้งการใช้ทรัพยากรได้อย่างประหยัดด้วยการอนุรักษ์และเห็นคุณค่า พร้อมกันนี้ สุวิทย์ มูลคำ; และ อรทัย มูลคำ (2543: 38) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขนั้น ผู้ที่มีภารกิจในการจัดกระบวนการเรียนรู้มีความจำเป็นจะต้องรู้และเข้าใจองค์ประกอบความเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ซึ่งมีความหมายว่า คนเก่ง คือผู้ที่มีความสามารถด้านหนึ่งด้านใดหรือหลายๆด้าน คนดี คือ ผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านพฤติกรรมที่แสดงออกและด้านจิตใจ คนมีความสุข คือ ผู้ที่มีความสมดุลในวิถีชีวิต เช่น มีร่างกายที่แข็งแรง ใช้สติปัญญาในการวางแผนและคิดแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับ กองวิจัยทางการศึกษา (2543: 54-58) สรุปไว้ว่า 1) การเป็นคนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและ พฤติกรรมของความมีวินัย และค่านิยมประชาธิปไตย 2) การเป็นคนเก่ง หมายถึง เก่งในการเรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น 3) มีความสุข หมายถึง มีความสุขกายและสุขใจ สุขกาย

หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ประวีณ ณ นคร (2543 : 66) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดีภายในบุคคลทำให้เกิดความชื่นชมยินดี มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ขั้นสมบูรณ์คือความสุขใจ ผลิตผลของความดีเป็นธรรมะที่กล่าวได้ว่า ทำดีได้ดี ใจที่ เป็นสุข คือใจของคนดี คำว่าใจดีคือใจที่มีแต่จะให้ ให้ความรักความเมตตาความปรารถนาดีต่อผู้อื่นความเข้าใจในคุณความดีเป็นกฎเกณฑ์สากลที่เป็นที่ยอมรับตรงกันทุกชาติความดีจึงเป็นความไม่เบียดเบียน ไม่ข่มเหงรังแกกัน ไม่ก่อสงครามวิวาทบาดหมางกัน พร้อมกันนี้ พระมหาสุรศักดิ์ ชีวานันโท (2548: ออนไลน์) กล่าวไว้ว่า การปลูกฝังคุณลักษณะคุณธรรม เป็นเรื่องที่ทำกันได้ไม่เหลือวิสัย ขอให้พ่อแม่มีความสนใจ มีความพอใจในคุณธรรมเท่านั้น ก็พอจะแนะนำปลูกฝังคุณธรรมให้ลูกของตนได้ เช่น แนะนำชักจูงโน้มน้าวจิตใจลูกให้มีความกตัญญูรู้คุณของพ่อแม่ ครูอาจารย์และประเทศชาติตลอดถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ

อุดม เชยกีวงศ์ (2544: 35) ได้กล่าวถึงลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการ เนื้อหาสาระความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม และ เสกสรรค์ แย้มพินิจ (2548: ออนไลน์) ได้สรุปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไว้ว่า คุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดีทั้งกาย และจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษย์สัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่งมีอิสรภาพ พ้นจากการตกเป็นทาสอบายมุข และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพอเพียง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547: 71-72) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว คือ อยากเห็นลูกมีชีวิตที่ดีงามมีความสุข มีความรู้และทักษะอันเป็นสากลประสบความสำเร็จในชีวิตสูงสุด ให้ความสำคัญลดหลั่นกันไปตามลำดับ โดยมีคุณลักษณะที่คาดหวัง การเป็นคนดีมีความสุข มีสติรู้เท่าทัน มีชีวิตตามหลักธรรมศาสนาพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ข้อที่น่าสังเกตคือไม่พบทัศนะความคาดหวังอย่างสมบูรณ์แบบ ความสำเร็จสูงสุดในชีวิตเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นคนธรรมดาคนหนึ่งก็ได้ บนความมั่นใจว่าอย่างน้อยได้ทำดีที่สุดแล้ว

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้นส่วนใหญ่จัดขึ้นโดยตามความเชื่อของครอบครัวที่พ่อแม่ เป็นผู้ตัดสินใจในเบื้องต้นที่จะเชื่ออะไรทำอย่างไรกับความเชื่อและความเชื่อ

เหล่านี้จะนำไปสู่ บุตรหลานของตนได้อย่างไรและทราบได้อย่างไรว่าบุตรหลานจะพึงพอใจ กับความเชื่อที่เกิดจากพ่อแม่ เพราะคุณธรรมหรือค่านิยมจะเกิดจากสามัญสำนึก หรือ จิตใต้สำนึกที่ แต่ละคนจะพึงพอใจได้ การจัดกระบวนการรู้ที่พึงประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมค่านิยมที่ดีและการจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้สภาพจริงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกลเป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ซึ่งมีผลในอนาคตต่อการดำรงชีวิตของบุตรหลาน ดังนั้นกระบวนการใดๆ ก็ตามที่ผู้ปกครองจัดจึงมีความสำคัญที่น่าศึกษาเพื่อให้ทราบเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

5.5 ด้านการสร้างสภาพแวดล้อม และการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมมีความสำคัญสำหรับการเรียนรู้ และจำเป็นต้องกล่าวถึงก่อนเรื่องอื่นๆ นักเรียนต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมเพื่อให้พวกเขาสามารถอยู่ในโลกที่สับสนวุ่นวายนี้ได้ ครูมีอิทธิผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของการศึกษาทั้งด้านบวกและลบ ครูเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และยังเป็นตัวเร่งการเรียนรู้ของนักเรียน (ทิลเลสตัน. 2546: 11) และผู้เรียนจะตัดสินใจด้วยตนเองเกี่ยวกับสิ่งที่เขาพอใจจะเรียนรู้หรือจะไม่เรียนรู้ เนื่องมาจากบุคลิกภาพและประสบการณ์ส่วนหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่แล้วได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และการคิดของผู้เรียนให้ข้ามจากสาระหนึ่งไปอีกสาระหนึ่ง รวมทั้งข้ามจากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่งผู้สอนต้องมีการวางแผนเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมกิจกรรมการเรียนรู้และการสอน สื่อและวัสดุต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนที่มีความปรารถนาจะเรียน และให้ผู้เรียนติดตามผลและจัดการเกี่ยวกับการเรียนของตนเอง (ไสว ฟักขาว. 2542: 261)

ชนาธิป พรกุล (2544: 279-281) ได้เสนอแนวคิดว่า สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ คือ บรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกมีความสุข โครงสร้างและกระบวนการเป็นที่พอใจของผู้เรียน สถานที่ที่ก่อให้เกิดทักษะทางสังคมและการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อตนเองและเพื่อนเพื่อให้เกิดแรงจูงใจการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ แสงเดือน นนทเปารยะ (2547: 26) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนล้วนมีความสำคัญต่อเด็กเป็นอย่างยิ่ง เด็กใช้เวลาในการเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ สิ่งของ ต้นไม้ ดังนั้นการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมตามความต้องการของเด็กจึงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กมาก

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ (2545?: 14) ได้กล่าวถึงการใช้การวิจัยว่า การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา ส่วนวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 75) ได้ให้ความหมายว่า ทักษะการวิจัยหรือการวิจัย หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้

อย่างเป็นระบบ มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนภายในขอบเขตที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ในสิ่งที่วิจัย การฝึกทักษะการวิจัยจึงเป็นการฝึกผู้เรียนให้รู้จักเก็บประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่น่าเชื่อถือได้ และขั้นตอนของการฝึกทักษะการวิจัยคือ 1) ขั้นสร้างทัศนคติทางการวิจัย 2) ขั้นการฝึกความพร้อม 3) ขั้นการฝึกภาคสนาม 4) ขั้นการประมวลและวิเคราะห์ ในขณะที่ สมลักษณ์ สุเมธ (2547: 404) ได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวกับการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย ซึ่งสรุปได้ดังนี้ ประการแรก การสอนแบบวิจัยมีฐานการคิดและความเชื่อจากกลุ่มทฤษฎี ที่เชื่อในกระบวนการสร้างความรู้ ในตน และหัวใจของการสอนแบบวิจัย คือ การส่งเสริมกระบวนการสร้างความรู้ให้มีประสิทธิภาพเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ประการที่สอง คือ สาระสำคัญของการสอนแบบวิจัยอีกส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ภาคปฏิบัติในเรื่องที่ศึกษา ซึ่งเชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับจะมีคุณค่าและถาวรมากกว่าเป็นเพียง “เรียนรับ” (passive learning) หากเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนมาเป็นการเรียนรุกโดยอาศัยการวิจัยเป็นสื่อสร้างความรู้เรื่องที่ผู้เรียนสนใจใคร่รู้จริงๆ ประการที่สาม คือ การสอนแบบวิจัยยึดระเบียบแบบแผนของการวิจัยเป็นกรอบการเรียนรู้ ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาและกำหนดปัญหาในการวิจัย 2) การกำหนดสมมุติฐานและขอบเขตการวิจัย 3) การรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมด 4) การประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล 5) การสรุปและอภิปราย ประการที่สี่ คือ ลักษณะการสอนแบบวิจัยมีการบูรณาการเนื้อหาและวิธีการสอน และใช้แนวการสอนที่อิงปัญหาในชีวิตและสังคม เน้นความคิด ค่านิยม และส่งเสริมอัตลักษณ์เสรีภาพในการเรียนรู้ตลอดการมีวิจารณญานอิสระของผู้เรียนเป็นสำคัญ และประการสุดท้าย คือ การสอนแบบวิจัยประกอบด้วยการกำหนดเงื่อนไขหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เอื้อการสอนแบบนี้ เช่น กำหนดสาระเรียนรู้ที่บูรณาการหลายวิชาเข้าด้วยกัน การกำหนดเงื่อนไขเชิงบริหารและทรัพยากรการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการสอน และ สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา (2548: ออนไลน์) ให้ความเห็นว่า จากมาตรา 24(5) ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา แสดงว่าการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็น ภารกิจของทุกคน กล่าวคือ ผู้สอนต้องสามารถนำการวิจัยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสามารถนำกระบวนการวิจัยมาบูรณาการกับการจัด การเรียนรู้หรือการสอน และทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ขณะเดียวกันผู้เรียนก็ต้องสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ได้

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษา ต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้หรือกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และสร้างหรือส่งเสริมการใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมในโลกของเรากำลังเปลี่ยนแปลงซึ่งหมายถึง สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งวัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม ความเป็นอยู่และเทคโนโลยี สื่อการเรียนรู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วซึ่งมีผลการต่อการเรียนรู้ของบุตรหลาน ซึ่งหมายถึงบุตรหลานต้องเจริญเติบโตอยู่และสภาพแวดล้อมที่ไม่ได้ผ่านการพิจารณาถึงความเหมาะสมอาจจะทำให้บุตรหลานเข้าใจผิดเมื่อต้องเรียนรู้จากบางสิ่งควร

ศึกษาเป็นอย่างยิ่งกับสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้ปกครองมีวิธีการอย่างไร ในการจัดสภาพแวดล้อมและใช้การวิจัยให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ได้อย่างไร

5.6 ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

อุทัย ดุลยเกษม; และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540: 90-92)ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า เงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือและเกื้อกูลให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืนนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 เงื่อนไขหลัก คือ เงื่อนไขที่จำเป็นกับเงื่อนไขที่พอเพียง เงื่อนไขที่จำเป็นได้แก่ 1) บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ 2) บุคลากรมีทัศนคติที่เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพการพัฒนาตนเองของมนุษย์ 3) บุคลากรมีทัศนคติที่เชื่อว่าความหลากหลายเป็นลักษณะแท้จริงของธรรมชาติมีประโยชน์ในเชิงพัฒนา และเงื่อนไขที่พอเพียง ได้แก่ 1) มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมและความสนับสนุนจากภาคีอื่นๆ 3) โครงสร้างของการจัดการศึกษาเป็นแบบแนวราบ 4) นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ เงื่อนไขหลักทั้งสองนี้จะต้องอยู่ในลักษณะการร่วมมือ และการพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนจึงจะเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างมั่นคงถาวร และ อุดม เชยกีวงศ์ (2544: 71)ได้ให้ความเห็นสอดคล้องว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ช่วยให้ทุกฝ่ายเกิดการเข้าใจในคุณค่าของตนและนำคุณค่านั้นสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ การร่วมมือกันของทุกฝ่าย คือการสร้างพลังอันแข็งแกร่ง ค้ำจุนกัน เกิดผลแก่เด็กและเยาวชน

คณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544: 39) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ อันจะส่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและรอบด้าน นอกจากนี้ ยุทธชัย เฉลิมชัย; และคณะ (2547: 103) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมเรียนรู้ โดยทั่วไปจะเกิดขึ้นจากครอบครัวที่มีความใกล้ชิดลูกมีความสนใจในเรื่องที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมกับกิจกรรมของเครือข่ายบ้านเรียน ซึ่งนับเป็นการพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มบ้านเรียน โดยเครือข่ายบ้านเรียนที่มีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบันคือสถาบันบ้านเรียนไทย และ คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543: 78) ได้สรุปไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด มีลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญนอกจากครูแล้งยังมีผู้เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จหลายฝ่ายด้วยกันทั้งในและนอกโรงเรียน ภายในโรงเรียนนอกจากครูและผู้บริหาร ยังมีบุคลากรที่สนับสนุนการเรียน การสอน คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ขยายเครือข่ายสู่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน สถาบันผลิตครู หน่วยงาน องค์กร และสถานประกอบการรวมทั้งสื่อมวลชน ซึ่งล้วนแต่สามารถร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น แม้แต่ผู้เรียนก็ต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจังด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 100-101) ได้สรุปแนวคิดการจัดการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวถือเอาแหล่งเรียนรู้ที่กว้างใหญ่ไพศาลเป็นโรงเรียนและชั้นเรียน ที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ไม่ต้องมีชั่วโมงเรียนตายตัว ไม่ต้องใช้ครู

ผู้เข้มงวดคอยกำกับอยู่บนชั้น แต่จะมีครู มีผู้ใหญ่ใจดี มีชุมชน มีธรรมชาติ ช่วยเป็นสายใยถักทอให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นภายในตัวเด็ก อย่างรู้สึกและรู้จริง และยังได้นำเสนอหลักการของศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ที่เป็นพื้นฐานความคิดในกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ คือ 1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ทุกเวลา 2) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มากมาย ทั้งที่เป็นองค์กรสถาบันในชุมชน ประเพณี พิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ 3) การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงประสบการณ์ เกิดสังคมการเรียนรู้ และสังคมคุณธรรม 4) การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และธรรมชาติเป็นกระบวนการที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

การจัดกระบวนการเรียนรู้ทางการศึกษาที่อาศัยความร่วมมือจากชุมชนและสังคมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ปกครองต้องศึกษาและเรียนรู้อย่างมี วิจารณญาณ เพราะแหล่งเรียนรู้ไม่ได้อยู่แต่ในชุมชนและสังคมยังรวมถึงแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ ในแต่ละครั้งที่ผู้ปกครองเลือกกิจกรรมนั้น ได้เลือกโดยการร่วมคิดกับบุตรหลาน หรือผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่มิใช่เกิดจากการบังคับและต้องการให้บุตรหลานเรียนรู้จากแหล่งที่เป็นประโยชน์มากที่สุด แต่ในชุมชนและสังคมยังมีความแตกต่างที่ละเอียดอ่อนอยู่เช่นเรื่องของ วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น ที่บางครั้งบุตรหลาน ยังมีภาวะการเข้าใจการเรียนรู้ที่น้อยและบุตรหลานในแต่ละวัยยังมีความต้องการที่แตกต่างกันไม่ตรงกัน เมื่อผู้ปกครองมีความต้องการที่จะจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานเองแล้ว จะมีวิธีการอย่างไรจะนำชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาบุตรหลาน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ กับบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ดังต่อไปนี้

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวประสบการณ์ของนานาประเทศ ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว(HomeSchool) หรือ กิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับสมาชิกของครอบครัวได้รับ ความนิยมและแพร่หลายเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ 2) แรงผลักดันกระแส Home School ได้แก่ ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด และการล่วงเกินทางเพศ ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม 3) ข้อคัดค้านที่ได้รับ ได้แก่การปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม คุณสมบัติของพ่อแม่ที่อาจไม่พอเพียงต่อการบริหารจัดการ การดูแลและการสอบวัดมาตรฐานความรู้ และการยอมรับเข้าศึกษาต่อในระดับสูง 4) มีการปรับเงื่อนไขทางกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้พ่อแม่จัดการศึกษา ตลอดจนมีการกระจายอำนาจให้แต่ละรัฐรับผิดชอบการจัดการศึกษาของตนเอง 5) ลักษณะของกลุ่มพ่อแม่ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวทาง

ตะวันตกส่วนใหญ่จะเคร่งศาสนาและมีความเชื่อทางศาสนาเป็นมูลเหตุสำคัญ 6) มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความเชื่อและแรงจูงใจของพ่อแม่แต่ละ ครอบครัว 7) มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในละแวกใกล้เคียงจนถึงระดับชาติ 8) บทบาทของรัฐมีลักษณะให้เสรีภาพโดยหน่วยงานของรัฐต้องมีมาตรการที่ดีและสมดุลในการกำกับ สนับสนุน ตรวจสอบ

ยุทธชัย เฉลิมชัย (2543: บทสรุป) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ก่อนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสังคมไทย มีพัฒนาการมาก่อนแล้ว โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงระยะเวลา คือ 1) กลุ่มที่เคยดำเนินการก่อนปีพ.ศ. 2530 2) กลุ่มที่ดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบัน หลังปีพ.ศ. 2535 เป็นต้นมา และ 3) กลุ่มดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ภูมิหลังทางครอบครัวเหล่านี้มีจุดร่วมกันคือเป็นผู้มีอิสระทางความคิด มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทางของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษเคยได้รับประสบการณ์การใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ เป็นผู้มีสถานภาพที่ดีในสังคมเป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาระบบการศึกษาในโรงเรียนและได้รับแรงผลักดันมาจากตัวลูก ในรูปแบบการดำเนินการพแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน 2) ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดี่ยว 3) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน 4) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์

ทองไพรำ สถาวรินฤ (2543: 112-128) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจยอมรับแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วยปัจจัยภายในและภายนอกของพ่อแม่ผู้ปกครอง ปัจจัยภายในประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ประสบการณ์สะสมพื้นฐานความคิดของพ่อแม่ และปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสนใจและความพร้อมของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัญหาลูกกับโรงเรียน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ส่วนปัจจัยเสริม ได้แก่ การเห็นว่ามีคนอื่นทำ

นิลวรรณ แซ่จิว (2543: 84-87) ได้ทำการวิจัยเรื่อง อนาคตของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาอนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพฯอีก10 ปี ข้างหน้าได้ภาพอนาคตทั้ง 4 ภาพ คือ ภาพอนาคตที่1 เป็นภาพที่คาดว่าจะมีจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษามากที่สุด และรัฐให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ภาพอนาคตที่2 เป็นภาพที่คาดว่าจำนวนของครอบครัวที่จัดจะเพิ่มขึ้นมามากนัก โดยครอบครัวที่จัดส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่มีความพร้อมและตั้งใจจริง ภาพอนาคตที่3 เป็นภาพที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันคือ มีพ่อแม่บางกลุ่มที่สนใจจัดแต่รัฐไม่มีท่าทีในการส่งเสริมสนับสนุนที่ชัดเจน ภาพอนาคตที่4 เป็นภาพที่กลุ่มผู้เชียวชาญเห็นด้วยน้อยที่สุด และคิดว่ามีความเป็นไปได้น้อยที่สุดที่

จะเกิดขึ้นเช่นกัน โดยภาพอนาคตที่เห็นว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุด คือ ภาพอนาคตที่ 2 ที่คาดว่าจำนวนของครอบครัวที่จัดการศึกษาด้วยตนเองจะเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน แต่คงไม่มากนักโดยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีความมุ่งมั่นและมีความพร้อมทางด้านฐานะเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาในระดับที่พึ่งพาตนเองได้ ส่วนรูปแบบอาจเป็นได้ทั้งครอบครัวเดี่ยวและกลุ่มครอบครัว ซึ่งผลกระทบที่คาดว่าจะตามมาคือ เอกชนจะเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น เกิดการรวมกลุ่มของพ่อแม่ที่มีแนวคิดทางการศึกษาคล้ายคลึงกัน ในขณะเดียวกับที่โรงเรียนบางแห่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้ สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองมากขึ้น

ยุวดี หิรัญยไพศาลสกุล (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษารายกรณีเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่จัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้าน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาเป็นการดำเนินการโดยครอบครัวเดี่ยวเป็นรายบุคคล เป็นลักษณะบูรณาการเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านเนื้อหาสาระจะพิจารณาจากหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและหนังสือวิชาการต่างประเทศตามระดับวัยของเด็ก การเทียบโอนวุฒิการศึกษาในปัจจุบันใช้ระบบการศึกษานอกโรงเรียน และโรงเรียน หมู่บ้านเด็กกาญจนบุรี ในการเทียบโอน

บุญศิริ มีสำราญ (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวที่ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวเป็นแบบประนีประนอม คือ ผู้เป็นพ่อแม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนตามขนบประเพณี และแบบแผนอันดีงามของสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่นและให้ความสำคัญต่อพัฒนาการทางความคิดของเด็ก เพื่อให้กล้าพูด กล้าแสดงออกด้วยการใช้เหตุผลอย่างอิสระ การเรียนการสอนจะเน้นความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยมีความเชื่อมั่นต่อศักยภาพในการพัฒนาของเด็กที่จะบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งที่ได้รับจากสื่อบุคคลและธรรมชาติ ปัจจุบันสิ่งที่พ่อแม่ ต้องการได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐ คือ การประกาศใช้กฎกระทรวง ที่จะออกมามีบทบาทในการสนับสนุนและพัฒนารูปแบบหลักสูตรและวิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็ก เพื่อให้คนในสังคมเกิดการยอมรับว่าการเรียนการสอนแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งของสังคมไทย

รัชนีวรรณ พงศ์พิสิฐสันต์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อการศึกษาโดยครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า 1) จุดมุ่งหมายทางการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีอิสระเรียนรู้อย่างมีความสุข 2) เนื้อหาในการจัดการศึกษาประกอบด้วยเนื้อหาวิชาเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ 3) การดำเนินการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น ตารางการเรียนรู้ประจำวัน จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจริงๆ 4) สื่อและทรัพยากรการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวคืออะไรก็ได้หรือทุกอย่างที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียน 5) การประเมินผลการศึกษา คือ ผู้สอนเป็นผู้ประเมินหรือหน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาเป็นผู้ประเมิน 6) การเทียบระดับการศึกษาและการเทียบโอน สามารถรับการเทียบระดับการศึกษากับการศึกษาในระบบโดยหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่รัฐรับรอง หรือ อาจจัดให้มีศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดย

ครอบครัวเป็นผู้ออกให้ใบรับรองและเทียบระดับการศึกษาให้ผู้เรียน ณ ศูนย์การเรียนนั้นๆ หรืออาจให้ผู้เรียนเทียบระดับการศึกษาด้วยระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ดังนั้นเมื่อผู้เรียนได้รับการเทียบระดับการศึกษาใดๆ แล้วการเทียบโอนผลการศึกษาจึงสามารถดำเนินการได้ต่อไป

แสงเดือน นนทเปารยะ (2547: 70-73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า หลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษาให้ความสำคัญกับการเล่น การได้ลงมือกระทำโดยตัวเด็กเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ มีพ่อแม่เป็นผู้คอยสนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจ ในหลักสูตรและการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี นั้นยังไม่มีการกำหนดหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนตายตัว แต่ให้ความสำคัญการเรียนรู้อย่างอิสระตามธรรมชาติมีความหลากหลาย ส่งเสริมทักษะการอ่าน การเรียนรู้ มี 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมเดี่ยว ได้แก่ การเล่น การอ่าน การเดินทางทัศนศึกษา เรียนรู้ที่หลากหลาย ฯลฯ 2) กิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมเสริม ที่เรียนกับผู้เชี่ยวชาญ หรือ สถาบันเฉพาะ เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ รำไทย เป็นต้น

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวได้แพร่ขยายไปอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ โดยกระแสความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ได้ปรากฏชัดเจน ปัจจัยหลักที่จุดกระแสทางเลือกของการศึกษาโดยครอบครัว คือ ภาวะวิกฤตทางการศึกษา กลายเป็นทางเลือกหนึ่งที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายๆ ประเทศ และจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า

บีเว่น คราวเดีย แคโรลลีน (Beaven,Claudia Carolynne. 1990: Online) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ เป็นการศึกษาปรากฏการณ์การจัดการศึกษาโดย ครอบครัว ผลการวิจัยพบว่าความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกัน พ่อแม่เห็นว่าการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นกับเด็กที่มีความพร้อม และอยู่ในวิถีแห่งการเรียนรู้ ซึ่งต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นและเป็นธรรมชาติ

แบตเตอบี (Batterbee. 1992: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ในระบบบิดามารดากับเด็กมีผลต่อเด็กในครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเด็กในครอบครัวที่ศึกษาส่วนใหญ่จะมีอิสระในการดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ตามใจชอบ รวมทั้งสามารถตัดสินใจได้เองตามกระบวนการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ดีก็มีบางครอบครัวที่จำกัดเสรีภาพหรือความเป็นอิสระของเด็กและการตัดสินใจขึ้นอยู่กับบิดามารดาและความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลด้านวิชาการของเด็กกับปฏิสัมพันธ์ของบิดามารดากับเด็ก พบว่ามีความเป็นอิสระแต่ที่ไม่สนับสนุนได้แก่ การกระตุ้นจากภายใน และความไม่มีรูปแบบของโครงสร้าง

ไมล์ (Miles. 1995: online) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า เด็กๆที่เรียนที่บ้านมีความสามารถในด้านวิชาการดีเท่ากับหรือสูงกว่าเด็กที่ไปโรงเรียน นอกจากนี้เด็กที่เรียนที่บ้านสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยผ่าน

การทำกิจกรรร่วมกับโบสถ์ องค์การที่จัดการศึกษาที่บ้าน และร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชน โดยเขตพื้นที่การศึกษาก็จะให้การสนับสนุนผู้ปกครองในเรื่องของเทคโนโลยี และสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม ครอบครัวส่วนใหญ่มีการจัดระเบียบวินัยให้เด็กเป็นผู้นำทางการเรียนการสอนในรูปแบบของตนเอง โดยพ่อแม่จะช่วยเหลือและตรวจแก้ไขงานให้เมื่อได้รับคำร้อง และเด็กสามารถที่จะเรียนเกินกว่าระดับที่ตัวเองควรเรียนได้ ถ้าเด็กๆ ต้องการโดยอาจจะได้รับการเรียนรู้จากผู้มีความชำนาญเฉพาะทางคือการจ้างครูพิเศษมาสอนบางเป็นบางรายวิชา

ฮัมฟรีย์ (Humphrey. 1998: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทำไมผู้ปกครองจึงเลือกจัดการศึกษาด้วยตนเอง ผลการวิจัยพบว่า เหตุผล คือ ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาให้แก่บุตรได้ตามความเชื่อของตน ตลอดจนสามารถจัดหลักสูตรได้ตามความสนใจ ความถนัดของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้สภาพสังคมที่มีปัญหาความรุนแรงและความเสี่ยงต่างๆ ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวหันมาสอนลูกเอง และยังมีความเชื่อว่าเด็กสามารถที่จะปรับตัวได้จากการพบปะผู้คนที่มีความหลากหลาย ทั้งโรงเรียนมิได้เป็นสถานที่ๆ ปลอดภัยสำหรับเด็กอีกต่อไป สำหรับ ครอบครัวที่มีความต้องการที่จะสอนลูกเองนั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านรายได้ เวลา ตลอดจนความขัดแย้งจากคนรอบข้างอีกด้วย

วิลลิงค์ (Willink. 2002: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนและการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในเขตฟลอริดา ผลการวิจัยพบว่า แม่ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมตอนปลายหรือสูงกว่า มีการใช้สื่อและหลักสูตรที่หลากหลาย ส่วนการจัดการเรียนการสอนนั้นยังไม่สอดคล้องกับวัยและพัฒนาการที่ควรจะเป็นไป ตามรูปแบบที่เหมาะสม

ไซเบอร์ท (Seibert. 2002: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เป็นกรณีตัวอย่างของเขตการศึกษา Delaware และผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวที่ตัดสินใจจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว จะมีความสนใจที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันการประเมินผลนั้นก็จะเป็นในลักษณะของการดูจากภาพรวมของเด็ก นอกจากนี้เด็กยังสามารถที่จะกลับเข้ามาเรียนในระบบได้ และยังได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากเขตการศึกษาอย่างเต็มที่อีกด้วย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ทำให้พบว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ยังขาดทักษะ และความเข้าใจกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย และงานวิจัยสนับสนุนที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และงานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาส่วนใหญ่ของครอบครัว มีค่านิยมที่เปลี่ยนไปต่อระบบการศึกษาในโรงเรียน และ เหตุผลที่ความขัดแย้งระหว่างบ้านกับโรงเรียน ไปจนถึงความไม่ประสบผลสำเร็จของบุตรหลานในโรงเรียน และบิดามารดายังสามารถเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติของเด็กทั้งยังได้มีการศึกษาถึงการจัดการเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมที่

เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พร้อมกับสอดแทรกค่านิยมและศีลธรรมที่ดีงามเข้าไปในบทเรียนที่สอนและ การจัดการเรียนรู้ผลที่ได้จากการวัดระดับมาตรฐานการเรียนการสอนแสดงให้เห็นว่าบุตรหลานที่เรียนรู้ที่บ้านไม่ได้มีคะแนนที่ต่างไปจากที่เรียนในระบบ

ส่วนลักษณะการจัดการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายเป็นไปตามความสนใจและความถนัดของบุตรหลาน ผสมผสานเนื้อหาสาระเข้ากับวิถีชีวิตแต่ก็ยังมีจุดอ่อนคือ การขาดสังคม คุณภาพงานวิชาการที่อ่อนไม่เพียงพอต่อความต้องการ พร้อมกับกระบวนการที่จะถ่ายทอดให้ไม่เหมาะสมกับบุตรหลานเฉพาะรายที่มีความต้องการที่แตกต่างออกไป หรือความท้าทายใหม่ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ และพัฒนา สิ่งที่พบชี้ให้เห็นว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองยังขาดทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีจุดมุ่งหมายแน่ชัดในการพัฒนาผู้เรียนโดยเพื่อผู้เรียนโดยแท้ เพียงแต่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเบื้องต้นที่ในโรงเรียนเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ โดยเฉพาะความรู้ความสามารถของผู้ปกครองแต่ปัญหาจะอยู่รอบตัวเราทุกที่ทุกเวลา ฉะนั้นพ่อแม่ ผู้ปกครองต้องศึกษาหรือทดลอง ก่อนที่จะจัดการศึกษาเอง รู้ให้ชัดเจนก่อนว่าความต้องการที่จะจัดการศึกษาเองนั้น ทำไปเพื่ออะไร แล้วถ้าทำเกิดผลดี หรือผลเสีย ใครจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องนี้ ถ้าไม่ใช่ที่ตัวเด็ก นั้นหมายถึงต้องสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางที่ชัดเจนในเรื่องของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่จะถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้ตลอดไปเพราะหมายถึง การศึกษาตลอดชีวิตของครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์ (Interviews) การสังเกต (Observation) และการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว โดยพิจารณาจากระดับการจัดการศึกษา ตามคุณลักษณะของผู้ปกครองที่แตกต่างกันเช่น ที่อยู่ อาชีพ การศึกษา สภาพแวดล้อมของครอบครัว จำนวน 6 ครอบครัว

ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการติดต่อผ่านสมาคมบ้านเรียนไทย และการติดต่อผ่านทางเครือข่ายอินเตอร์เนท จากนั้นจึงทำการคัดเลือกครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่สนใจและยินดีให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

ระดับอนุบาล

ครอบครัวหนึ่ง	จังหวัด นนทบุรี
ครอบครัวสี่	กรุงเทพมหานครฯ

ระดับประถมศึกษา

ครอบครัวสาม	กรุงเทพมหานครฯ
ครอบครัวหก	กรุงเทพมหานครฯ

ระดับมัธยมศึกษา

ครอบครัวสอง	กรุงเทพมหานครฯ
ครอบครัวห้า	จังหวัด สมุทรปราการ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือที่ใช้ไปสัมผัสกับกลุ่มตัวอย่างโดยตรง

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ถึงสภาพและปัญหาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว และการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว โดยมีการกำหนดข้อมูลการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของครอบครัว รวมถึงข้อมูลทั่วไปของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาของครอบครัว

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน
2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา
3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ
4. ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์
5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้
6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยโดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองและผู้ร่วมวิจัย เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ สร้างและพัฒนาขึ้นโดยอาศัยการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร การเข้ารับการฝึกอบรมการวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆของสภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว และการจัดการเรียนรู้ จากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. สร้างเครื่องมือโดยศึกษาวิธีการที่ใช้ในวิจัยจาก นิศา ชูโต (2545) ; สุภางค์ จันทวานิช (2545) ; นงพรรณ พิริยานุพงศ์ (2546) ; ชาย โพธิสิตา (2547)

3. สร้างแบบสัมภาษณ์และนำเสนอประธานกรรมการและกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์เพื่อพิจารณา

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ประธานกรรมการและกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาจำนวน 6 คนพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความถูกต้องด้านภาษา โดยรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิมีดังนี้

4.1 คุณ ชุมมาศ แป้งหอม	คณะกรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย
4.2 คุณกนกพร สบายใจ	คณะกรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย
4.3 น.อ.หญิง มานี เกตุจรูญ	นายทหารฝ่ายเทคนิค ช่วยราชการ กองการศึกษา สถาบันคอมพิวเตอร์ทหาร กรมการสนเทศทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด
4.4 ดร. สมใจ เดชบำรุง	ผู้อำนวยการโรงเรียนบางเชือกหนัง
4.5 ดร. นุชนาถ ธาตุทอง	นักวิชาการ 8ว สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 4
4.6 ผศ.ดร. ทัศนา แสวงศักดิ์	อาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ ครอบครัวที่ผู้วิจัยทำการศึกษาในครั้งนี้

2. ผู้วิจัยติดต่อครอบครัวดังกล่าวเพื่อแนะนำตัวเอง บอกวัตถุประสงค์ และนัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์ พร้อมนัด วัน เวลาและสถานที่

3. ผู้วิจัยเตรียมแบบสัมภาษณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เช่น สมุดจดบันทึก ปากกา ดินสอ กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง ตลอดจนเตรียมตัวผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการศึกษาถึงวิธีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์อย่างละเอียด

3.1 ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูล ตามวัน เวลาและสถานที่ที่นัดหมายไว้ โดยการขออนุญาตบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งขอดูเอกสารประกอบการจัดการศึกษา การสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ผู้ปกครอง โดยแบบสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้เบื้องต้นในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งจะใช้เวลาโดยประมาณ 120 นาที เพื่อไม่เป็นการรบกวนเวลาของผู้ถูกสัมภาษณ์ นานเกินไปในแต่ละครั้ง หลังจากที่สัมภาษณ์เสร็จแล้วในทุกครั้งผู้วิจัยจะใช้เวลาในการสรุปบันทึก และทำการถอดเทป เก็บไว้เป็นข้อมูลดิบต้นฉบับจากนั้นก็อ่านข้อมูลทั้งหมด แล้วลงรหัส (code) ซึ่งการกำหนด code ทั้งหมดมาจาก วัตถุประสงค์การวิจัย และขอบเขตการวิจัยรวมกับแนวคิดทฤษฎีในบทที่ 2

3.2 ส่งข้อมูลที่สรุปได้กลับไปให้ครอบครัวเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ใช้อุปกรณ์ต่อไปนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 สมุดจดบันทึก ใช้สำหรับจดบันทึกเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์

4.2 เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกการสัมภาษณ์

4.3 กล้องถ่ายรูปใช้บันทึกภาพกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว และบันทึกภาพงานเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองอย่างละเอียดทุกขั้นตอนโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสารมาจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การจัดกระทำข้อมูล

ในการจัดกระทำข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวทางของ ไมล์ส และฮูเบอร์แมน (ชาย โพธิสิตา 2547: 353-392 ; อ้างอิงจาก Miles and Huberman 1994. Qualitative Data Analysis; สุภางค์ จันทวานิช. 2545: 23-106; นิศา ชูโต. 2545: 201-213) ดังนี้

1. จัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เป็นการจัดกระทำข้อมูลให้อยู่ในสภาพที่พร้อมนำมาวิเคราะห์ได้โดยสะดวกโดยจัดระเบียบข้อมูลใน 2 ด้าน คือด้านกายภาพและด้านเนื้อหา เริ่มทำตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูล โดยแบ่งเป็นช่วงๆดังนี้

1.1 การจัดระเบียบทางกายภาพ คือ การทำให้ข้อมูลเป็นระบบ ง่ายแก่การใช้งาน การจัดเก็บและการเรียกมาใช้ในภายหลัง

1.2 การจัดระเบียบทางด้านเนื้อหาข้อมูล คือ การค้นหาความหมายต่างๆ ในข้อมูลเพื่อจัดประเภทของข้อมูล ตามความหมายที่ปรากฏในข้อความ

2. ตรวจสอบข้อมูล

2.1 ตรวจสอบข้อมูลความครบถ้วน และคุณภาพของข้อมูล คือ การประเมินว่าข้อมูลที่ได้มาครบถ้วนและมีคุณภาพเพียงพอที่จะตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ เพื่อจะได้ใช้ระยะเวลาระหว่างที่อยู่ในสนามเก็บข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์เพิ่มเติม

2.2 ทำสำเนาข้อมูล และตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้และความแม่นตรงของข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แล้ว ส่งให้ผู้ที่ให้ข้อมูลได้ตรวจสอบข้อสรุปและการตีความของผู้วิจัยว่าถูกต้องหรือใช้ได้ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลมากน้อยเพียงใด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพกระทำโดย

1. วิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่ผู้วิจัยลงมือศึกษาปัญหาและลงเก็บข้อมูลภาคสนามและทำการบันทึกในรูปของ Field note ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เบื้องต้น

2. นำข้อมูลที่ได้จากการจัดระเบียบเรียบร้อยแล้วมาเรียบเรียงตามกระบวนการที่กำหนดไว้เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ หาความสัมพันธ์ของคำตอบและข้อสรุปทั้งหมด เพื่อให้เห็นภาพรวมสิ่งที่มุ่งศึกษาตามวัตถุประสงค์ซึ่งจะสรุปเป็นข้อมูลเชิงพรรณนา ในการวิเคราะห์ จะโยงไปหาแนวทางที่กำหนดไว้

3. บรรยายถึงพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก ความเชื่อ ค่านิยมทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับลูกของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละครอบครัวในลักษณะของกรณีตัวอย่างแต่ละครอบครัว ใน 3 ประเด็น คือ ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัวกับการดำเนินการของอนุญาตจัดการศึกษาและ สภาพปัญหาการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็นแต่ละครอบครัวซึ่งประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สภาพข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

กรณีศึกษาที่ 1 ครอบครัวหนึ่ง

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษา

ข้อมูลทั่วไป

ครอบครัวหนึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยสมาชิก พ่อ แม่ ลูก คือ พ่อซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับราชการและแม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเช่นกัน ปัจจุบันทำหน้าที่แม่บ้านดูแลครอบครัว ก่อนหน้าที่จะมาเป็นแม่บ้านเต็มตัว แม่เคยทำงานเป็นนักออกแบบงานกราฟฟิก เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม เลขานุการ และหัวหน้างานนิเทศของโรงเรียนอนุบาล เป็นธุรกิจในครอบครัว และลูกคือ ลูกชายวัย 12 ปี ซึ่งแม่ที่จัดการศึกษาให้ลูกตั้งแต่อายุ 4 ขวบกล่าวถึงสาเหตุที่จัดการศึกษาให้กับลูกด้วยตนเองว่า “ดึงลูกออกมาจากระบบโรงเรียนเนื่องจากสังเกตเห็นลูกไม่มีความสุขกับการไปโรงเรียน ยามลูกอยู่ที่บ้านสดใสร่าเริง แต่อยู่โรงเรียนเหมือนหุ่นยนต์ที่ไร้จิตใจ จนวันหนึ่งตนเห็นลูกหลับขณะนั่งทำการบ้านเมื่อเข้าไปถามลูกตอบกลับมาว่าไม่รู้จะเขียน ก ไก่ ซ้ำหลายๆ ครั้งทำไมในเมื่อก็เขียนได้อยู่แล้วจึงให้ลูกออกจากโรงเรียนเพื่อให้ลูกได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาต้องการ โดยเฉพาะการไปพิพิธภัณฑ์เพราะลูกชอบประวัติศาสตร์”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามูลเหตุที่ทางครอบครัวหนึ่งหันมาจัดการศึกษาให้แก่ลูกเองนั้นเนื่องจากทางครอบครัวได้มองเห็นลักษณะการพัฒนาตนเองของลูกที่น่าสนใจจึงมีแนวคิดว่าต้องการสานต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของลูกจากวัยเยาว์ที่เติบโตจากการที่คุณพ่อคุณแม่เลี้ยงดูด้วยตัวเอง เพื่อร่วมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้ของลูกให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและมีความมุ่งหมายเพื่อวางรากฐานของการฝึกพัฒนาการขั้นพื้นฐานของชีวิตของลูกหลานในการเรียนรู้ให้เข้าใจ และเข้าถึง ได้ใช้ชีวิตให้ใกล้ชิดธรรมชาติให้มากที่สุดโดยใช้หลักการให้และรับอาหารดีมีประโยชน์อย่างครบถ้วนสี่ประเภท คือ กวพิงการาหาร (อาหารเป็นคำๆ ซึ่งหมายถึงอาหาร

โดยทั่วไป) ผัสสาหาร (อาหาร คือ ผัสสายตนะ การกระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) มโนสัญเจตนาหาร (อาหาร คือ ความจงใจ) และวิญญาณาหาร (อาหาร คือ วิญญาณ ความรู้สึก) จากพ่อแม่ที่จะถ่ายทอดให้ลูกหลานเป็นเบื้องต้น ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการปรับพัฒนาการของการเข้าใจในตนเอง ครอบครัว สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ จิตใจการรับรู้ให้สอดคล้องกับจิตวิญญาณแห่งการใฝ่รู้และใฝ่ดีในความเป็นมนุษย์ เพื่อจะได้นำความสามารถและประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับพัฒนาเป็นองค์ความรู้ภายในตัวตนและนำความสามารถในธรรมชาติการเรียนรู้ของตนมา สร้างเสริมประสบการณ์ให้เกิดทักษะด้านต่างๆ ตามความถนัดและความสนใจด้วยกิจกรรมจากประสบการณ์ตรงในวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยตระหนักถึงคุณค่าและร่วมรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ภูมิปัญญาตลอดถึงเอกลักษณ์ของชาติไทยร่วมกับสมาชิกกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร โดยยึดหลักการ จุดมุ่งหมายและปรัชญาทางการศึกษาและความหมาย ของตราสัญลักษณ์ของกลุ่มบ้านเรียนปัญญากรเป็นแนวทางสำคัญ เพื่อพัฒนาการดำรงตนในฐานะเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคมโลก และเตรียมพัฒนาการพื้นฐานอันจะนำไปสู่การศึกษาในระดับต่อไป

ในการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้นได้มีการเข้าร่วมประชุมสัมมนากับทางสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) และกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) โดยตลอด เห็นว่าเกณฑ์การเทียบโอนยังขาดความชัดเจนเพราะเท่าที่ทราบกระทรวงศึกษาธิการยังไม่สามารถสรุปเรื่องนี้ได้ชัดเจน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

พ่อแม่วางแผนการสอนลูก ด้วยการยึดเอาโครงสร้างทางระบบชีววิทยาเป็นหลักใช้พัฒนาการในทุกด้านและสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลกระทบ มาเป็นแนววิเคราะห์เพื่อสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องตามวัย โดยที่ยังอยู่ในวิถีชีวิตที่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไว้ในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ดังคำกล่าวที่ว่า ”การถ่ายทอดเนื้อหา จะไม่ได้ยึดเนื้อหาในหนังสือกระทรวงทั้งหมด เพราะดูแล้วมันมากเกินไปและบางอย่างก็ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่เราก็มั่นใจว่าลูกของเราจะต้องมีความรู้ไม่น้อยกว่าที่มาตรฐานการศึกษากำหนดไว้แน่นอนสิ่งที่จะต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน คือ กระบวนการ หรือวิธีการเรียนรู้” นอกจากนี้ยังเห็นว่าการจัดเนื้อหาสระให้แก่บุตรนั้นไม่จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตไว้อย่างตายตัวเลย แต่จะเน้นการเรียนรู้ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การเรียนรู้จักตนเอง ครอบครัว และสังคมรอบๆข้าง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการใช้สิ่งแวดล้อมเสริมสร้างการเรียนรู้เป็นอย่างดี รวมทั้งการเรียนรู้เรื่องราวพื้นฐานการดำรงชีวิตรอบๆ ตัวในชีวิตประจำวันทั้งที่บ้านและที่วิถีชีวิตครอบครัวออกไปเชื่อมโยง โดยเน้นให้ลูกมีโอกาสฝึกฝนตัวเองอย่างอิสระ ซึ่งจะทำให้พ่อแม่มีโอกาสเรียนรู้ สังเกตพฤติกรรมความถนัดของลูกได้อย่างเป็นธรรมชาติและในส่วนของการประเมินผลจะใช้การสังเกตพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด และประเมินผลพัฒนาการลักษณะพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ

อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เหมาะสมรวมทั้งใช้การบันทึกที่ทำให้เห็นได้ชัดคือ การบันทึกด้วยแผนที่ความคิด(Mind Map)

สำหรับกรอบหลักสูตรการเรียนรู้ที่ทางครอบครัวจัดให้แก่บุตร ได้แก่

การรู้จักตนเอง เพื่อพัฒนาการทางร่างกาย และทางชีววิทยาเบื้องต้น โดยการรู้จักตัวเอง การฝึกพัฒนาการทางภาษา คณิตศาสตร์ และทักษะพิเศษที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียนองค์ประกอบของชีวิตพื้นฐาน(ธาตุทั้งสี่และหก) การสร้างรักษาสมดุลของชีวิต อาหารดีมีประโยชน์ อากาศ การออกกำลังกาย การรักษาอารมณ์ สุขภาพอนามัย การปฏิบัติหน้าที่ตามสิทธิของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม

การรู้จักสังคม จัดเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวชุมชน ตั้งแต่หน่วยใกล้บ้านหน่วยที่เกี่ยวข้องจนถึงระดับประเทศ สังคมโลก และการมีส่วนร่วมเบื้องต้น วิธีปฏิบัติตนต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

การรู้จักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบของธรรมชาติ(ธาตุทั้งสี่และหก) โครงสร้างชีววิทยาเบื้องต้น สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ และการร่วมดูแลรักษา การรักษาความสมดุลของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์

การฝึกใช้ชีวิต การเชื่อมโยงเครื่องมือการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตตามความถนัดและความสนใจสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณประโยชน์และหลีกเลี่ยงสิ่งที่มีโทษต่อสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ การประหยัด มัธยัสถ์ รู้จักประมาณในการใช้สอยปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างประหยัด และคุ้มค่า การบำรุงดูแลรักษา ซ่อมวัสดุที่คร่ำคร่าให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งการนำหลักพระพุทธศาสนามาพัฒนาชีวิต

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

ใช้หลักการให้อิสระต่อกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา โดยพ่อแม่ดูแลให้เหมาะสมโดยใช้วิถีชีวิตประจำวันเป็นตัวตั้ง ให้โอกาสและวันเวลาของการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นตัวหมุนพากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้การพูดคุย บอกกล่าวทุกกิจกรรมที่ทำร่วมกัน แลกเปลี่ยนพูดคุยกับลูกอย่างให้โอกาสของการมีส่วนร่วมในฐานะลูกเป็นสมาชิกที่สำคัญของครอบครัว มีสิ่งแวดล้อมที่มีความพอดีกับวิถีชีวิตแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอย่างมีเหตุมีผล การใช้โอกาสในการฝึกทักษะนั้นอยู่เสมอ โดยการประเมินผลจะสังเกตความสนใจเบื้องต้น

3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ

ครอบครัวมีการส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติตลอดเวลา ซึ่งจะสอดแทรกในทุกกระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทุกอย่างรอบตัว ที่พ่อแม่ร่วมคัดสรรให้มีความเหมาะสมตามวัยมีการใช้ชีวิตประจำวันอย่างเห็นคุณค่าของการเจริญเติบโตของลูกร่วมกับครอบครัวสังคมที่ชีวิตครอบครัวเชื่อมโยงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ลูกจะได้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งหกของตัวเองออกไปเชื่อมโยงอย่างเหมาะสมและมีความสุขและการใช้โอกาสของ

วันเวลาในชีวิตประจำวันอย่างเห็นความสำคัญของลูกในการมีส่วนร่วมซึ่งสิ่งสำคัญคือการที่ครอบครัวต้องจัดเวลาให้เหมาะสมเลือกกิจกรรมสังคมที่วิถีครอบครัวต้องออกไปเชื่อมโยงให้มีความพอดีกับวิถีชีวิตและเหมาะสมตามสภาพสถานการณ์ เลือกโดยให้ความสำคัญกับลูกในการได้รับโอกาสมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรมชีวิตของพ่อแม่และครอบครัวดังคำกล่าวที่ว่า "ดิฉันจะเลี้ยงลูกโดยปล่อยให้เขา เป็นไปตามธรรมชาติ เพราะเราไม่รู้ว่าธรรมชาติดั้งเดิมของเขามายังไงมันมีหลายอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นตัวตนเป็นจิตวิญญาณ ดิฉันปล่อยให้เขามีอิสระในชีวิตโดยมีกรอบของสิ่งที่ดีงามกว้างๆ คอยดูแลเขาอยู่หากลูกทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนโดยตั้งใจก็จะตีบ้างโดยอธิบายเหตุผลให้ฟังก่อนไม่ใช่ตีพร่ำเพรื่อเพราะเด็กในโรงเรียนที่เป็นปัญหาทุกวันนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากถูกครูตีด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผล” สำหรับกิจกรรมต่างที่ทางครอบครัวจัดให้ เช่น

กิจกรรมยิ้มรับอรุณ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำทุกวัน โดยเริ่มตั้งแต่ตื่นนอน อาบน้ำ แปรงฟัน ใส่บาตร ดื่มนม รดน้ำต้นไม้ สวดมนต์ ทำวัตรเช้า เคารพธงชาติ รับประทานอาหารเช้าและสนทนายามเช้ากับครอบครัว

กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มีการเดินทางไปต่างจังหวัดในวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือตามโอกาสที่เหมาะสมเพื่อเยี่ยมชมโบราณสถาน สถานที่สำคัญของประเทศ ศึกษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ สถานที่ที่น่าสนใจเรียนรู้อาชีพต่างๆ ในสังคมภายในกรุงเทพฯ หรือ จังหวัดใกล้เคียง

กิจกรรมวันพระ ปฏิบัติธรรม ไปวัด สวดมนต์ ฟังเทศน์ รับศีลห้า ณ วัดราชผาติการาม หรือสถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศึกษาธรรม เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทัศนศึกษาภายในวัดหรือสถานปฏิบัติธรรมต่างๆ เสวนาธรรม สนทนากับพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติธรรม ซักถาม สรุปประเด็นหัวข้อธรรมะ บันทึกธรรม บันทึกหัวข้อหลักธรรม พุทธภาษิต คำกลอนสอนใจ

กิจกรรมฝึกทักษะโดยใช้กิจกรรมพิเศษเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสัปดาห์ละครั้ง สนทนาภาษาอังกฤษกับชาวต่างประเทศ ดนตรีไทย ศิลปะ งานช่างกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ลูกเสือเนตรนารี จัดแฟ้มรวบรวมเรื่องราวจากสื่อสิ่งพิมพ์ร่วมกันแลกเปลี่ยนแฟ้มกันหน่วยละ1สัปดาห์ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนการเรียนทักษะพิเศษในแต่ละหน่วย การทำขนม งานประดิษฐ์ การงานพื้นฐานอาชีพ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้ชีวิตกับธรรมชาติ เช่น กิจกรรมที่สวนแสง กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทำนาสาธิต ปลูกพืชผักผลไม้ยืนต้น กิจกรรมที่สวนผัก ผลไม้ ดอกไม้ เรียนรู้และร่วมกระบวนการกับชาวสวน กิจกรรมที่สวนสาธารณะ โดยจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ขึ้นภายในสวนให้เด็กได้สัมผัสกับธรรมชาติ กิจกรรมที่สวนสมุนไพร เรียนรู้จักการใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรค

กิจกรรมทัศนศึกษา เยี่ยมชมโครงการเกษตรสาธิต เช่น โครงการสวนจิตรลดา โครงการพระราชดำริ โครงการผลิตนมและผลิตภัณฑ์จากโค เป็นต้น

กิจกรรมการค่ายเยาวชน เป็นกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ในการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน เช่น ค่ายการละคร ค่ายธรรมชาติ กลุ่มดูนก กลุ่มดูดาว เป็นต้น

กิจกรรมเพื่อสุขภาพ มีการบันทึกข้อมูลสุขภาพ ส่วนสูง น้ำหนัก รักษาสุขภาพฟัน พบทันตแพทย์ และตรวจสุขภาพช่องปากและฟันเดือนละครั้ง เป็นต้น

4. ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ครอบครัวมีวิธีการปลูกฝังโดยฝึกการใช้ชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติมากที่สุดในฐานะที่มนุษย์ถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ถือว่ามีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการได้รับประสบการณ์ในการปรับพัฒนาการตามธรรมชาติของบุคคลเกิดเป็นการสร้างและฝึกฝนทักษะด้านต่างๆตามความถนัดและความสนใจตามความพร้อมและพัฒนาการตามวัย นำไปสู่การรู้จักสร้างสรรค์และร่วมอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเริ่มจากการพัฒนาธรรมชาติในตัวตนเป็นเบื้องต้น เพื่อประกอบการสร้างประสบการณ์ของการเพิ่มพูนความรู้ให้สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การฝึกการคิดพิจารณาในการร่วมรักษาสมดุลแห่งชีวิตและธรรมชาติ สร้างความคุ้นเคยต่อการเรียนรู้ธรรมชาติจากชีวิตจริงร่วมกับกลุ่มหรือผู้อื่น สามารถดำรงตนในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมและร่วมสร้างสังคมได้อย่างมีความสุขโดยการใช้บ้านเรือน วัด ชุมชน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อพัฒนาการเชิงสร้างสรรค์ของการเรียนรู้ มาเป็น “บ้านเรียน” ตามหลักเสรีภาพในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตอย่างให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของสิ่งที่ทำร่วมกันในครอบครัว ให้เกียรติและยอมรับซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นความต่างก็ตาม

สำหรับตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างเสริมให้ลูกหลานมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น การช่วยเหลืองานบ้านการอ่านหนังสือให้ลูกฟังการไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนทุกคืน การดูแลใส่ใจเรื่องของอาหาร อากาศ อนามัย อารมณ์ การออกกำลังกาย การรักษาจิตใจ และ การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวในครอบครัวการไปวัดสวดมนต์ ฟังเทศน์ในวันพระการรักษาและตอบแทนไมตรีต่อผู้อื่น ความใส่ใจต่อกิจกรรมชีวิตสม่ำเสมอ การหยอดกระปุก อดออม ประหยัด การทำขนมขาย เก็บเงินไว้ทำกิจกรรรม เป็นต้น โดยทางครอบครัวจะเน้นว่าทุกกระบวนการเรียนรู้ ทุกนาทีของการเติบโต เป็นเวลาของการสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

ครอบครัวจะพยายามใช้วิถีชีวิตปกติภายในครอบครัว ที่เชื่อมโยงกิจกรรมครอบบ้านเรียน วัด ชุมชน สังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อพัฒนาการเชิงสร้างสรรค์ของการเรียนรู้ และสานต่อความสนใจเฉพาะเรื่องสร้างกิจกรรมจากประสบการณ์ตรงเพื่อการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมที่ร่วมกันคัดสรรมาเป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับปัจจัยสนับสนุนต่างๆ จากครอบครัวและสังคมอย่างสมดุล คือ ใช้ความปกติของบ้านและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติในสังคม สร้างกระบวนการฝึกการเรียนรู้เบื้องต้นในชีวิตประจำวัน เลือกกิจกรรมนอกบ้านที่ครอบครัวไปเชื่อมโยงตามโอกาส เพื่อให้ลูกมีส่วนร่วมที่สำคัญ ดังคำกล่าวของผู้ปกครองที่ว่า ” ไม่จำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมใหม่เลยค่ะ”

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

ครอบครัวเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีที่จะช่วยกันพัฒนาการศึกษาให้สอดรับวิถีชีวิตของคนที่หลากหลายให้ประชาชนมีทางเลือกของการได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตของตนเองและเด็กวัยอนุบาล เป็นวัยที่เพิ่งเริ่มเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้จากภายในตนเองออกสู่สิ่งแวดล้อมรอบตัว การมีส่วนร่วม คือการที่พ่อแม่ให้โอกาสลูกพัฒนาตนเองร่วมไปกับครอบครัว และชุมชนที่ครอบครัวเชื่อมโยงเสมอซึ่งชีวิตการเรียนรู้ทุกวันของเด็กโฮมสกูลอยู่ในสังคมที่เป็นจริงการเรียนรู้จักตนเองเบื้องต้น รู้จักครอบครัว รู้จักสังคมที่ใกล้ชิด รู้จักสังคมที่ครอบครัวเชื่อมโยง รู้จักสังคมความเป็นไทยทั้งจากสื่อและการเดินทางไปสัมผัสสัมพันธ์อย่างใช้เป็นห้องเรียนในโลกกว้าง ทำให้เด็กๆ รู้สึกว่าอยู่ในโลกของความเป็นจริงไม่ใช่การเรียนรู้ในห้องทดลอง ดังนั้นการเชื่อมโยงกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคมจึงเป็นเรื่องที่ทางครอบครัวกระทำอยู่แล้วเช่นการได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องกับครอบครัวหลายครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาให้แก่ลูกเช่นเดียวกันที่ก่อตั้งเป็นกลุ่มขึ้นโดยใช้ชื่อว่าบ้านเรียนปัญญากรพร้อมกับพาลูกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนสังคมอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีอันดีงาม

นอกจากทางครอบครัวเน้นการได้รับอาหารรับประทานทั่วๆ ไป ที่เด็กควรได้รับอาหารที่ถูกต้องเหมาะสมบูรณ์แล้วยังมีการนำหลักการให้อาหารทั้งสี่ประเภทมาพิจารณาปรับใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดพัฒนาการของลักษณะที่พึงประสงค์ควบคู่ไปกับฝึกการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ ด้วยการเริ่มปลูกฝังให้รักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานของชีวิต ซึ่งเป็นการฝึกการควบคุมสิ่งรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งหก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพื่อปรับสร้างจิตที่สะอาดขึ้นจากจิตวิญญาณดั้งเดิม (ประสบการณ์เดิม) และเริ่มประสบการณ์ของการใช้ชีวิตใหม่ตั้งแต่วัยเยาว์ตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างพื้นฐานทางศีลธรรมเพื่อการเจริญเติบโตอย่างงดงามในจิตใจของสมาชิกครอบครัวท่ามกลางกระแสแห่งการพัฒนาทางวัตถุ อันจะเป็นผลก่อให้เกิดความสามารถในการเลือกกระบวนการเรียนรู้ที่จะนำพาตนเองไปสู่ชีวิตที่ดีงามในวัยต่อไป

นอกจากนี้การใช้ชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติมากที่สุดในฐานะที่มนุษย์ถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ถือว่ามีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการได้รับประสบการณ์ในการปรับพัฒนาการตามธรรมชาติของบุคคลเกิดเป็นการสร้างและฝึกฝนทักษะด้านต่างๆตามความถนัดและความสนใจตามความพร้อมและพัฒนาการตามวัย นำไปสู่การรู้จักสร้างสรรค์และร่วมอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเริ่มจากการพัฒนาธรรมชาติในตัวตนเป็นเบื้องต้นเพื่อประกอบการสร้างประสบการณ์ของการเพิ่มพูนความรู้ให้สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การฝึกตน มีความคิดริเริ่ม และพัฒนาความสามารถเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ความรู้ตามหลักวิชาการที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การคิดพิจารณา ในการร่วมรักษาสมดุลแห่งชีวิตและธรรมชาติ สร้างความคุ้นเคยต่อการเรียนรู้ธรรมชาติจากชีวิตจริงร่วมกับกลุ่มหรือผู้อื่น สามารถดำรงตนในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมและร่วมสร้างสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การศึกษาโดยครอบครัวหนึ่งนี้มีการจัดวางหลักสูตรไว้อย่างเป็นระบบโดยมีหลักพระพุทธธรรมเป็นแกนกลาง พร้อมกับเน้นวิถีชีวิตที่เป็นจริงตามธรรมชาติเป็นสำคัญ ฝึกฝนและให้โอกาสแก่ลูกในการเรียนรู้ในสิ่งที่เขาสนใจรู้หน้าที่ในชีวิตประจำวันดูแลตนเองได้และมีส่วนร่วมช่วยพ่อแม่ในงานบ้านตามความพร้อมอย่างมีพัฒนาการไปตามวัยซึ่งจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเน้นในเรื่องของการปรับพัฒนาการ ของเด็กวัยเริ่มต้นพัฒนาทักษะประสบการณ์ด้วยตนเอง ต่อจากการที่เด็กมีพัฒนาการของการเจริญเติบโตทางร่างกายและการรับรู้ผ่านทางอายตนะทั้งหก โดยผ่านประสบการณ์ของพ่อแม่และสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กเล็กเป็นส่วนใหญ่ เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทางสร้างสรรค์ความเจริญให้ครบถ้วน ปัจจัยสำคัญสำหรับการเรียนรู้และนำพาไปสู่การเข้าใจตนเองเริ่มต้นของเด็กในช่วงวัยนี้คือสิ่งแวดล้อม และพ่อแม่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดที่สุดซึ่งจะสามารถร่วมสร้างพื้นฐานทางการรับรู้ และช่วยเสริมสร้างวิญญาณที่ดี กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นผลจากการปรับพัฒนาการร่วมกันระหว่างจิตวิญญาณของพ่อแม่และลูกหลานเป็นสำคัญ

สำหรับในเรื่องปัญหาการจัดการภายในครอบครัวไม่มีปัญหาอุปสรรคใดอาจมีปัญหาเล็กน้อยเรื่องการจัดสรรเวลาของคุณพ่อเพราะคุณพ่อเป็นเสาหลักในการทำงานเลี้ยงดูครอบครัวและการให้โอกาสลูกได้เชื่อมต่อกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมที่นอกเหนือจากชีวิตประจำวันเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการเรียนรู้ให้กว้างขึ้น

กรณีศึกษาที่2 ครอบครัวสอง

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ครอบครัวสองประกอบด้วยสมาชิกพ่อ แม่ ลูกโดยพ่อซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันเป็นนายแพทย์ประจำโรงพยาบาลสมุทรปราการ แม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันเป็นแม่บ้านดูแลครอบครัว มีลูกชายหนึ่งคนซึ่งได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดขึ้นโดยครอบครัวมาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ลูกเข้าเรียนในระบบการศึกษาเช่นเดียวกับเด็กปกติมักจะมีปัญหากับเพื่อนร่วมชั้นเรียนมาโดยตลอด เนื่องจากลูกมักจะทำงานที่ครูสั่งในชั้นเรียนเสร็จเร็วกว่าคนอื่น และเมื่อทำเสร็จแล้วก็มักจะปลีกตัวออกไปอยู่หลังห้องตามลำพัง พร้อมกับหนังสือที่ลูกสนใจจนครูต้องออกคำสั่งห้ามไม่ให้ลูกไปอ่านหนังสือหลังห้องเรียน ขณะที่ความรู้ที่ลูกได้รับจากการอ่านหนังสือและศึกษาด้วยตนเองนั้น มากเกินกว่าเด็กในวัยเดียวกันมี และมากกว่าสิ่งที่ถูกสอนในชั้นเรียนมากมาย ทำให้ลูกเบื่อที่จะเรียนหนังสือที่โรงเรียนและได้พัฒนาขึ้นมาเป็นการต่อต้านการเรียน ขณะเดียวกันความแตกต่างที่มีก็กลายเป็นจุดสนใจให้เพื่อนวัยเดียวกันเขม่น เมื่อรู้สึกว่าลูกทำตัวแตกต่างโดดเด่นกว่าคนอื่นเป็นเหตุให้ลูกถูกรังแกบ่อยครั้งคุณแม่เล่าถึงปัญหาที่ต้องประสบให้ฟังว่า "แม่พยายามเข้าไปพูดคุยกับครูและผู้ปกครองคนอื่นๆ ของลูกว่าลูกแตกต่างจากคนอื่นๆอย่างไรซึ่งครูก็พยายามช่วยปรับผู้ปกครองบางคนก็เข้าใจ บางทีก็มาขอโทษแทนลูกที่ไปรังแกแต่กับเด็กๆ ก็ยังมีล้อเลียนและแกล้งลูกเราอยู่เสมอ " ในที่สุดคุณแม่ครอบครัวสองตัดสินใจย้ายโรงเรียนให้ลูก จากโรงเรียนเอกชนที่เรียนอยู่ไปสู่โรงเรียนวัดของรัฐบาลด้วยความคิดที่ว่าเด็กที่เข้ามาเรียนโรงเรียนรัฐบาลมาจากสังคมทุกระดับและทุกชนชั้นซึ่งไม่ต่างอะไรจากสังคมของโลกภายนอกซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เป็นแม่ต้องการให้ลูกได้เรียนรู้ในชีวิตจริงซึ่งคุณแม่กล่าวว่า "ย้ายมาเรียนโรงเรียนวัดแล้วยิ่งหนักเข้าไปอีก เพราะเด็กมาจากทุกที่จริงๆ บางคนมาจากชุมชนที่มีปัญหายาเสพติด ครอบครัวแตกแยก เด็กก้าวร้าว ลูกทั้งถูกล้อเลียนและทำร้ายร่างกายทุกวันแม่จะต้องเห็นรอยเท้าที่เสื้อของลูกและเมื่อเปิดดูตามร่างกายก็จะมีรอยฟกช้ำตลอดแต่ลูกเค้าก็จะปฏิเสธว่าเค้าไม่ได้เป็นอะไรไม่ได้ถูกใครรังแกจนแม่ต้องย้ายโรงเรียนเขาอีกครั้ง"

ทางครอบครัวสองไม่ได้ดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เนื่องจากกฎระเบียบที่ออกมายังขาดความชัดเจนและหน่วยงานต่างๆที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ เช่น สำนักเขตพื้นที่การศึกษาก็ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของการดำเนินการขออนุญาตหากแต่ทางครอบครัวได้ฝากชื่อของลูกไว้ที่กศน.และยังเป็นสมาชิกของสมาคมบ้านเรียนไทยอีกด้วยจึงคิดว่าไม่มีปัญหาอุปสรรคอะไร

การย้ายโรงเรียนเป็นครั้งที่ 3 ไม่อาจจะช่วยแก้ปัญหาที่ลูกและแม่ต้องเผชิญอยู่ได้ และดูเหมือนว่าปัญหาจะหนักขึ้นกว่าเก่าเสียอีก เมื่อลูกถูกกว่าวหาว่าไปรังแกลูกชายของนักการเมืองคนหนึ่งเข้า ทั้งๆ ที่ตลอดมาลูกมักตกเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำจากเด็กคนอื่นๆ มาโดยตลอด จนในที่สุดคุณ

แม่จึงตัดสินใจนำลูกออกจากระบบการศึกษาในโรงเรียน หันมาดำเนินการจัดการศึกษาเองที่บ้าน ในขณะที่ลูกศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

นอกจากนี้คุณพ่อได้กล่าวถึงมูลเหตุที่ทางครอบครัวหันมาจัดการศึกษาให้แก่บุตรเองนั้น เนื่องจากทางครอบครัวเองมีความคาดหวังสูงกับโรงเรียนแต่ทั้งนี้เห็นว่าระบบโรงเรียนไม่ยืดหยุ่นพอ ครูไม่เข้าใจแผนการเรียนรู้เป็นรายบุคคล(IEP) ครูดูแลไม่ทั่วถึง และทรัพยากร การศึกษาไม่พอ อีกทั้งสังเกตเห็นว่าลูกไม่มีความสุขมีการบ้านเยอะมากจนพ่อแม่ต้องช่วยทำลูกต้องนอนดึก และตื่นเช้าเพื่อเดินทางไปโรงเรียนรวมทั้งลูกเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือและค้นคว้าด้วยตนเองได้ดีกว่าการเรียนในระบบ ดังนั้นจึงเริ่มจัดการศึกษาโดยครอบครัวเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2542 ตั้งแต่ลูกอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จนถึงปัจจุบันลูกสามารถสอบเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้สำเร็จตามความมุ่งหมายแล้ว

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

ลักษณะของการเริ่มจัดการศึกษา โดยเริ่มจากการค้นหาข้อมูลเพื่อเตรียมความพร้อมจากอินเตอร์เน็ต มีการพูดคุยกับผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว อ่านหนังสือกรณีศึกษา สัมมนากลุ่มบ้านเรียนและทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมีการนำข้อมูลมาจัดระเบียบความคิดในการดำเนินการเรียนการสอนของครอบครัวเพื่อหาเป้าหมายของการศึกษาและเป้าหมายของชีวิต เพื่อทำการแบ่งเวลาให้สอดคล้องกันทั้งครอบครัว และตรวจสอบค่าใช้จ่ายและเปรียบเทียบการใช้จ่ายในแต่ละครั้งและสำหรับเนื้อหาสาระที่ทางครอบครัวจัดให้แก่ลูกนั้นจะเน้นการบูรณาการทั้งเนื้อหาทางด้านวิชาการ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้นและเนื้อหาที่เป็นส่วนเติมเต็มอย่างกิจกรรมต่างๆ เช่น กีฬา ดนตรีไทย ศิลปะ เป็นต้นซึ่งจะเป็นไปตามความสนใจของลูกเป็นหลักโดยทางครอบครัวไม่ได้เน้นว่าจะต้องเป็นเนื้อหาสาระหรือหลักสูตรที่ตายตัว ดังคำกล่าวที่ว่า ”เนื้อหาสาระที่จัดให้ลูกนั้นทางเราไม่ได้กำหนดไว้ตายตัวแต่เป็นหลักสูตรหรือเนื้อหากว้างๆและยืดหยุ่น” โดยกรอบการเรียนรู้ จะเริ่มจาก

การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การพิจารณาถึงความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาที่มาจากการอยากเรียนรู้ของลูกที่ลูกสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นส่วนแรก แล้วสิ่งที่อยู่ไกลเกินตัว พ่อแม่ก็จะเป็นผู้เสริมให้ในสิ่งที่ลูกอยากรู้อยากเช่นการไปชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือ การพาไปศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติไปเรียนรู้เรื่องดนตรีไทย และอื่นๆที่ลูกมีความชื่นชอบเป็นพิเศษ และหลังจากนั้นลูกจะค้นคว้าต่อเติมหรือขยายความของเขาเองจนกว่าจะไม่สามารถทำเองได้จึงจะปรึกษาคนรอบข้างหรือหาข้อมูลจากอินเตอร์เน็ท

การเรียนรู้โดยมีครูผู้สอน ส่วนที่ต้องมีครูผู้สอนพิเศษก็คือ สิ่งที่พ่อแม่ไม่สามารถเป็นผู้สอนเองได้ก็จะมีการจ้างครูมาสอนหรือออกไปสมัครเรียนตามศูนย์ต่างๆ เช่น การเรียนโขนซึ่ง

เป็นสิ่งที่ลูกมีความต้องการเรียนรู้มากจึงได้ส่งเสริมลูกเพราะเป็นสิ่งที่เราสามารถส่งเสริมได้ และครูก็จะนัดวันมาเรียน และนอกจากนี้ก็จะได้มีการเข้ากลุ่มเพื่อนที่เป็นแนวทางเดียวกัน

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

แนวทางการจัดการเรียนรู้ของครอบครัวสอง เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ทักษะชีวิต และพัฒนาจิตวิญญาณ ใช้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นของครอบครัว คือ หลักสูตรใหญ่และกว้าง หลักสูตรย่อยและแคบกว่า วิธีการเรียนรู้ ทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็น การประเมินผลและระยะเวลาโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย ดนตรีสากล วรรณคดี โขนและรามเกียรติ์ สามก๊ก ภาษา (อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี) ดาราศาสตร์ เป็นต้น

จากสิ่งที่ลูกของเราได้เรียนรู้จากวิชาการต่างๆ บางครั้งยังมากกว่าเด็กในระดับเดียวกันด้วยซ้ำไปและต้องใช้ความสามารถมากว่า เราต้องการให้ลูกได้ค้นพบความถนัดของตัวเองว่าถนัดอะไรมากที่สุด นั้นคือเราเปิดโอกาสให้ลูกได้คิดเอง จัดการ และแก้ปัญหาเองเมื่อถึงตอนนั้น พ่อแม่เพียงแต่เตรียมข้อมูลหรือสิ่งที่ช่วยให้ลูกสามารถเขาถึงข้อมูลได้มากที่สุดเช่น แม่พ่อสร้างทางเลือกให้ จัดหาคอมพิวเตอร์ให้เพื่อใช้งานอินเตอร์เน็ทในการสืบค้นหรือพาไปหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น เพื่อสร้างทางเลือกให้กับลูกออย่างหลากหลายแล้วจึงให้เขาได้ตัดสินใจเอง แต่เราจะห่วงเรื่องสุขภาพของลูกมากกว่า

3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ

ในการพัฒนาศักยภาพของลูกจะเป็นการค้นหาศักยภาพของลูกและหาวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบุคคลิกของลูกและต่อยอดให้สามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อให้เป็นไปในสิ่งที่ลูกต้องการจะเป็น โดยจะใช้หลักสูตรชีวิตจริงเพิ่มเติมเต็มของหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตโดยการจัดกิจกรรมประกอบด้วย 1) กิจกรรมเติมเต็ม ได้แก่ การเล่นกีฬา (ขี่จักรยาน ว่ายน้ำ) การฝึกวินัยในตนเองโดยผ่านการฝึกซ้อม การสร้างสุขนิสัย การรับประทานอาหาร รักษาสุขภาพ 2) กิจกรรมปรับแต่งได้ตามความต้องการที่จะเรียนรู้ของลูก ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยงานบ้าน ทำสวน รู้จักกาลเทศะ การแต่งกาย การใช้คำพูด กิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น เล่นเกมส์ แต่งเพลง เป็นต้น

การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับพ่อแม่ที่ต้องคอยมองลูกเพราะประสบการณ์ที่เขาจะได้ไม่มีใครบอกเขาตลอดว่าถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดีอย่างไร ถึงแม้เราจะให้ลูกได้เรียนรู้ด้วยตนเองแต่เราซึ่งเป็นพ่อแม่ก็ยังคงคอยชี้แนะเขาอยู่เสมอในบางเรื่องที่เห็นว่าไม่ดี

การที่จะให้เขาได้รับประสบการณ์ตรงหรือการมีเสรีภาพในการใช้ชีวิต เราไม่สามารถจะปล่อยให้เขาอยู่ได้เพียงลำพังหรือไปบอกเขาว่าสิ่งที่เขาทำดีหรือไม่ดี และไม่ใช่เขาจะทำอะไรก็ได้เพื่อได้ประสบการณ์ตรงจากชีวิต “คุณต้องรู้จักลูกของคุณให้ดีก่อน ก่อนที่จะให้เขาทำอะไรเพื่อไม่ให้เกิดเหตุอันตรายกับลูกของเรา”

4. ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การพัฒนาความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ครอบครัวไม่ลืมที่จะต้องพัฒนาศักยภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตวิญญาณ โดยหลักๆจะให้ลูกรู้จักเมตตา กรุณา พอใจในสิ่งที่มี เสียสละเพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ และนำความรู้ความสามารถกลับไปรับใช้สังคมได้อย่างมีความสุขสมเกียรติภูมิที่เกิดมาโดยในการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่บุตรนั้นทางครอบครัวจะยึดหลักการที่เป็นไปตามธรรมชาติและสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมประจำวันอย่างกลมกลืน

บางครั้งเราจะพิจารณาเลือกหนังสือที่เกี่ยวกับศาสนา ใช้เป็นหลักที่จะให้ลูกเป็นคนดี คนเก่ง ช่วยเหมือตนเองได้ ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน การพัฒนาลูกเป็นสิ่งสำคัญ เราจะดูว่าอนาคตลูกเราต้องเป็นอย่างไรเพื่ออยู่ในสังคม และจะต้องเรียนรู้อะไรเพื่อให้สังคมอยู่ได้ อยากเห็นเขามีความสุขกับสิ่งที่เขาทำมากกว่า นอกจากที่ต้องมองสังคมในตอนนี้ คือเห็นเขามีความสุขเราก็คิดว่าดีแล้ว

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

ทางครอบครัวเห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมให้แก่ลูกเพื่อที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของลูกอยู่ตลอดเวลา โดยที่สภาพแวดล้อมที่ดีนั้นจะเกิดขึ้นเป็นปกติในครอบครัว กล่าว คือ การที่พ่อแม่ให้การสนับสนุนลูกในการทำกิจกรรมต่างๆ มีการจัดหาหนังสือ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆเพื่อให้ลูกได้เลือกมาใช้ได้ตามความเหมาะสมดังที่คุณพ่อกล่าวว่า“ต้องบอกว่าบ้านผมมีคลังทางปัญญาย่อยๆ ผมมีนิสัยชอบอ่านหนังสือและหลากหลายประเภท ดังนั้น ในบ้านจะมีห้องสมุดขนาดเล็กภายในเต็มไปด้วยหนังสือสาระมากมาย มีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น และอื่นๆ ซึ่งหยิบออกมาอ่านได้ตลอด อย่างไรก็ตามถ้าลูกต้องการอะไรที่กระตุ้นพัฒนาการการเรียนรู้ผมจะซื้อให้แต่จะให้เขาไปเลือกด้วย”นอกจากนี้ทางครอบครัวจะมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี และบรรยากาศในครอบครัวที่มีความสุขก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทางครอบครัวได้จัดให้แก่ลูกอย่างสม่ำเสมอนอกจากนี้การออกไปเรียนรู้ภายนอกบ้านเช่น สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ ก็จัดว่าเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ลูก ดังคำกล่าวของคุณพ่อที่ว่า “ได้ฝึกฝนภาษาผ่าน UBC และส่งให้เรียนที่ AUA ส่วนวิทยาศาสตร์ พาไปเรียนรู้จากสถานที่จริง พาไปพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ ไปเรียนรู้เรื่อง DNA เรื่องนาโน พาไปท้องฟ้าจำลอง เพื่อศึกษาเกี่ยวกับดาราศาสตร์ เป็นต้น “การออกไปเรียนรู้สถานที่จริงพร้อมกับพูดคุยกับผู้รู้ทำให้จำได้แม่นยำ”

“ลูกของเราจะนำสิ่งที่เรียนมาต่อเติมและวางแผนในการพัฒนาเองโดยที่เราไม่ต้องช่วยอะไรมากนัก เช่น การที่ลูกได้เรียนเรื่องรามเกียรติ์ และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาทำเป็นสิ่งของและจำหน่ายได้ นั้นก็เกิดจากการวางแผนของเขาเองทั้งหมด” และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ได้เรียนเรื่องดนตรีก็สามารถเขียนโน้ตดนตรีและทดลองใช้จนรวบรวมเป็นเล่มโน้ตดนตรีของลูกเอง

นั้นคือเกิดจากการที่เขาได้ลองผิดลองถูกจากแหล่งค้นคว้าต่างๆ และทำเป็นโครงงานทางดนตรีบ้าง ทางวรรณคดีบ้างจนเป็นที่ยอมรับได้ออกงานต่างๆมากมาย

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

ครอบครัวมีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่นๆที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ร่วมกันจากเข้าร่วมประชุมสัมมนาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวประกอบกับการเป็นสมาชิกสมาคมบ้านเรียนไทยทำให้ทางครอบครัวได้มีโอกาสพัฒนาการเรียนการสอนให้แก่ลูกอยู่เสมอ

ตอนที่เราจัดการศึกษาให้กับลูกนั้น เราไม่ได้ของความช่วยเหลือการหน่วยการศึกษาหรือชุมชนมากนักนอกจากการที่เราพาลูกไปสมัครเรียนไว้ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) จึงไม่คอยได้ความช่วยเหลือจากชุมชนหรือในสังคมมากนัก เพียงแต่เราถามลูกว่าต้องการเรียนรู้อะไรเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เราก็จะไปติดต่อและพาลูกไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยผ่านองค์กรที่เราได้พาลูกไปสมัครเรียนพิเศษไว้ แต่เมื่อลูกเรามีความสามารถทางด้านดนตรีแล้วก็จะถูกเชิญให้ไปช่วยงานต่างๆ แล้วพ่อแม่ก็จะสอนลูกให้เรียนรู้ในสังคมที่กว้างมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวสองนั้นจะเน้นการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งที่มาจากทั้งตัวลูกเอง ผู้ปกครอง ครูผู้สอน และจากประสบการณ์ตรงที่บูรณาการเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน โดยมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้แก่ลูกอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับมีการประเมินผลการเรียนรู้ของลูกที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ลูกนั้นทางครอบครัวเห็นว่าในสังคมยังขาดแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้ และปัญหาเกี่ยวกับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานอื่นๆที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ ดังคำกล่าวของคุณพ่อ “ขณะนี้ต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนสิทธิประโยชน์บางประการ เช่น การสนับสนุนให้สามารถเข้าไปใช้พิพิธภัณฑ์ หรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ได้ราคาเดียวกับเด็กในระบบโรงเรียน เพราะเด็กโฮมสคูลไม่มีบัตรนักเรียนไปแสดงเหมือนคนอื่นๆ” นอกจากนี้อีกปัญหาหนึ่งคือปัญหาเกี่ยวกับจีพีเอของเด็กซึ่งทางครอบครัวอยากให้ยกเลิกระบบจีพีเอในการเอนทรานซ์ เนื่องจากเด็กโฮมสคูลไม่มีจีพีเอสะสมหากไม่ได้ลงทะเบียนกับ กศน.

กรณีศึกษาที่3 ครอบครัวสาม

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ครอบครัวสามประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก พ่อซึ่งจบการศึกษาระดับปวช. อาชีพอิสระ และแม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพพนักงานธนาคาร ลูกชายปัจจุบันอายุ 12 ปี เป็นเด็กที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดขึ้นโดยครอบครัวมาตั้งแต่ระดับอนุบาล 2 ซึ่งมูลเหตุที่ทางครอบครัวหันมาจัดการศึกษาให้แก่บุตรเองนั้นเนื่องจากต้องการให้ลูกได้สร้างคุณค่าด้วยตนเอง พัฒนาตามวัย ธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ไม่ยึดติดกับค่านิยมและวัตถุนิยมทางสังคมนอกจากนี้ยังไม่เชื่อมั่นว่าการศึกษาในระบบจะช่วยนำพาให้ชีวิตมีความสงบสุขได้ ประกอบกับการมีศรัทธามุ่งมั่นในทางศาสนาและเชื่อว่าการจัดศึกษาโดยครอบครัวจะช่วยทำให้พ่อกับลูกสามารถเรียนรู้ศาสนธรรมไปด้วยกันได้ นอกจากนี้อีกสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ คือ ทางครอบครัวสังเกตเห็นว่าตอนที่ลูกต้องไปเรียนอนุบาลนั้นไม่สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆในวัยเดียวกันได้ดังคำกล่าวของคุณพ่อที่ว่า “ตอนไปแอบดูที่โรงเรียน เขาเรียบร้อยมาก เห็นว่าเขาเล่นกับเพื่อนไม่ได้ พอเพื่อนเล่นแรง เขาก็จะหนีออกมา เราก็คิดว่าเมื่อโตขึ้นเขาจะลำบาก” แต่ก่อนเรามีชื่ออยู่ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เขาใช้ระบบซัมเมอร์ฮิล คือให้เสรีภาพเด็ก เด็กอยากทำอะไรก็ได้ และเขาก็ไม่ได้เรียกร้องอะไรจากเรา คุณจะทำอะไรก็ได้ตามสบายคุณจะมาเรียนก็ได้ไม่มาก็ได้ เพียงแต่คุณส่งหลักฐาน เช่น ใบแจ้งเกิด แต่ตอนใหม่ๆ ครอบครัวสามไม่ได้ส่งหลักฐานอะไรเลย เพราะยังจับแนวทางไม่ได้ ว่าต้องทำอะไรอย่างไร

นั้นคือทางครอบครัวไม่ได้ดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวกับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่ทั้งนี้มีชื่ออยู่ที่สมาคมบ้านเรียนไทยและโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

ครอบครัวจัดเนื้อหาสาระตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังคำกล่าวที่ว่า “เราตั้งใจตั้งแต่เขาเกิด เราจะใช้วิธีปฏิบัติธรรมะ พาเขาไปวัด ให้คุ้นกับวัด” แล้วก็เน้นให้ลูกเข้าใจธรรมชาติของตนเอง เข้าใจว่าลูกต้องการอะไรถ้าเขารู้ว่าต้องการอะไรแล้วพิจารณาต่อว่าสิ่งที่เขาต้องการนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากเราจริงหรือไม่ แล้วก็ให้ลูกได้ทำในสิ่งที่เข้าต้องการ ประกอบกับการเรียนการสอนในเชิงเนื้อหาที่เป็นพื้นฐาน เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้นซึ่งในวิชาเนื้อหานั้นทางครอบครัวจะเป็นทั้งผู้สอนเองโดยใช้หนังสือของทางกระทรวงศึกษาธิการและของสำนักพิมพ์ต่างๆที่เหมาะสมกับช่วงวัยของลูก โดยพิจารณาถึงความจำเป็นที่ลูกต้องเรียนก่อนและไม่จำเป็นต้องเรียนตามเนื้อหาวิชาที่มีทั้งเล่ม เพราะจากอดีตที่ลูกเราไม่ชอบเรียนอะไรที่ซ้ำๆมากจนเกินไป แต่ไม่ได้ทำเป็นตารางสอนที่เป็นเหมือนที่โรงเรียน เรามีตารางสอนที่ไม่ได้บันทึกไว้เพียงแต่ให้ลูกทราบคร่าวๆว่า ในแต่ละวันลูกต้องทำอะไรบ้าง และที่สำคัญกิจกรรมทั้งหมดลูกมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าจะเรียนอะไรก่อนหรือหลัง หรือบางครั้งเราก็ให้เขาเลือกเองว่าจะเรียนอะไร

เมื่อไร ตอนไหน พ่อแม่มีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องอุปกรณ์การเรียนหรือแม้กระทั้งบางครั้งเรียนรู้ร่วมกับแหล่งความรู้ภายนอกโดยอบรมแบบโรงเรียนทางเลือกคือ อบรมโดยทาง Styder เขาก็มีวิธีวิเคราะห์ตั้งแต่เล็กๆ ว่าพอธรรมชาติของเด็กเป็นธรรมชาติคิดเอง คลานเอง ตั้งไข่ทุกอย่างมันเป็นธรรมชาติของคนอยู่แล้ว ตรงนี้คือการสร้างพลังชีวิตของเขาเลยที่จะก่อรูปร่างให้เขาโตขึ้นมีความมั่นใจมีไหวพริบเขาเรียกว่าพลังเจตจำนงค์ คือความตั้งใจทุกอย่างที่ลูกอยากได้ แล้วค่อยจัดการศึกษาตามวัยของลูกที่ละขั้น

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

มันเป็นการฝึกจิตใต้สำนึกฝึกความคิดออกมา คือการปฏิบัติเดินจงกลมความคิดมันจะผุดออกมาเรื่อยๆ ใช้หลักการทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญเพื่อให้รู้จักการคิดการไตร่ตรองโดยใช้สิติปัญญา ฝึกให้มีสมาธิ มีการเดินจงกรมเพื่อให้ใจเย็นและมีปัญญาในการคิด พูด และทำสิ่งต่างๆและมีการฝึกปฏิบัติธรรมตามสมควรที่วัดใกล้ๆบ้าน นอกจากนี้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆทางครอบครัวจะเปิดโอกาสให้ลูกได้คิดแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยทางครอบครัวจะเน้นการฝึกให้รู้จักคิดด้วยตนเองเพื่อที่จะได้สามารถอยู่ในสังคมอย่างเข้มแข็งต่อไปได้ “ความคิดเห็นอิสระ มันไม่ได้ช่วยพัฒนาจิตใจ เขาเอาแต่ใจตัวเองมากขึ้น” พ่อแม่จะคอยเตือนลูกเมื่อลืมฝึกปฏิบัติ อะไรไม่จำเป็น แต่สิ่งนี้คือต้องทำพูดไว้เลยสิ่งนี้ลูกต้องทำถ้าลูกไม่ทำเราทวงอันนี้ทำหรือยังคือเป็นผู้ใหญ่ก็ยังฝืนเลยนะ แต่เราต้องมีวิธีที่ทำให้อารมณ์ของลูกไม่เครียดถ้าง่วงนอนก็ให้ไปล่วงหน้าทำโน้นทำนี้ มันมีวิธีที่แก้อารมณ์ เพื่อพัฒนากระบวนการคิด ไตรตรองในการแก้ปัญหา

3.ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ

ครอบครัวได้มีการพาลูกออกไปเรียนรู้ภายนอกบ้านโดยในช่วงแรกจะเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มที่โรงเรียนปัญโญทัย เช่น การไปทัศนศึกษาที่วัด หรือที่เกาะเกร็ด จ.นนทบุรี เป็นต้น และยังใช้การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งการปฏิบัติธรรม การเล่นกีฬา นอกจากนี้มีการฝึกให้ออกไปเผชิญโลกภายนอกด้วยตนเอง เช่น การออกไปขี่จักรยานไกลๆจากบ้าน ซึ่งทางครอบครัวก็จะไม่ว่าอะไรเพราะถือว่าเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์โดยจะบอกให้ระมัดระวังรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำและต้องรู้จักรักษาเวลาในการกลับมาบ้านดังที่คุณพ่อกล่าวว่า “ตอนลูกขี่จักรยานขึ้นสะพานพระปิ่นเกล้า ลูกไปกับเพื่อนเขา ลูกมาเล่าให้ฟัง ลูกก็กลัวว่าเราจะว่า เราก็บอกว่าไม่เป็นไร มันเป็นประสบการณ์ขี่ให้ระวัง”การฝึกที่พ่อแม่ต้องใช้เวลาและฝึกให้ลูกตัดสินใจเองได้นั้น พ่อแม่เริ่มสอนแบบไม่สอน ก็ลองดูเช่นปล่อยให้เล่นกลับบ้านเที่ยงคืนตื่น 11 โมงทำเป็นปี จนกว่าจะจับทางถูกแล้วค่อยๆ แก้สุดท้ายเรารู้แล้วว่ามันไม่ใช่ เราปล่อยอิสระไม่ใช่หนทางที่จะพัฒนาแล้วมันเป็นแนวทางแห่งการสร้างนิสัยในทางผิดๆ นั้นคือการที่เราจะให้ลูกต้องเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติโดยลำพังลูกยังไม่สามารถทำอะไรได้ดีเท่าที่ควรนักพ่อแม่ยังคงต้องคอยช่วยดูแลบ้างเป็นครั้งคราวจนกว่าเราจะเห็นว่าเขาพร้อมจึงจะค่อยถอยห่างออกโดยที่ลูกจะไม่รู้ตัวได้

4. ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตอนแรกเราหลงประเด็นไปเพราะเรามาผิดทางในการอ่านการเขียน ลูกก็ได้บ้างไม่ได้บ้าง เราก็ยังมีอารมณ์อยากให้ลูกเก่ง ครอบครัวจะปลูกฝังความดี คุณธรรม จริยธรรมต่างๆโดยผ่านการปฏิบัติที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตโดยที่ทางครอบครัวจะไม่เน้นว่าจะต้องบอกหรือสอนกันตรงๆเท่านั้น หากแต่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการที่ลูกได้ฝึกปฏิบัติ และซึบซับเข้าสู่จิตใจและพฤติกรรมของลูก โดยจะเน้นการพัฒนาที่จิตใจก่อนให้ลูกเกิดความรักต่อสิ่งต่างๆที่จะทำ เน้นการปลูกฝังที่เกิดจากการได้สัมผัสจริงได้ทำกิจกรรมต่างๆและทางครอบครัวจะสอดแทรกคุธรรมต่างๆเข้าไป เช่น การพาลูกไปเลี้ยงเด็กกำพร้า แล้วเราก็จะสอนให้เขาเกิดความรักและความเมตตาต่อคนที่ด้อยโอกาสกว่าเรา และต้องเริ่มปรับเรื่องวินัยก่อน ต้องตื่นเข้านอนเวลานี้ ต้องฝึกงานช่วงนั้นให้ฝึกด้านกีฬาก่อนทุกอย่างฝึกตั้งแต่มวย ฝึกความอดทนก่อนให้ไปดูดนตรีไทยก็ไม่ชอบชอบแบบสนุกอย่างเดียว เป็นต้น

5.ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

ครอบครัวจะสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของลูก มีการสนับสนุนในส่วนของอุปกรณ์ต่างๆ เช่น อุปกรณ์กีฬา เครื่องดนตรี เป็นต้นประกอบกับการพาออกไปนอกสถานที่ ที่ศูนย์เฉลิมพระเกียรติเขาเป็นมวยไทยชุด ประมาณ 3 เดือน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มากขึ้น สิ่งที่เราทำให้เป็นการสอนชีวิตการถ่ายทอดจากอีกคนไปสู่อีกคนจะส่งต่อระหว่างพ่อหรือแม่และลูกแต่ตอนนี้มันเป็นชีวิตเราต้องจับทางให้ถูกว่าชีวิตมันคืออะไรของผมชีวิตคือการดำเนินชีวิตส่งต่อตรงนี้ให้ลูกแต่วิธีการส่งต่อเราจะแบบไหนผมส่งต่อโดยหาสิ่งแวดล้อม หาสิ่งแวดล้อมที่ดีๆ เรื่องการเงินค่าใช้จ่ายความพอเพียง

เห็นว่าลูกพัฒนาการไปมากสิ่งแวดล้อม การฝึกฝนโชคดีที่ว่าเราปฏิบัติธรรมมาด้วย เช่น งานแต่ก่อนทำเดี๋ยวเดียวก็เลิก จะบอกให้ลูกดูอารมณ์ ให้เขาฝึก พอลูกเกิดความภูมิใจ ลูกก็เล่นได้นาน ลูกก็ชอบ ให้ลูกรู้ว่าอารมณ์ที่มันเกิดขึ้นมันแป๊บเดียวก็ได้อันนี้ไปได้หลายอย่างทำให้สนุก และเรียนรู้เห็นลูกนิ่งและอดทนได้นานขึ้น เมื่อเปรียบกับเพื่อนที่เคยนำลูกปัจจุบันลูกนำคนอื่น ลูกปฏิบัติธรรมทุกเย็นไปวัดกับพ่อ เวลาทำที่งานบ้านมันอึดอัด แต่บรรยายกาศที่ดี ลูกทำได้ดีตอนนี้เราจะเห็นพัฒนาการของลูกไปได้เร็วมาก ๆ

6.ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

มีการจัดกิจกรรมกับกลุ่มครอบครัวอื่นๆตามโอกาสที่เหมาะสมเพื่อเรียนรู้ร่วมกันและนำมาปรับใช้กับลูก โดยทางครอบครัวได้เข้าร่วมกับศูนย์การเรียนปัญโญทัยซึ่งการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆกับครอบครัวบ้านเรียนอื่นๆนั้นโดย ส่วนใหญ่จะป็นในลักษณะของแบบนานครั้งๆ ตามโอกาสที่เอื้ออำนวยและความสนใจ เช่น กิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ กิจกรรมค่าย การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะที่มีองค์กรต่างๆจัดขึ้น เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทางครอบครัวจะมีการจัดการศึกษาโดยเน้นที่การใช้หลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาเป็นหลักสำคัญโดยเปิดโอกาสให้ลูกได้สัมผัสกับบรรยากาศจริงและใช้การฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเองประกอบกับการสอนในเนื้อหาสาระที่เป็นวิชาการเพื่อให้ลูก

ได้ทั้งเนื้อหาและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขบนพื้นฐานแห่งจิตใจที่ดีงาม สำหรับปัญหาอุปสรรคในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ลูกนั้นทางครอบครัวสะท้อนให้เพียงแค่ปัญหาในเรื่องความอารมณ์ร้อนของพ่อที่บางครั้งเมื่อสอนไม่ได้ดังใจก็จะโมโหใส่ลูกซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มีการปรับให้ดีขึ้นเรื่อยๆตามวัยที่มากขึ้นของลูกด้วย นอกจากนี้อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญ คือ การที่ลูกมักจะติดเล่นกับเพื่อนๆมากจนบางครั้งละเลยที่จะไปเรียนรู้และฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตกลงกันไว้ดังคำกล่าวของคุณพ่อที่ว่า ”จนบัดนี้ยังติดนิสัยอยากเล่นกับเพื่อนจนดึก บางทีเข้าบ้านเที่ยงคืน”

กรณีศึกษาที่ 4 ครอบครัวสี่

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ครอบครัวสี่มีสมาชิก 4 คน คือ พ่อจบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านเศรษฐศาสตร์จากต่างประเทศ ประกอบอาชีพอิสระ แม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านเศรษฐศาสตร์ประกอบอาชีพเป็นแม่บ้านและทำขนม ลูกชายอายุ 10 ปี และ ลูกสาวอายุ 2 ปี มีฐานะอยู่ในระดับปานกลาง ครอบครัวสี่ได้จัดการศึกษาแบบโฮมสกูลตั้งแต่ลูกชายคนโตเรียนในระดับอนุบาลจนถึงปัจจุบัน แม่จะรับผิดชอบในส่วนขององค์ประกอบร่วมที่จะส่งเสริมให้ลูกได้เรียนรู้มากที่สุด พ่อจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากในการดูแลเรื่องการเรียนรู้และการรับรู้ที่จะเรียนของลูกทั้ง 2 โดยพ่อแม่ให้การดูแลและทุ่มเทเวลาในการดูแลลูกชายอย่างใกล้ชิดเนื่องจากประกอบอาชีพอิสระ ปัจจุบันลูกชายประกอบกิจกรรมหลักคือ การเล่นสนุกเกอร์เป็นกีฬากึ่งอาชีพและครอบครัวได้ใช้สนุกเกอร์เป็นปัจจัยหลักในการเรียนรู้ต่างๆ ดังจะได้นำเสนอต่อไป

มูลเหตุในการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูล แม้ว่าลูกชายจะมีการเรียนรู้อยู่ในระดับปกติ ไม่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษแต่เนื่องมาจากพ่อแม่ไม่พอใจคุณภาพของเด็กที่ได้มาจากในระบบทั้งด้านสมองและจิตใจ สภาพสังคมปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนปัญหาของการศึกษาในโรงเรียนที่ไม่สามารถทำให้เด็กมีความอดทนไม่รักการเรียนรู้ ติดเพื่อน ติดแฟชั่น ขาดความเขาใจในทางศาสนามีความอ่อนแอทางจิตใจ และคิดว่าถ้าสอนตามแนวทางที่คิดไว้ลูกจะมีความสุขและไม่เหนื่อยและพ่อแม่สามารถสอนได้ดีกว่าทั้งด้านการเป็นมนุษย์ และเนื้อหาสาระประกอบกับเห็นว่าลูกมีอุปนิสัยไม่ชอบอยู่กับคนจำนวนมากทำให้ไม่สามารถปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ดังที่พ่อกล่าวไว้ว่า “เจี๊ยวจ้าวมากเลย เจี๊ยวจ้าวไปหมดแล้ว เขาก็ไม่สนุกกับการเจี๊ยวจ้าวตรงนั้น เขามีอุปนิสัยแบบของเขา เขาไม่สนุกกับการเจี๊ยวจ้าวตรงนั้น เขามีอุปนิสัยแบบของเขา เขาไม่ชอบเล่นวุ่นวายขนาดนั้น” ต่อมาจึงนำลูกออกมาจากโรงเรียนอนุบาลและติดตามหาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบจากกระทรวงศึกษาธิการจนปี 2544 จึงเริ่มดำเนินจัดการศึกษาให้บุตรชาย โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีแรงกระตุ้นจากภายในที่จะเป็นพลังขับดันให้ไปเรียนรู้สิ่งที่ต้องการด้วยตัวเอง และรู้จักขั้นตอนและวิธีการที่จะเรียนรู้ สำหรับแนวคิดที่ใช้ในการจัดเป็นการคิดเองเป็นหลักและยึดแนวจากคำพูดของอาจารย์หลวงพ่อพุธ ฐานิโย ที่ว่า “สภาวธรรมเป็นเครื่องรู้ของจิต เป็นเครื่องระลึกของสติ”

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ปกครองยังเชื่อการที่เด็กจะเป็นคนดีได้ต้องได้รับการกล่อมเกลาอบรมสั่งสอนไม่ใช่เรียนรู้เอง เพราะถ้ารู้เองได้ก็เท่ากับเป็นสัมมาสัมพุทธ เด็กจะเติบโตได้ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่เด็กจะสามารถพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจได้อย่างสมบูรณ์จากการได้ใช้ชีวิตอยู่กับสภาวะความเป็นจริง ตามวิถีชีวิตจริงที่ดีและเลวคละเคล้ากันไปเพราะสภาวธรรมเป็นเครื่องรู้ของจิตเป็นเครื่องระลึกของสติ ความสำเร็จของเด็กจะเป็นตัวนำพาเด็กไปในทิศทางนั้นๆ และเด็กจะค้นพบจุดอ่อนของตัวเองได้จากการแข่งขันและทดสอบ แต่ไม่เชื่อว่าการสอนเด็กด้วยสิ่งที่

ดีและงามเท่านั้นที่จะทำให้เด็กดี ไม่เชื่อว่าการสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้จะทำให้เด็กรู้และไม่เชื่อว่าการทำโฮมสกูลเป็นระบบบูรณาการเชื่อมโยงสรรพวิชากับวิถีชีวิตที่เป็นจริงแต่เชื่อว่าการทำโฮมสกูลเป็นการใช้ชีวิตไปตามวิถีของแต่ละครอบครัว และการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดความรู้จากพ่อสู้ลูก จากแม่สู้ลูกโดยการใช้ประสบการณ์ที่ได้รับมาเป็นเครื่องรู้และเครื่องระลึกถ้าหากทำโฮมสกูลแล้ว พ่อแม่ไม่รู้ว่าลูกถนัดอะไรหรือรู้แล้วแต่ไม่ส่งเสริมและให้โอกาสที่จะทำสิ่งนั้นให้ประสบความสำเร็จ แต่เชื่อว่าถ้าเด็กไม่ประสบความสำเร็จเป็นเพราะขาดความพยายาม ขาดความอดทน พ่อแม่ไม่รู้ว่าลูกถนัดอะไร หรือพ่อแม่ไม่ส่งเสริมและให้โอกาสเอง

ในช่วงแรกครอบครัวนี้มีความเข้าใจว่า การขออนุญาตไม่จำเป็นต้องขออนุญาต เพราะมีสิทธิที่จะจัดได้อยู่แล้วและมีแหล่งข้อมูลเพียงพอกับความต้องการในการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูลนี้เริ่มเป็นที่สนใจของสังคม เริ่มมีกระแสถามถึงความถูกต้องทางกฎหมายขึ้นมา ครอบครัวจึงเริ่มไปสอบถามที่เขตพื้นที่การศึกษา แล้วติดต่อขอข้อมูลต่างๆ แต่พบว่าไม่ได้รับความสะดวกโดยเฉพาะเกิดจากความไม่รู้ และไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ จึงไม่สามารถช่วยเหลืออะไรครอบครัวได้เลย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

กรอบของเนื้อหาส่วนใหญ่จะใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนกรอบของเวลาขึ้นอยู่กับภาระของลูกในแต่ละช่วงว่าจะรับความรู้ที่สูงขึ้นไปได้อย่างไร ไม่จัดตารางเรียน เน้นประสบการณ์มาก่อน โดยในส่วนการจัดการเรียนการสอนผู้ปกครองต้องรู้ปัจจัยของครอบครัว คือ ความต้องการกระทำ เวลา เงิน สติปัญญาของพ่อแม่ และเป้าหมายก่อนที่จะตัดสินใจจัดการศึกษานี้ พ่อแม่ใช้การสังเกตและจดจำเพื่อดูว่าลูกสนใจหรือถนัดเรื่องใดแล้วจึงนำเรื่องนั้นมาสอนและสอนแทรกเนื้อหาสาระ ดังบิดากล่าวว่า “มันมีกอล์ฟ,สนุกเกอร์ ก็ให้เขาเลือก ระหว่างกอล์ฟกับสนุกเกอร์เขาก็เลือก เราก็พาไปดูการแข่งขันแล้วกอล์ฟก็มีการแข่งขัน เขาเลือกสนุกเกอร์ เพราะว่าเขาไปติดใจนักสนุกเกอร์คนหนึ่งคือเขาไปดู Match การแข่งขันแล้วรู้สึกว่าเขาชอบ” ทั้งนี้ไม่มีการกำหนดขอบเขตของเนื้อหาวิชา แต่จะพิจารณาว่าลูกจะสามารถรับรู้ได้มากน้อยเพียงใดในแต่ละครั้งหรือตอนนั้นและในการจัดเนื้อหาสาระให้แต่ละครั้งสามารถประเมินผลได้ทันทีโดยพิจารณาว่าลูกรู้หรือไม่รู้เท่านั้นนอกจากนี้เนื้อหาสาระการเรียนรู้อื่นๆ นำมาจากประสบการณ์จริงที่ผู้ปกครองได้รับรู้และเรียนรู้มาโดยส่วนใหญ่ และถ่ายทอดให้ลูกด้วยความตั้งใจ

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

“เหมือนอย่างสนุกเกอร์ ถ้าคุณไม่ให้ความคิดในการเล่นให้ลูก คุณให้ลูกทางเดียว เขาก็ไม่มีวันเก่ง เด็กเหมือนกันคุณให้รถยนต์ให้มอเตอร์ไซต์ให้เงินให้ทุกอย่างให้เครื่องมือเขาทุกอย่างในการเล่นเกมชีวิตแต่คุณไม่ได้ให้ความคิดในการเล่นเกมชีวิต คุณควรจะเล่นยัง แล้วตรงนี้ในโรงเรียนขาดแบบไม่มีเลย ซึ่งเป็นเรื่องน่าตกใจ”

ในกระบวนการนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาตลอด ไม่เน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษเนื่องจากกระบวนการต่างๆ สามารถยืดหยุ่นและได้รับการแก้ไขให้ได้ในเฉพาะของแต่ละปัญหา สำหรับการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา ผู้ปกครองได้ใช้วิธีการที่หลากลาย ดังนี้

2.1 การทำเป็นตัวอย่าง คือ การที่ทำให้ลูกดู และให้ทำตาม และตั้งโจทย์จริงให้คิดย่อยๆ ในแต่ละโจทย์ไม่ต้องรีบเร่ง

2.2 ให้ลูกเล่นหมากรุกจีนเพื่อฝึกการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหาผ่านการเล่น

2.3 ผ่านการเล่นสนุกเกอร์ อย่างเป็นระบบ

นอกจากวิธีการต่างๆ แล้วในการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหานั้น พ่อแม่จะให้ลูกบรรยายหรือบอกวิธีการคิด การแก้ปัญหาเหล่านั้นออกมา

3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ

ครอบครัวไม่เน้นจัดสิ่งแวดล้อม ใช้ประสบการณ์จริงเพราะการใช้ประสบการณ์จริงเป็นเครื่องรู้จะทำให้เด็กไม่ต้องปรับตัวมาก การใช้ประสบการณ์จริงทำให้การเรียนรู้จะเป็นไปตามวิถีชีวิตที่ดำเนินไปทุกวัน ส่วนด้านจิตใจ ใช้ประสบการณ์จริง ไม่พึ่งสื่ออื่นอย่างดนตรีและศิลปะเพราะเชื่อว่าดนตรีและศิลปะเป็นผลจากจิตใจมากกว่าเป็นจุดเริ่มของจิตใจ ด้านสมองใช้ประสบการณ์จริงใช้โครงงานและกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย ใช้สื่อการสอน ให้อ่านหนังสือ ชมซีดีสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมในการวางรากฐานช่วงแรกของอายุอธิบายเรื่องอารมณ์ลักษณะการควบคุม ทำไมต้องควบคุม อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล ,จิต อธิบายเรื่องจิต ให้นั่งสมาธิ ดู จิต และให้เด็กได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ แม้ว่าเด็กจะยังไม่เข้าใจแต่ให้เด็กได้รู้ไว้ว่าเกิดสิ่งใดขึ้นบ้างในสังคม บางทีอาจกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิตของเด็กได้ต่อไป ดังบิดากล่าวว่า “เขายังคิดไม่ได้หรอก แต่ถ้าเขารู้แล้วว่าคือถ้าไม่รู้ เขาก็จะดำเนินชีวิตไม่ถูก เหมือนกับหลับหูหลับตาเรียนรู้ เรียนไปเรื่อย ๆ”

4. ด้านปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เนื่องจากผู้ปกครองได้ใช้แนวทางตามหลักพุทธศาสนา ลักษณะที่พึงประสงค์ที่ครอบครัวต้องการปลูกฝังคือ การเป็นเด็กดี มีความคิดมีเหตุผลเข้าใจกติกาสังคม สุภาพ อ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอ แข็งแกร่งแต่ไม่แข็งกระด่างหรือมีลักษณะที่พึงประสงค์อื่นๆ และเด็กคนนั้นสามารถนำความรู้ ความคิดที่ได้นี้ไปประยุกต์ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เป็นมรรคเป็นผลมองเห็นได้จับต้องได้การตัดสินใจทำหรือไม่ทำ อยู่บนพื้นฐานของเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ ทำตัวแบบชาวพุทธที่ดีมีศิลธรรม ช่างสังเกต และ ช่างจดจำ โดยใช้วิธีการพูดให้ฟังบ่อยๆ ชี้ให้ดูตัวอย่าง ทั้งนี้บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าทุกอย่างเป็นเครื่องรู้ เป็นเครื่องระลึกทั้งสิ้น ลูกย่อมเชื่อฟังพ่อแม่ เป็นทุนอยู่แล้ว

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมจากที่บ้านและนอกบ้าน ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ให้เป็นอย่างที่ควรเป็นไม่ตกแต่งเพิ่มเติมอะไรนอกจากให้เป็นไปตามธรรมชาติ ของสิ่งแวดล้อม ในการวิจัยนั้นก็

จัดไปตามโครงงานที่ลูกได้ทำอยู่แล้ว และในแต่ละโครงงานจะมีโครงงานย่อยๆ ประกอบ และหาสิ่งที่ลูกจะได้จากโครงงานทางด้านอารมณ์ จิตใจ ว่าอะไรบ้างที่ลูกเราได้โดยการสังเกตจากลูก และใช้กระบวนการของโครงงานที่นำมาใช้โดยสร้างโครงงานหลัก ซึ่งในโครงการหลักจะประกอบด้วยโครงงานย่อยๆ หลายโครงการ รวมทั้งบูรณาการเนื้อหาขึ้นมาจากโครงงานหลัก ในการบูรณาการแบ่งออกเป็นสองหัวข้อคือ 1) สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจและบุคลิกภาพ 2) สิ่งที่เกิดขึ้นในสมอง และโครงงานที่ทำในตอนนี้คือโครงงานสนุกเกอร์โดยจัดโครงงานดังนี้

วิธีและสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้โดยการทำโครงงาน คือความกลัวกับ ความไม่กลัว กล่าวคือเมื่อเริ่มต้นการหัดจักรยาน สิ่งแรกที่เกิดขึ้นในใจของเด็กทุกคนคือ กลัวล้มและสิ่งแรกที่ผู้หัดจักรยานให้เด็กทุกคนคือพูดว่าไม่ต้องกลัวล้ม ดังนั้นเด็กจะไม่มีทางเลือกคงกลัวต่อไปและหัดไปอย่างกลัวๆ สุดท้ายจบลงโดยการได้แผลเล็กบ้าง ใหญ่บ้างในที่สุดก็สามารถขี่จักรยานได้พอสมควร พร้อมกับเรียนรู้ว่าการหัดทำอะไรต้องมีความกล้ามาก่อนจะผิดพลาดเจ็บตัวไปบ้างก็ไม่เป็นไรถ้าเราปลูกฝังความคิดในลักษณะนี้ให้กับเด็กเราจะไม่สามารถโทษเด็กได้เมื่อเวลาเขากล้าที่จะลองยา กล้าเที่ยวโสเภณี กล้ามีเพศสัมพันธ์ก่อนวันอันควร กล้าขับรถเร็วในที่สาธารณะและอื่นๆได้เลย พ่อแม่จะได้แต่คอยเฝ้าระวังสังเกตเด็กทุกๆวันว่า มีความผิดปกติอย่างไรบ้างเพื่อจะได้แก้ไขทุกๆเรื่องซึ่งผมว่าเป็นงานที่เหนื่อยอย่างมากนอกจากนี้ พ่อแม่เรียนรู้ว่าเราผู้เป็นพ่อเป็นแม่ ได้แต่เป็นคนบอกลูกถึงวิธีการที่จะหัดเตรียมอุปกรณ์และสถานที่ให้พร้อม ในระหว่างการหัดก่อนที่จะปล่อยให้ลูกไหลลงทางลาดชันพร้อมจักรยาน พ่อแม่ต้องแน่ใจว่าลูกรู้วิธีที่จะไม่ให้ล้มโดยการอธิบายถึงพื้นฐานที่จะทำให้เราทรงตัวได้ใช้ขายันเวลารถจะล้มต้องแน่ใจว่าลูกพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นโดยการให้ลูกรวบรวมสมาธิ นึกถึงคำแนะนำ เมื่อมั่นใจแล้วจึงจะปล่อยรถช่วงเวลาที่ลูกใช้ในการทำสมาธิและนึกถึงคำแนะนำของเราอาจจะนานเป็น 5 นาที ก็ต้องรอเพราะนั่นเป็นขั้นตอนการเตรียมการเพื่อความมั่นใจในการจะเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆซึ่งตรงนี้เด็กแต่ละคนจะใช้เวลาไม่เท่ากันจากจุดนั้นการถีบจักรยานจึงได้เริ่มขึ้นการเรียนรู้เรื่องการทรงตัวกับจักรยานจบลงการเรียนรู้ในการสอนลูกในเรื่องต่างๆ ก็เริ่มขึ้นใหม่

การหัดจักรยานที่เป็นโครงงานเล็ก ๆ มีผลหลายสิ่งที่ได้คือ

1) ปลูกฝังแนวความคิดเรื่องการใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท

2) ปลูกฝังแนวความคิดเรื่องการทำงานว่าต้องเริ่มจากการวางแผน

3) ปลูกฝังวิธีที่จะให้ได้มาซึ่งความมั่นใจ

4) ปลูกฝังวิธีที่จะตัดสินใจทำ หรือยังไม่ทำตามความพร้อมของตัวเอง

5) ปลูกฝังความเป็นตัวของตัวเอง เชื่อมั่นในหลักการที่ได้วางไว้ว่าได้ผ่านกระบวนการคิดมาอย่างดีแล้ว ถึงแม้วิธีของเราจะไม่เหมือนวิธีของคนอื่นๆก็ตาม

6) ปลูกฝังวิธีการทำงานให้กับ ลูกว่าก่อนจะลงมือทำงานอะไรที่มีความสำคัญและเสี่ยงไม่ได้มีวิธีการอย่างไรบ้าง ต้องทำอะไรบ้าง

7) รับรู้เรื่องการส่งกำลังด้วยโซ่

8) รับรู้เรื่องแรงเสียดทานของพื้นผิวต่างๆ

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

เนื่องจากครอบครัวนี้มีลักษณะครอบครัวที่ค่อนข้างเป็นครอบครัวปิดกล่าวคือ ในเรื่องการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูลนั้นครอบครัวนี้ไม่ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นมากนักแม้ว่าแต่เดิมจะเคยเข้าร่วมในกลุ่มที่จัดการศึกษาแบบเดียวกันแต่พบว่า มีความสนใจและต้องการหาประโยชน์จากลูกของตนประกอบกับไม่พอใจกับการทำงานของกลุ่มจึงได้ลาออกจากการเข้าร่วมกับกลุ่มและดำเนินการจัดการศึกษาเอง ดังที่บิดากล่าวว่า"พระพุทธเจ้าตรัสว่า "อดีตเป็นสิ่งที่เป็นไปแล้ว อนาคตยังมาไม่ถึง ให้ทำปัจจุบันให้ดี" ปัญหาเรื่องการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในอนาคตจะเกิดกับครอบครัวที่ใช้แนวความคิดที่จัดสิ่งแวดล้อมให้กับเด็ก และเน้นความเป็นมนุษย์โดยใช้ดนตรี กับศิลปะ ไม่มากจนเกินไป สำหรับครอบครัวที่ใช้ประสบการณ์จริงจะรู้เห็นของจริง และสัมผัสสามารถปรับตัวได้ ตั้งแต่แรก เพราะสิ่งที่รู้เห็นเป็นแค่สภาวธรรมเป็นเครื่องรู้ทางจิต เป็นเครื่องระลึกของสติ"

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ผู้ปกครองประกอบอาชีพอิสระมีเวลาในการดูแลลูกอย่างเต็มที่ ประกอบกับมีทัศนคติค่อนข้างไม่ดีต่อระบบการศึกษาไทยและสภาพสังคมที่เลวร้ายในปัจจุบัน จึงเลือกการจัดการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งเมื่อเข้าร่วมกลุ่มกับผู้จัดการศึกษาในลักษณะเดียวกันก็พบปัญหาของการทำงานที่ไม่เข้าใจกันจึงพยายามแยกตัวออกมาดำเนินการเพียงลำพัง สำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้พุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน โดยได้ให้เด็กเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ชอบแต่ทั้งนี้ต้องอยู่ในกรอบที่ผู้ปกครองพิจารณาว่าเห็นควร เช่น การเลือกเล่นกีฬาน่าจะเล่นกีฬาที่ไม่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บเป็นต้นแต่อย่างไรก็ดีผู้ปกครองได้จัดสภาพแวดล้อมการเรียนได้อย่างดีในกรณีนี้ลูกได้เลือกเล่นกีฬาสนุกเกอร์ซึ่งพ่อแม่ไม่มีความรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยพ่อได้ใช้กีฬาดังกล่าวเป็นสื่อในการเรียนการสอนด้วย เช่น การเรียนรู้เรื่องการคำนวณ เรื่องมุม เรื่องการหักเห เป็นต้น ดังที่แสดงรายละเอียดไว้ข้างต้น จากการสังเกตของเก็บข้อมูลผู้วิจัยยังพบว่าลูกมีลักษณะเรียบร้อย เชื่อฟังพ่อแม่เป็นอย่างดีแสดงให้เห็นว่ามีความใกล้ชิดกับพ่อแม่เป็นอย่างดี

กรณีศึกษาที่ 5 ครอบครัวห้า

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ครอบครัวมีสมาชิก 3 คน คือ พ่อประกอบอาชีพอิสระ แม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านโบราณคดีประกอบอาชีพรับจ้างในบริษัทเกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูก และ ลูกสาว

มูลเหตุที่จัดการศึกษาแบบโฮมสกูลของครอบครัวนี้มีหลายประการนับแต่การที่คิดว่าเด็กเล็กควรได้อยู่กับพ่อแม่ ควรมีคนดูแลอย่างใกล้ชิดดังที่แม่กล่าวว่า “พี่คิดว่าจริงๆแล้ว พอลูกถึงวัยระดับ 3-4 ขวบ มีความรู้สึกว่าต้องส่งลูกเข้าโรงเรียนอนุบาลทั้งๆที่ โดยความเป็นจริงแล้วตามกฎหมายก็ไม่ได้บังคับแล้วก็ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วตามพัฒนาการของเด็กวัยนี้ก็ยังอยากที่จะอยู่กับพ่อแม่ แล้วยังอยากให้มีคนดูแลในลักษณะหนึ่งต่อหนึ่งไม่ใช่ว่าแบบเด็กทั้งชั้นมาอยู่รวมกัน” และเห็นว่ารูปแบบในการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนที่ห้องเรียนมีปริมาณนักเรียนมากไม่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงดังที่มารดากล่าวว่า “ทีแรกพี่ก็จนกระทั่งลูกเรียนประถม คือ โรงเรียนอนุบาล เรารู้สึกว่าพอประถมปั๊บ ครูเขาจะให้ลูกเรียนอย่างเดียว โดยที่เขาไม่ได้พัฒนาเด็กให้รอบด้าน” รวมทั้งบุตรไม่กระตือรือร้นในการเรียนรู้เหมือนเคย ดังที่มารดากล่าวว่า “อันที่สองลูกเราเคยสนใจใฝ่รู้เรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งมันเป็นธรรมชาติของเด็กวัยนี้ แต่พอที่ไปโรงเรียนแล้ว ความสนใจใฝ่รู้มันค่อย ๆ หายไปกลายเป็นว่าลูกเราอยู่ที่โรงเรียนแล้วเหม่อ ครูบอกว่า เหม่อ” และพบว่ามีกลุ่มที่จัดการเรียนการสอนแบบโฮมสกูล จึงเริ่มดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยมีวัตถุประสงค์ของการจัด คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ คือ ความสนใจใคร่รู้ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ไปตลอดชีวิตได้การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกลุ่มโฮมสกูลด้วยกันเสมอ

การขออนุญาตจัดการศึกษาเข้าใจว่าพ่อแม่ที่จัดการเรียนการสอนให้ลูกหลานที่บ้านต้องไปแจ้งและขึ้นทะเบียนไว้ที่เขตการศึกษาในพื้นที่ของตนเอง แต่ทางครอบครัวไม่ได้ขออนุญาตเพราะจัดการศึกษาในขณะที่กฎกระทรวงยังไม่ออก แต่ยังติดตามข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่เพราะตอนนี้ก็ให้ลูกลงชื่อที่ กศน.

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

ครอบครัวนี้ใช้การจัดเนื้อหาสาระโดยเน้นความรู้ที่ควรได้รับตามวัยหรือพัฒนาการของเด็ก และให้เด็กเป็นผู้จัดตารางการเรียนเองใช้การสังเกต ซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติตามความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่-ลูก ทั้งนี้วิชาการและความถนัด ดูขอบเขตเนื้อหาของหลักสูตรกระทรวงศึกษาการเป็นหลัก และเสริมกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ดนตรี กีฬา ฯลฯ และสอนประสบการณ์ที่พ่อแม่ได้รับมาก่อนดังมารดากล่าวว่า “พ่อแม่มีประสบการณ์กับการเป็นวัยรุ่นมาก่อน,มีประสบการณ์ชีวิตมาก่อน ทำไมไม่สอนเด็ก เราอาจจะเอาประสบการณ์ของตัวเองสอนได้ว่าอย่างนั้นอย่างงี้” “เด็กควรจะเรียนรู้จากเรา ทักษะชีวิตเนี่ย ถ้าไม่เรียนรู้จากพ่อแม่แล้วจะไปเรียนรู้จากใคร ไปเรียนรู้จากข้าง

นอกก็อันตรายจะตาย” เป็นการให้ลูกได้ศึกษาค้นคว้าเองจากการอ่านหนังสือ ที่เราจัดหามาให้ในบางเนื้อหาต้องเรียนรู้กับครูผู้สอนเราก็จะจ้างครูผู้สอนมาที่บ้านหรือไปเรียนพิเศษ เนื้อหาก็จะคล้ายกับที่โรงเรียนเพียงแต่เราอาจไม่ได้ทำเหมือนที่โรงเรียนเราให้เป็นไปตามความสนใจของลูกมากกว่าที่เราจะบอกให้เขาเรียน แต่เราจะแนะนำว่าเขาควรเรียนอย่างไร และพ่อแม่จะช่วยอะไรได้บ้างในการเรียนของลูกแต่ละครั้ง และการเรียนจากสิ่งใกล้ตัว เพราะเราจะให้ลูกเริ่มมองจากสิ่งที่เห็นว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร แล้วให้ศึกษาที่มาที่ไปจนกลายมาเป็นสภาพอย่างนี้ได้

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหาจะสอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตต่างๆ เป็นสำคัญรู้จักคิดวิเคราะห์หาที่มาที่ไปของปัญหาและมีความสามารถในการสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่มาคลี่คลายปัญหาเพราะเด็กๆมีศักยภาพในการคิดอยู่แล้วโดยสังเกตจากการตั้งคำถามต่อเรื่องต่างๆรอบตัวการพูดคุยกับเด็กบ่อยๆ การกระตุ้นให้เด็กคิดหาคำตอบ จะทำให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้การที่เด็กได้อยู่ใกล้ชิดพ่อแม่ก็จะซึมซับแบบอย่างในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และการให้เด็กลงมือทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองเด็กจะได้ฝึกสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่ไปใช้จริงและการเปิดโอกาสให้เด็กไปใช้ชีวิตข้างนอกบ้านเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสมของวัย และพูดคุยกับลูกโดยให้ลูกสังเกตการแก้ปัญหาของคนอื่นดังมารดากล่าว่า “เราให้เขารู้ว่า ความเหมาะความควรเองเช่น บอกว่าทำไมต้องให้หนูอุ่นข้าว หุงขาวตอนนี้ เพราะว่า ถ้าแม่กลับมา แม่ซื้อกับข้าวมาแล้วข้าวยังไม่สุก เราก็ต้องรอข้าวอีก เราก็จะหิวข้าว”

3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ

การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติในครอบครัวนี้จะฝึกให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ เองในชีวิตประจำวันจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไป เช่นหนังสือ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต พร้อมกับการท่องเที่ยวไปตามแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ต่างๆ และการใช้ชีวิตประจำวัน การให้ลูกรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่นพร้อมจะสอดแทรกจริยธรรมคุณธรรมในการไม่เป็นภาระให้พ่อแม่เรียนรู้การเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักอาใจเขามาใส่ใจ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็กเลือกทำเองเช่น การทำอาหาร ฝึกอ่านภาษาอังกฤษจากนิทาน ฝึกทำแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์จากแบบเรียน ฟังเพลงภาษาอังกฤษ อ่านหนังสือที่ให้ความรู้ เช่น สามก๊ก หนังสือพิมพ์ วาดรูป จากที่มารดากล่าว่า “ใช่ มีนิทานภาษาอังกฤษที่มันง่ายๆ แปลวันละบทสองบทแล้วแต่พอตอนเย็นพี่ก็กลับมาดู แปลเป็นยังไงคำศัพท์นี้มันหมายความว่าอย่างไรแล้วในประโยคนี้มันเป็น Tent อะไร สอนแบบธรรมชาติมันก็จะแทรกกันไป” “ตอนพี่เห็นเขาสนใจเรื่องวาดรูป พออ่านการ์ตูนแล้วาด นอกจากเขียนเรื่องแล้ววาดอีกจะฝึกมือที่ศิลปดู” และผู้ปกครองจะใช้วิธีการสังเกตและพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์และการกระทำของเด็กร่วมกัน

4. ด้านปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ครอบครัวนี้เน้นปลูกฝังให้เกิดลักษณะที่พึงประสงค์หลัก คือ การรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะฝึกให้เด็กมีวินัยในตนเอง อันนำไปสู่การมีวินัยในการเรียนรู้ การควบคุม

ตนเองได้ รู้ว่าเมื่อไรควรทำอะไร ได้แก่ การดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน ดังที่มารดากล่าวว่า "วินัยคือความสามารถในการควบคุมเด็ก ควบคุมตัวเองได้ถ้าไม่ต้องมีใครสั่ง, บังคับ เราก็ทำสิ่งที่เหมาะที่ควรได้ พี่รู้สึกว่าถ้าคนเรามีสิ่งนี้ เขาจะไปทำอะไรเขาก็จะประสบความสำเร็จได้" และการรับผิดชอบต่อผู้อื่น หรือการรับผิดชอบต่อส่วนรวม ได้แก่ การช่วยเหลืองานบ้านตามความเหมาะสมขงวัย ซึ่งจะก่อให้เกิดลักษณะนิสัยที่ดีต่อไป อันเป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน คือ เก่ง ดี มีความสุข

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

ครอบครัวนี้ไม่เน้นจัดสภาพแวดล้อม เนื่องจากสภาพภายในบ้านค่อนข้างเอื้อต่อการเรียนรู้กล่าวคือ พ่อแม่ทำงานเกี่ยวกับหนังสือวิชาการ ทำให้ลูกมีโอกาสได้เรียนรู้โดยเฉพาะจากการอ่าน นั้นคือสถานที่และสภาพแวดล้อม จะเกิดขึ้นทั้งในบ้านและนอกบ้าน ในการจัดการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ลูกจะเลือกวันนี้ต้องการรู้เรื่องอะไร พ่อแม่ก็จะส่งเสริมและช่วยเหลือเท่าที่จำเป็นเพราะส่วนใหญ่พ่อแม่จะให้ลูกได้ค้นคว้าเองเพื่อเป็นการฝึกการวางแผนด้วย ว่าถ้าเขาไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าบ้างพอถึงเวลาจะไม่สามารถทำอะไรได้อย่างที่คิด และเมื่อลูกต้องการเปลี่ยนสถานที่เรียน พ่อแม่ก็จะแนะนำในช่วงวันหยุด ส่วนลูกก็จะหาสถานที่ที่ลูกอยากไป พ่อแม่จะถามเสมอว่าทำไมต้องไป และถ้าไปแล้วเราจะได้อะไรบ้าง เป็นการสอนให้ลูกรู้ถึงสิ่งที่ลูกจะทำว่าควรจะเกิดประโยชน์ด้วยต่อการทำของเราไม่เป็นแต่เพียงแค่สนุกสนานเท่านั้น ประกอบกับการไปร่วมกิจกรรมกับบ้านเรียน ร่วมกันตามที่ได้นัดหมายไว้เพื่อเป็นการสร้างสังคมการอยู่ร่วมกันให้กับลูกตรงนี้เราก็เป็นห่วง

ก่อนที่พ่อแม่จะพาลูกไปศึกษาข้างนอก ก็จะให้ลูกเขียนแผนในการไปเป็นเสมือนเงื่อนไขและข้อตกลงร่วมกันทุกครั้ง โดยมีการกำหนดหัวข้อคำถามประเด็นอะไรสำคัญต่างๆ ไว้ล่วงหน้าโดยการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือจากอินเตอร์เน็ทของสถานที่ที่เราจะไป แล้วลูกก็จะเป็นผู้ที่ศึกษาและสอนเราด้วยไปในตัว

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

เนื่องจากครอบครัวนี้มีลักษณะครอบครัวที่ค่อนข้างเป็นครอบครัวเดี่ยว พ่อแม่ค่อนข้างมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูลและค่อนข้างมีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนเอง ทำให้ไม่พบว่ามีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคมที่ชัดเจน แต่จะให้ลูกไปเรียนรู้กับแม่ที่ทำงานในบางครั้ง เพราะที่ทำงานเป็นเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหนึ่งในการทำงานของชีวิตจริง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ด้วยพื้นฐานที่พ่อแม่ทำงานเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและพ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระมีเวลาในการดูแลลูกย่างเต็มที่ พ่อแม่มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูลและพิจารณาเห็นว่าโรงเรียนไม่สามารถดูแลลูกได้อย่างที่ควร จึงเลือกการจัดการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าวสำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้จัดการเรียนการสอนตามวัยหรือพัฒนาการของลูกเน้นให้ลูกมีความรับผิดชอบเป็นหลักใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ทั่วไป เช่น แบบเรียน นิทานภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

กรณีศึกษาที่ 6 ครอบครัวหก

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ครอบครัวนี้มีสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 5 คน ได้แก่ พ่อ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านครุศาสตร์ ทำงานอิสระงานด้านวิชาการ สอนหนังสือ แม่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านครุศาสตร์ ทำงานอิสระ ลูกชาย 2 คน มูลเหตุในการจัดการเรียนการสอน คือ มีการศึกษาข้อมูลทั่วๆไปและมีกฎหมายในเรื่องดังกล่าวออกมาประกอบกับครอบครัวนับถือศาสนาคริสต์ เมื่อส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนที่เน้นวิถีพุทธเกิดความไม่เข้าใจกัน ดังพ่อกล่าวว่า “มีครูคนหนึ่งให้เหตุผลว่าเพราะว่าเอาคำว่าธรรมะไปใช้เพราะผมเป็นคริสต์แล้วเอาธรรมะไปใช้โดยไม่เข้าใจ เป็นมุมมองที่แคบมากยิ่งอย่างนี้ไม่ต้องไปเรียนแล้วโรงเรียนนี้” นอกจากนี้ทั้งพ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระที่บ้านทำให้คิดว่าสามารถให้เวลาในการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวได้เต็มที่ เป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ เข้าใจการเป็นมนุษย์ เรียนรู้การมีชีวิตการดำรงชีวิตความเป็นจริงของชีวิตเรื่องการเกิดการตายตามพื้นฐานของศาสนา

สำหรับครอบครัวนี้ไม่พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเนื่องจากได้ดำเนินการจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาอย่างถูกต้องและมีการติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ พร้อมยังได้ยึดกรอบของสิ่งที่เด็กควรได้เรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นพื้นฐานด้วย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดกระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

ครอบครัวนี้ใช้หลักสูตรที่เป็นวิชาแกน 8 กลุ่มสาระของกระทรวงศึกษาธิการเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนแต่จะขยายการเรียนรู้แบบเป็นองค์รวมมากขึ้นทั้งนี้เนื้อหาสามารถยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของลูกสำหรับวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ จะใช้แบบเรียนสำเร็จรูปในการสอน และมีการสอบถามความต้องการของเด็กว่าต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใดในแต่ละช่วง และพิจารณาว่ากิจกรรมหรือการกระทำใดสามารถนำเนื้อหาสาระเข้าสอดแทรกสอนได้ ดังบิดากล่าวว่า “ทุกวันนี้เราจะดูว่าจะทำอะไร ให้ทำอะไรหรือให้เล่นอะไร เราเรียนรู้ไปด้วยตลอดเวลาเช่น ดูหนังทำกับข้าวเราพยายามจัดให้มันเข้าสู่กระบวนการคิดไปด้วยกับปมปัญหาที่เกิด” โดยจะไม่มีการกำหนดตารางที่ชัดเจนจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ในแต่ละวัน พ่อแม่ต้องการให้เนื้อหาวิชาที่ลูกเรียนสามารถใช้อยู่ในชีวิตประจำวันไปด้วย เพราะในวัยที่ลูกยังเล็กต้องฝึกพัฒนาการของด้านร่างกายให้เต็มที่ เป็นการวางรากฐานให้มั่นคงก่อนที่ต้องเผชิญกับปัญหาในอนาคต ลูกจะได้รับสื่อจากหลายด้านเช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเตอร์เน็ท แต่พ่อแม่จะคอยควบคุมดูแลและชี้แจงถึงความเหมาะสมของสื่อที่ออกมา เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการลอกเลียนแบบสื่อผิดๆ

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

สำหรับการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา ครอบครัวนี้ได้สอดแทรกไปพร้อมกับการสอนเนื้อหา พรอมทั้งใช้กิจกรรมต่างๆ ในการฝึกทั้งในลักษณะที่เป็นการฝึกทักษะการคิด การเขียน แก้ปัญหาตามบทเรียนวิชาต่างๆ เช่น คณิตศาสตร์ ฝึกประกอบโมเดลต่างๆ ทำโครงงานต่างๆ ดังบิดากล่าวว่า “อย่างน้อยวันหนึ่งคณิตคิดเร็ว วันละ 20 ข้อทำให้ได้ต่อเนื่อง ยิ่งคิดเร็วยิ่งเลิกเร็วไปทำอย่างอื่นสนุกๆ ได้ถ้าขี้เกียจก็ต้องนั่งโต๊ะเรียนนาน” พ่อแม่ไม่ได้มุ่งหวังอะไรมากจากลูก เพราะขณะนี้ลูกยังเล็ก เรายังไม่คาดหวังอะไรมากนอกจากให้ลูกค่อยเป็นค่อยไป อย่างช้าๆ แต่มั่นคง แม่จะคอยชี้แนะให้พิจารณาถึงเหตุของปัญหาที่เกิดและให้พิจารณาก่อนการตัดสินใจที่จะทำอะไรลงไป บางครั้งลูกก็ทำอะไรลงไปเราก็ไม่พอใจเท่าไร แต่นั้นเขายังเล็ก พ่อแม่จะไม่ทำอะไรที่เป็นการฝึกเหมือนกับในโรงเรียนที่คิดได้เพียงด้านเดียวคือต้องตามผู้สอน พ่อแม่จะสอนลูกให้คิดหลายๆอย่างในเรื่องเดียว เช่น การที่เราจะไปทัศนศึกษา เราต้องทำอะไรก่อน เราจะไปอย่างไรกันดี ไปกี่วัน ไปแล้วได้อะไรกับมา สิ่งเหล่านี้ลูกจะคิดได้ทำได้ เพราะพ่อแม่ไม่ได้กำหนดอะไรไว้เลยในคำถามที่ตั้งไว้ เพียงแค่เราคอยทักที่คิดว่าควรบอกให้ลูกรู้

3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติ

ครอบครัวนี้เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและฝึกการปฏิบัติทั้งตามเนื้อหาที่กำหนดไว้และเนื้อหาที่เด็กอยากเรียนรู้เองเช่น การเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับดวงดาวพ่อแม่จะพาไปดูดาวที่ท้องฟ้าจำลอง แล้วกลับมาดูดาวที่บ้านพร้อมทั้งให้บันทึกดาวที่พบบนท้องฟ้าไว้ด้วย เรียนรู้เรื่องธรรมชาติ พ่อแม่จะพาลูกไปป่าธรรมชาติของจริง ก่อนไปลูกจะมีการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการเข้าป่าเพื่อจะไปเรียนรู้เช่น แว่นขยาย สมุดบันทึกแมลง ส่วนเรื่องอาหาพ่อแม่เตรียมให้ เรียนรู้ความอ่อนโยน การมีสมาธิจากการทำงานศิลปะ การปั่นจักรยานไปในสวนแล้วค้นพบสิ่งต่างๆ รวมทั้งการพาออกค่ายต่างๆ ค่ายวิทยาศาสตร์ ภาษาไทย หรือ ฝึกการร้องเพลงอังกฤษกับคุณย่า เป็นต้น

4. ด้านปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ครอบครัวนี้เน้นปลูกฝังลักษณะคุณลักษณะที่พึงประสงค์เกี่ยวกับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ให้มากขึ้น รู้จักตนเอง และทำประโยชน์เพื่อคนอื่นดังพ่อกล่าวว่า “เราตั้งเป้าหมายในชีวิตในแบบที่เราเชื่อเขาต้องรู้จักตัวเองมากขึ้นเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนกับคนอื่นแล้วก็ทำประโยชน์เพื่อคนอื่น” และที่สำคัญพ่อแม่เพียงต้องการให้ลูกมีความสุขขณะที่ลูกเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา เกิดความคิดสร้างสรรค์ และมีคุณธรรมควบคู่กันไป เพื่อได้ค้นพบตนเองเพื่อนำไปสู่ความรู้ ความสามารถ ที่ลูกมีนำมาใช้ได้ในอนาคต ทุกอย่างเป็นกระบวนการตามธรรมชาติ ที่พ่อแม่จะพัฒนาลูกไปสู่การค้นพบตัวตนและธรรมชาติของลูก โดยพัฒนาเป็นไปตามวัยตามความถนัดของลูกในแต่ละวัยเพื่อให้เกิดพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาการด้านอื่นต่อไป เพียงแต่ให้ลูกรู้จักเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง และเรียนรู้เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตได้ เท่านั้นก็พอสำหรับพ่อแม่

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

ครอบครัวนี้จากการสังเกตพบว่า ภายในบ้านมิได้เน้นจัดสภาพแวดล้อมที่เฉพาะเจาะจง แต่มิได้ปิดกั้นหรือจำกัดพื้นที่ในการเรียนรู้ดังจะเห็นได้จากเด็กๆ มีอิสระในการเล่นสามารถเล่นในส่วนใดของบ้านก็ได้ จะเล่นหรือเรียนรู้อะไรก็ได้เพราะลูกกำลังอยู่ในวัยที่กำลังซนอยากรู้อยากเห็น สามารถวาดรูปบนฝาผนังได้ เพราะการเล่นเป็นการพัฒนาการการเรียนรู้ของลูกอยู่แล้วแม้บางครั้งลูกจะไม่ทราบว่าสิ่งที่เขาต้องการคืออะไรและทำไปทำไมเพื่ออะไรเราพ่อแม่คงจะตอบแทนลูกไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดีมีการจัดพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมได้หลายอย่าง เช่น มีห้องสำหรับเรียนคณิตศาสตร์และเรียนดนตรี ห้องเก็บของที่ใช้ในการเรียน สนามหญ้าหน้าบ้านไว้ตั้งแคมป์สำหรับลูกๆ เป็นต้น ซึ่งเด็กสามารถใช้หรือเล่นหรือเรียนในห้องใดก็ได้ แม้สภาพแวดล้อมที่บ้านพ่อแม่จะปล่อยให้เป็นไปตามที่ควรจะเป็นแล้ว ก็จะพาลูกออกไปนอกบ้าน เพื่อไปเห็นโลกภายนอกบ้างในแต่ละวันแล้วแต่เวลาที่เราไม่ได้กำหนดตายตัว

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

ครอบครัวนี้มีการติดตามข่าวสารและเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้หรือการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอเช่น การเข้าค่ายรวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัวที่จัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ดังพ่อกล่าวว่า “ทุกวันพุธจะมีมาเรียนที่บ้านด้วยกันอีก 1 ครอบครัวมีกรอบคล้ายกันตั้งใจว่าจะมาทำอย่างหนึ่งพอถึงเวลาไม่ยอมทำกันก็มีปัญหาบ้างก็ปรับกันไปเรื่อยๆ กลายเป็นการเรียนรู้อีกเรื่อง”

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระมีเวลาในการดูแลลูกอย่างเต็มที่ พ่อแม่มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูล และพิจารณาเห็นว่าสามารถจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสกูลเองได้ จึงเลือกการจัดการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าว สำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยเฉพาะงานศิลปะ การร่วมกิจกรรมต่างๆ ใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ทั่วไป เช่น แบบเรียนสำเร็จรูปต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากการใช้วิชาแกน 8 กลุ่มสาระวิชาของกระทรวงศึกษาธิการช่วยในการจัดการเรียนการสอนทำให้ครอบครัวนี้มีหลักในการดำเนินการและมีการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษาที่ชัดเจน กล่าวคือ ในวิชาหลักๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ลูกสามารถเรียนรู้ได้เหมือนเด็กที่เรียนในโรงเรียนและลูกสามารถเรียนรู้สิ่งอื่นๆ นอกเหนือจากในหนังสือผ่านประสบการณ์จริงได้อย่างกว้างขวางขึ้นโดยมีพ่อแม่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สภาพข้อมูลทั่วไปของจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ของกลุ่มตัวอย่าง 6 ครอบครัวซึ่งแยกออกเป็นระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษาระดับสองครอบครัว จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กล่าวมาสรุปผลได้ว่า

ครอบครัวระดับอนุบาล

ครอบครัวหนึ่ง ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่ามีการจัดวางหลักสูตรไว้อย่างเป็นระบบโดยมีหลักพระพุทธธรรมเป็นแกนกลาง พร้อมกับเน้นวิถีชีวิตที่เป็นจริงตามธรรมชาติเป็นสำคัญ ฝึกฝนและให้โอกาสแก่ลูกในการเรียนรู้ในสิ่งที่เขาสนใจรู้หน้าที่ในชีวิตประจำวันดูแลตนเองได้และมีส่วนร่วมช่วยพ่อแม่ในงานบ้านตามความพร้อมอย่างมีพัฒนาการไปตามวัยซึ่งจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเน้นในเรื่องของการปรับพัฒนาการ ของเด็กวัยเริ่มต้นพัฒนาทักษะประสบการณ์ด้วยตนเอง ต่อจากการที่เด็กมีพัฒนาการของการเจริญเติบโตทางร่างกายและการรับรู้ผ่านทางอายตนะทั้งหก โดยผ่านประสบการณ์ของพ่อแม่และสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กเล็กเป็นส่วนใหญ่ เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทางสร้างสรรค์ความเจริญให้ครบถ้วน ปัจจัยสำคัญสำหรับการเรียนรู้และนำพาไปสู่การเข้าใจตนเองเริ่มต้นของเด็กในช่วงวัยนี้คือสิ่งแวดล้อมและพ่อแม่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดที่สุดซึ่งจะสามารถร่วมสร้างพื้นฐานทางการรับรู้ และช่วยเสริมสร้างวิญญาณที่ดี กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นผลจากการปรับพัฒนาการร่วมกันระหว่างจิตวิญญาณของพ่อแม่และลูกหลานเป็นสำคัญ

ครอบครัวสี่ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าพ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระมีเวลาในการดูแลลูกอย่างเต็มที่ประกอบกับมีทัศนคติค่อนข้างไม่ดีต่อระบบการศึกษาไทยและสภาพสังคมที่เลวร้ายในปัจจุบันจึงเลือกการจัดการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าวซึ่งเมื่อเข้าร่วมกลุ่มกับผู้จัดการศึกษาในลักษณะเดียวกันก็พบปัญหาของการทำงานที่ไม่เข้าใจกันจึงพยายามแยกตัวออกมาดำเนินการเพียงลำพัง สำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้พุทธศาสนาเป็นพื้นฐานโดยได้ให้ลูกเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ชอบแต่ทั้งนี้ต้องอยู่ในกรอบที่พ่อแม่พิจารณาว่าเห็นควรเช่น การเลือกเล่นกีฬาน่าจะเล่นกีฬาที่ไม่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บเป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีพ่อแม่ได้จัดสภาพแวดล้อมการเรียนได้อย่างดีในกรณีนี้ลูกได้เลือกเล่นกีฬาสนุกเกอร์ ซึ่งพ่อแม่ไม่มีความรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยพ่อแม่ได้ใช้กีฬาดังกล่าวเป็นสื่อในการเรียนการสอนด้วย เช่น การเรียนรู้เรื่องการคำนวณ เรื่องมุม เรื่องการหักเห เป็นต้น

ครอบครัวระดับประถมศึกษา

ครอบครัวสาม ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าจะมีการจัดการศึกษาโดยเน้นที่การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สำคัญโดยเปิดโอกาสให้ลูกได้สัมผัสกับบรรยากาศจริงและใช้การฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเองประกอบกับการสอนในเนื้อหาสาระที่เป็นวิชาการเพื่อให้ลูกได้ทั้งเนื้อหาและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขบนพื้นฐานแห่งจิตใจที่ดีงาม

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ลูกนั้นทางครอบครัวสะท้อนให้เพียงแค่ปัญหาในเรื่องความอารมณ์ร้อนของพ่อที่บางครั้งเมื่อสอนไม่ได้ดังใจก็จะโมโหใส่ลูกซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มีการปรับให้ดีขึ้นเรื่อยๆตามวัยที่มากขึ้นของลูกด้วย นอกจากนี้อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญ คือ การที่ลูกมักจะติดเล่นกับเพื่อนๆมากจนบางครั้งละเลยที่จะไปเรียนรู้และฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตกลงกันไว้ดังคำกล่าวของคุณพ่อที่ว่า ”จนบัดนี้ยังติดนิสัยอยากเล่นกับเพื่อนจนดึก บางทีเข้าบ้านเที่ยงคืน”

ครอบครัวหก ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า พ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระมีเวลาในการดูแลลูกอย่างเต็มที่ พ่อแม่มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูล และพิจารณาเห็นว่าสามารถจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสกูลได้ จึงเลือกการจัดการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าว สำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยตรงจากงานด้านศิลปะ การร่วมกิจกรรมต่างๆ ใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ทั่วไป เช่น แบบเรียนสำเร็จรูปต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากการใช้วิชาแกน 8 กลุ่มสาระวิชาของกระทรวงศึกษาธิการ ช่วยในการจัดการเรียนการสอนทำให้ครอบครัวนี้มีหลักในการดำเนินการและมีการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษาที่ชัดเจน กล่าวคือ ในวิชาหลักๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ลูกสามารถเรียนรู้ได้เหมือนเด็กที่เรียนในโรงเรียนและลูกสามารถเรียนรู้สิ่งอื่นๆ นอกเหนือจากในหนังสือผ่านประสบการณ์จริงได้อย่างกว้างขวางขึ้นโดยมีพ่อแม่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

ครอบครัวระดับมัธยมศึกษา

ครอบครัวสอง ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า วิธีการจัดการเรียนรู้นั้นจะเน้นการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งที่มาจากทั้งตัวลูกเอง พ่อแม่ ครูผู้สอน และจากประสบการณ์ตรงบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน โดยมีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้ลูกอยู่ตลอดเวลาประกอบกับมีการประเมินผลการเรียนรู้ของลูกที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ลูกนั้นทางครอบครัวเห็นว่าในสังคมยังขาดแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอที่จะช่วยเสริมการเรียนรู้ และปัญหาเกี่ยวกับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานอื่นๆที่เป็นแหล่งการเรียนรู้

ครอบครัวห้า ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ด้วยพื้นฐานที่พ่อแม่ทำงานเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและพ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระมีเวลาในการดูแลลูกย่างเต็มที่ พ่อแม่มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบโฮมสกูลและพิจารณาเห็นว่าโรงเรียนไม่สามารถดูแลลูกได้อย่างที่ควร จึงเลือกการจัดการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าวสำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้จัดการเรียนการสอนตามวัย

หรือพัฒนาการของเด็กเน้นให้เด็กมีความรับผิดชอบเป็นหลักใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ทั่วไป เช่น แบบเรียน นิทานภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

จากการศึกษากรณีตัวอย่างของครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้ง 6 ครอบครัว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 นั้น แสดงให้เห็นถึงสภาพและปัญหามูลเหตุสำคัญที่แต่ละครอบครัวตัดสินใจนำลูกออกจากระบบโรงเรียนแล้วมาจัดการศึกษาให้แก่ลูกด้วยครอบครัวดังที่มีการเรียกกันว่าครอบครัวบ้านเรียน ซึ่งจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่แล้วทั้ง 6 ครอบครัวจะมีความเห็นว่าครอบครัวมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยระบบโรงเรียนทำให้เด็กขาดโอกาสในการแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่ทั้งๆ ที่ลูกมีลักษณะหรือความต้องการพิเศษ มีความสนใจในสิ่งรอบตัวมากกว่าเด็กในวัยเดียวกันสามารถเรียนรู้ในหลายเรื่องพร้อมกัน และระบบการเรียนการสอนที่บังคับกดดันเด็กจนเกินไป ทำให้เด็กประสบกับปัญหาในโรงเรียน และเชื่อว่าเด็กสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีใครสอน และควรมีความเป็นอิสระในการที่จะได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ ประกอบกับการที่ครอบครัวได้ตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษานี้มาตั้งแต่ลูกเกิดโดยตั้งความหวังไว้ว่าต้องการสอนให้ลูกมีความเจริญงอกงามสอดคล้องหลักธรรมและความเชื่อทางศาสนา ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(2547: 67-70) ที่ศึกษาสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยที่พบว่าปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาบ้านเรียนเป็นผลมาจากการมีทัศนะที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบปัจจุบัน ลูกประสบกับปัญหาในโรงเรียน และลูกมีลักษณะหรือความต้องการพิเศษ เป็นปัจจัยในครอบครัวบวกเพิ่มด้วยปัจจัยภายนอกครอบครัวทั้งที่เป็นปัญหาในระบบการศึกษา วิกฤตการณ์ต่างๆในสังคมและการเปลี่ยนแปลงของพรมแดนความรู้ในแบบเดิมๆกลายเป็นข้อจำกัดเสียมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการตัดสินใจของครอบครัวการเกิดขึ้นและการขยายของการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย มีเหตุมาจากความเป็นจริงของครอบครัวไม่ใช่การกระทำไปตามกระแสของตะวันตกอย่างที่คนจำนวนไม่น้อยเข้าใจกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ ฮัมฟรีย์(Humphrey.1998: Abstract) ศึกษาวิจัยเรื่องทำไมผู้ปกครองจึงเลือกจัดการศึกษาด้วยตนเอง พบว่ามูลเหตุการตัดสินใจคือ ครอบครัวเห็นว่าสามารถจัดการศึกษาให้แก่ลูกได้ตามความเชื่อของตน สามารถจัดหลักสูตรได้ตามความสนใจความถนัดของลูกแต่ละคนนอกจากนี้สภาพสังคมที่มีปัญหาความรุนแรงและความเสี่ยงต่างๆก็เป็นปัจจัยทำให้ครอบครัวหันมาสอนลูกเองและยังมีความเชื่อว่าลูกสามารถที่จะปรับตัวได้จากการพบปะผู้คนที่มีความหลากหลาย

ผลการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

โดยในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้แก่ลูกของครอบครัวต่างๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่าทั้ง 6 ครอบครัวมีการดำเนินการซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

แนวทางการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียนของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นส่วนใหญ่จะยึดหลักการที่ยืดหยุ่นไปตามความถนัดและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ และมีการผสมผสานแนวทางหรือหลักสูตรจากหลายที่นอกจากนี้ยังมีบางส่วนที่ยึดถือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก

สำหรับครอบครัวที่ใช้หลักของความยืดหยุ่นนั้นจะมีลักษณะที่สำคัญคือทางครอบครัวจะเอาความสนใจของลูกเป็นตัวตั้ง โดยพิจารณาว่าลูกชอบหรือไม่ชอบอะไร มีความสนใจในเรื่องใดเป็นพิเศษหรือลูกมีความถนัดในเรื่องใดซึ่งทางครอบครัวจะพยายามให้เป็นไปตามธรรมชาติมีการวางกรอบไว้พอเป็นแนวทางหลักๆแล้วสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์รวมถึงมีการกำหนดเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาวที่สามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดได้เช่นกัน วิชาไหนที่ลูกสนใจมากเป็นพิเศษก็เรียนมากกว่าวิชาอื่น เน้นความรู้ที่จะช่วยให้ลูกใช้ชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างสงบสุข ส่วนการผสมผสานแนวทางหรือหลักสูตรจากหลายที่นั้นทางครอบครัวจะนำหลักสูตรต่างๆทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศที่เห็นว่ามีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของลูกมาประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ในส่วนของการยึดถือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักนั้น ส่วนใหญ่จะใช้ในช่วงที่ลูกยังเป็นเด็กเล็กเช่น ระดับอนุบาลหรือประถม และจะใช้วิชาแกน 8 กลุ่มสาระวิชาของกระทรวงศึกษาธิการช่วยในการจัดการเรียนการสอนทำให้ครอบครัวนี้มีหลักในการดำเนินการและมีการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษาที่ชัดเจน ซึ่งการใช้ในส่วนของวิชาหลักหรือวิชาบังคับนั้นจะมีการปรับให้เหมาะสมกับวัยและตัวเด็กด้วยทางครอบครัวเห็นว่าควรที่จะให้ลูกมีพื้นฐานความพร้อมหากต้องกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบเมื่อใดก็สามารถทำได้โดยที่ลูกไม่รู้สึกว่าตนเองขาดความพร้อมและไม่เหมือนกับเด็กคนอื่นที่เรียนในระบบโรงเรียน สำหรับการจัดการเรียนการสอนเน้นใช้การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยเฉพาะงานศิลปะ การร่วมกิจกรรมต่างๆ ใช้สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ทั่วไป เช่น แบบเรียนสำเร็จรูปต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการกล่าวคือ ในวิชาหลักๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในการจัดเนื้อหาสาระให้แก่ลูกนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมีกฎระเบียบหรือแนวทางหลักสูตรที่ตายตัวตามแบบของรัฐ ดังที่อุทัย ดุลยเกษม(2547:230)กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวไม่จำเป็นต้องมีหลักสูตรตามแบบของรัฐแต่จัดตามความถนัดและศักยภาพของเด็ก ไม่จำเป็นต้องตามลำดับชั้น ป.1 ป.2 ป.3...หลักสูตรของรัฐเน้นการแข่งขัน ซึ่งเหมาะกับระบบของคนสมัยใหม่ในระบบอุตสาหกรรม จึงต้องฝึกการแข่งขัน โรงเรียนใช้สัญลักษณ์อำนาจโดยการแต่งเครื่องแบบ โฮมสคูลต้องไม่เป็นไปตามนี้หากแต่ต้องเป็นหลักสูตรที่เริ่มต้นมาจากความรักและผูกพันต่อเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของยุทธชัยและอุทัยวรรณ เฉลิมชัยและกลุ่ม

บ้านเรียนปัญญากร (2543 : 303-306) ที่พบว่าครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวเริ่มต้นจากการใช้เนื้อหาสาระหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นข้อพิจารณาว่าลูกควรจะต้องเรียนรู้เนื้อหาอะไรบ้างตามระดับวัยของลูกกับดูจากหลักสูตรของโรงเรียนสาธิต โรงเรียนนานาชาติ หรือของต่างประเทศมาประกอบกันเข้า เมื่อนำมาใช้จริงมีการพลิกแพลงยืดหยุ่นไปตามความพร้อมและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันก็มีการเทียบดูเป็นระยะว่าลูกยังคงได้รับเนื้อหาตามหลักสูตรทางการอยู่ไม่ได้เรียนรู้ทางวิชาการน้อยไปกว่าเด็กในโรงเรียนทั่วไป พัฒนาการต่อมาคือการพยายามสร้างสรรค์หลักสูตรของครอบครัวตนเองขึ้น โดยทำเป็นทิศทางแนวทาง หรือกรอบกว้างๆ ให้เป็นข้อตกลงหรือการเตรียมการล่วงหน้าร่วมกันระหว่างพ่อแม่ลูก โดยส่วนใหญ่เมื่อมาถึงตรงจุดนี้ การจัดจำแนกความรู้ในลักษณะที่เป็นวิชาหรือกลุ่มวิชาจะหมดความเคร่งครัดหรือหายไปเลย หันไปให้ความสำคัญในลักษณะที่เป็นองค์ความรู้ หรือกระบวนการเรียนรู้หลายๆสายผสมผสานกัน ที่สามารถหล่อหลอมคุณลักษณะในการเรียนรู้ของลูกโดยรวมเข้าไปถึงเรื่องวิถีของการเรียนรู้มากกว่าตัวความรู้ ให้ใฝ่รู้รักการเรียนรู้และรู้วิธีเรียนรู้เพื่อความสามารถในการสร้างเสริมความรู้ได้ตลอดชีวิตมากกว่าการรู้ ความรู้อย่างเป็นเศษเสี้ยวและหยุดนิ่งดังเห็นได้ชัดจากครอบครัวสี่ ที่มีหลักสูตรจัดทำขึ้นมาเองตามความถนัดและความสนใจของลูกโดยใช้การเล่นสนุกเกอร์และการหัดขี่จักรยานมาเป็นหลักสูตรในการสอนลูกให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งทักษะทางด้านวิชาการและทักษะทางด้านสังคมเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีความสุข

ขณะที่บางครอบครัวยึดถือหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ บางครอบครัวสร้างหลักสูตรขึ้นมาเอง หากแต่ยังมีบางครอบครัวไม่มีสิ่งที่เรียกว่าหลักสูตรอาจเพราะต้องการหลุดไปจากกรอบที่ไม่จำเป็น การเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกขณะแม้ยามนิ่งอยู่เฉยๆ ลูกสามารถซึมซับได้จากทุกสภาพการณ์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มองเห็นและมองไม่เห็น มีความเป็นธรรมชาติอยู่ในวิถีชีวิตมากกว่ารูปแบบการจัดการใดๆจนคนภายนอกอ่านจะมองว่าในครอบครัวนั้นพ่อแม่ไม่ได้กำลังจัดการศึกษาให้ลูก ปล่อยให้ลูกเรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นหลักซึ่งตัวอย่างครอบครัวที่เห็นได้ชัดจากการศึกษาครั้งนี้คือครอบครัวเปรมผลกมลที่อาจจะกล่าวได้ว่าทางครอบครัวนั้นแทบจะไม่มีหลักสูตรใดๆในการสอนลูกหากแต่เน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากการได้ปฏิบัติจริงบนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ความรู้ความสามารถของลูกได้แสดงให้เห็นได้เป็นอย่างดีทั้งทางด้านวิชาการ ทางด้านกีฬาและด้านดนตรีที่ลูกได้แสดงให้เห็นว่าวิธีการเรียนรู้ดังกล่าวนั้นเขาได้พัฒนาตัวเองไปมากน้องเพียงใดซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ แสงเดือน นนทเปารยะ (2547) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปีในสังคมไทย พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ให้กับลูกนั้นให้ความสำคัญกับการเล่น การได้ลงมือกระทำโดยตัวเด็กเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งยังไม่มีการกำหนดหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนตายตัว แต่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างอิสระตามธรรมชาติ และมีความหลากหลาย

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

จากการศึกษาทั้ง 6 ครอบครัว ในด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการแก้ปัญหา พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่พ่อแม่ให้อิสระในกระบวนการคิด การจัดการและการแก้ปัญหา โดยจะสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมทั้งในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านกิจกรรมสอดแทรกไปพร้อมกับการสอนเนื้อหาพร้อมทั้งใช้กิจกรรมต่างๆ ทั้งที่ลูกเป็นผู้กระทำหรือกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างพ่อแม่และลูกรวมทั้งฝึกทักษะการคิด การเขียน แก้ปัญหาตามบทเรียนวิชาต่างๆ เช่นคณิตศาสตร์ ฝึกประกอบโมเดลต่างๆ ทำโครงงานต่างๆ ดังนี้จะเห็นตัวอย่างได้จากกิจกรรมการเล่นสนุกเกอร์ของครอบครัวสี่จะเห็นว่าผู้ปกครองสามารถฝึกให้ลูกคิดวางแผนการเล่น คิดคำนวณเรื่องมุม และการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าเป็นต้น นอกจากนี้ในการดำเนินชีวิตประจำวันผู้ปกครองสามารถฝึกให้ลูกรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างง่ายๆ เช่น ครอบครัวห้าสอนวิธีการจัดการกับการหุงข้าวให้ทันเวลาการรับประทานอาหารเย็นเป็น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นไปในลักษณะเดียวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสหรัฐอเมริกาที่ แบตเตอบี(Batterbee,1992: Abstract) พบว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในสหรัฐอเมริกานั้น ครอบครัวส่วนใหญ่ได้ให้อิสระลูกในการทำกิจกรรมรวมทั้งสามารถตัดสินใจได้เองตามกระบวนการเรียนรู้

นอกจากนี้บางครอบครัวได้ใช้หลักทางศาสนามาใช้เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพทักษะชีวิต และพัฒนาจิตวิญญาณ เช่น ใช้หลักการทางพุทธศาสนาเพื่อให้รู้จักการคิดการไตร่ตรองโดยใช้สิติปัญญา ฝึกให้มีสมาธิ มีการเดินจงกรมเพื่อให้ใจเย็นและมีปัญญาในการคิด พูดและทำสิ่งต่างๆ และมีการฝึกปฏิบัติธรรมตามสมควรที่วัดใกล้ๆบ้าน เช่นเดียวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในยุโรป (Education Otherwise, 2002) ที่กล่าวถึงสิทธิทาง การศึกษาว่าบุคคลใดๆ ต้องไม่ถูกจำกัดสิทธิที่จะได้รับการศึกษาในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐใดๆ พึงให้ความเคารพสิทธิของผู้ปกครองที่จะเข้ามากระทำการใดๆ ให้แน่ใจว่าการศึกษาอบรมนั้นสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อทางศาสนาและปรัชญาของตน และสอดคล้องกับ อมรวิชช์ นาครทรรพ (2543: บทสรุป) ที่ศึกษาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวประสบการณ์นานาของประเทศ พบว่าครอบครัวตะวันตกที่มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมักเป็นครอบครัวที่เคร่งศาสนาและมีความเชื่อทางศาสนามาก ซึ่งสำหรับสังคมไทยโดยพื้นฐานนับถือศาสนาพุทธเป็นหลักก็สามารถนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้ในการจัดการศึกษาได้

อย่างไรก็ดี ในการคิดการตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ครอบครัวส่วนใหญ่จะเน้นการฝึกให้รู้จักคิดด้วยตนเอง โดยมีการพูดคุยบอกกล่าวทุกกิจกรรมที่ทำร่วมกัน แลกเปลี่ยนพูดคุยกับลูกอย่างให้โอกาสของการมีส่วนร่วมในฐานะลูกเป็นสมาชิกที่สำคัญของครอบครัว พูดคุยกันอย่างมีเหตุมีผล การทำเป็นตัวอย่าง คือ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชนาธิป พรกุล (2544: 173) ที่ว่า การสอนทักษะการคิดต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องฝึกผู้เรียนให้มีทักษะการคิดต่างๆ เช่น การอธิบาย การพยากรณ์ การเปรียบเทียบ การขยายความ การตั้งสมมติฐานและการประเมิน เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ปกครองหรือพ่อแม่

จะสังเกตความสนใจเบื้องต้น การมีสมาธิกับทักษะด้านนั้นอย่างตั้งใจ การใช้โอกาสในการฝึกทักษะนั้นอยู่เสมอดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ปกครองหรือพ่อแม่จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการติดตาม สนับสนุน กระตุ้น รวมถึงจัดหรือดำเนินการในการฝึกทักษะการคิด การจัดการ การแก้ปัญหาของลูกได้ตลอดเวลา แต่ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนในการดำเนินการด้านนี้ คือ พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการคิดเตรียมกิจกรรมหรือการฝึกทักษะด้านนี้อย่างชัดเจน กล่าวคือเป็นการดำเนินการเป็นตามกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่ดำเนินอยู่เฉพาะหน้า ทำให้ทักษะด้านนี้ยังไม่ปรากฏเด่นชัดมีเพียงทักษะที่ได้จากการศึกษาวิชาเฉพาะเช่น คณิตศาสตร์ทักษะหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้มักสามารถสรุปได้หลังจากการประกอบกิจกรรมต่างๆ แล้วในขณะเดียวกันบางครอบครัวที่มีการวางแผนที่จัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนกว่าจะมีการฝึกทักษะการคิด การจัดการและการแก้ปัญหาแก่ลูกในเรื่องใดจะมีการจัดเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมและก่อให้เกิดทักษะดังกล่าวแต่อย่างไรก็ดีแม้ว่าจะมีการวางแผนอย่างดีแล้วก็อาจมีการปรับเปลี่ยนหรือมีการยืดหยุ่นการเรียนได้ตลอดเวลาด้วย

3.ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ

จากการศึกษาทางทั้ง 6 ครอบครัว ในด้านของการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัตินั้นพบว่า ครอบครัวจะมุ่นเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงการส่งเสริมให้ลูกได้เข้าไปเรียนรู้และสัมผัสกับสถานการณ์จริง ร่วมทั้งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆตามที่พ่อแม่จัดให้และที่เป็นไปตามความสนใจของลูกอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม เป็นการมุ่งเน้นให้ลูกได้เรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์จริงที่มีคุณค่ายิ่งในการหล่อหลอม ปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้ลูกมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังที่คณะกรรมการบริหาร สำนักงานปฏิรูปการศึกษา(2547: 37) ได้ระบุไว้ว่า การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นฝึกการปฏิบัติให้ลูกทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ลูก

สำหรับกิจกรรมต่างๆ ที่ทางพ่อแม่ดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ลูกนั้นจะเป็นกิจกรรมที่เน้นการได้สัมผัสกับบรรยากาศต่างๆ ได้ฝึกพบเห็น คิดวิเคราะห์สิ่งต่างๆในแต่ละวันแห่งการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นทั้งกิจกรรมที่ครอบครัวจัดให้และกิจกรรมที่เรียนรู้ตามความสนใจเช่นกิจกรรมการพาลูกไปทัศนศึกษายังสถานที่ต่างๆ การพาลูกไปฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดด้วยการนั่งสมาธิ การเดินจงกรมและการสนทนาธรรมกับพระสงฆ์เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ลูกได้เกิดการเรียนรู้อันมาจากการได้สัมผัสโดยตรงด้วยตนเองผ่านการลองฝึกปฏิบัติตามความเหมาะสม ดังที่ ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ (2544: 86-97) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวมีการเรียนรู้ในเรื่องราวต่างๆของชีวิตจากสังคมอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งตามปัจจัยเอื้ออำนวยและตามความสนใจของลูกโดยหวังให้ลูกมีกระบวนการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา เรียนรู้ความจริงจากสถานที่จริง เรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์ ลงมือปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้ การสังเกต บันทึกด้วยตนเองของเด็กๆซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนหน้า ระหว่างดำเนินกิจกรรม และภายหลังกิจกรรมได้ผ่านไปแล้ว ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติจริงได้แบ่ง

กิจกรรมหลักออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กิจกรรมกลุ่มเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสาระความรู้ที่มีความจำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนการสอนอย่างค่อนข้างเป็นแบบแผน มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีความเป็นวิชาการเฉพาะทางหรือต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะจากการฝึกฝนอย่างจริงจัง 2) กิจกรรมเรียนรู้ตามความสนใจ เพื่อการเรียนรู้ในเรื่องราวต่างๆของชีวิต ของสังคม อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งตามปัจจัยที่เอื้ออำนวย 3) กิจกรรมค่ายร่วมเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการใช้ชีวิตกลุ่มร่วมกันภายใต้บรรยากาศการเดินทางการค้างแรมทำให้มีระยะเวลาของการอยู่ร่วมกันเพิ่มมากขึ้น 4) กิจกรรมนำชีวิต เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในทางศาสนธรรม ให้มีความละเอียดประณีตในจิตใจ เกิดศรัทธาและความสำนึกใฝ่ในทางบุญกุศล ความซื่อสัตย์ แบ่งปันด้วยความรู้สึกในความเป็นมนุษย์ชาติทัดเทียมกันและคุณธรรม จริยธรรมอื่นๆด้วยกระบวนการปลูกฝังอย่างปรากฏเป็นจริงอยู่ในวิถีชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของรัชนีวรรณ พงศ์พิสิฐสันต์ (2545: บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อการศึกษาโดยครอบครัว พบว่าในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนนั้นจะเน้นการเรียนรู้ประจำวันโดยใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่อาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจริงๆเป็นแหล่งเรียนรู้

4. ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์

จากการศึกษาทางทั้ง 6 ครอบครัว ในด้านของการปลูกฝังลักษณะอันพึงประสงค์ พบว่า ในแต่ละครอบครัวต่างมีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ลูกมีลักษณะที่พึงประสงค์ คือการเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขที่แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่ลักษณะที่พ่อแม่ต้องการให้เกิดกับลูกคือการเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมมีศีลธรรมตามหลักศาสนา เช่น เป็นเด็กดี มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความเมตตากรุณา การเสียสละ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมการพอใจในสิ่งที่ตนมี การให้เกียรติและยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นต้น โดยเป็นการพัฒนาศักยภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตวิญญาณ ทั้งนี้ทางครอบครัวจะปลูกฝังความดี คุณธรรม จริยธรรมต่างๆ โดยผ่านการปฏิบัติที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตทั้งจากการสั่งสอนโดยตรง และการเรียนรู้ที่เกิดจากการได้ฝึกปฏิบัติและซึบซับเข้าสู่จิตใจและพฤติกรรมของลูก เน้นการปลูกฝังที่เกิดจากการได้สัมผัสจริงได้ทำกิจกรรมต่างๆ และทางครอบครัวจะสอดแทรกคุณธรรมต่างๆเข้าไป เช่น การพาลูกไปเลี้ยงเด็กกำพร้า แล้วเราก็สอนให้เขาเกิดความรักและความเมตตาต่อคนที่ด้อยโอกาสกว่าเรา เป็นต้นผ่านกิจกรรม เช่น การช่วยเหลืองานบ้านการอ่านหนังสือให้ลูกฟัง การไหว้พระก่อนนอนทุกคืน การดูแลใส่ใจเรื่องของอาหาร อากาศ อนามัย การออกกำลังกาย การรักษาจิตใจ การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวในครอบครัว การไปวัด สวดมนต์ ฟังเทศน์ในวันพระ การรักษาและตอบแทนไมตรีต่อผู้อื่น ความใส่ใจต่อกิจกรรมชีวิตสม่ำเสมอการหยอดกระปุก อดออม ประหยัด การทำขนมขาย เก็บเงินไว้ทำกิจกรรรม การอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ครอบครัวส่วนใหญ่เน้นให้ลูกเป็นคนดีมีความสุข ไม่เน้นว่าลูกต้องเป็นเด็กที่เรียนหนังสือได้ดีที่สุดแต่มีการจัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐาน เช่นวิชาคณิตศาสตร์เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือเน้นปลูกฝังลักษณะที่พึงมีเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคตได้

อย่างมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ แม้จะเป็นการศึกษานอกระบบแต่ลักษณะที่พึงประสงค์ ที่พ่อแม่ส่วนใหญ่ต้องการก็สอดคล้องและเป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษาในระบบที่ต้องการให้ลูกมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการก่อให้เกิดลักษณะที่พึงประสงค์นั้นจำเป็นต้องผ่านขั้นตอนหรือการเรียนรู้ที่ละเอียดอ่อนพ่อแม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนเพื่อปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นการสั่งสมประสบการณ์ดังที่ จิราภา เต็งไตรรัตน์ (2543: 23) กล่าวสรุปไว้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรเป็นผลเนื่องจากประสบการณ์หรือการฝึกฝนจะด้วยวิธีการที่จงใจให้เกิดขึ้นเช่นนั้นหรือเป็นไปโดยไม่จงใจก็ตาม พฤติกรรมเปลี่ยนไปนี้ควรเป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างถาวรและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมก็ได้

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

ในด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ของทั้ง 6 ครอบครัวที่มีการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นพบว่ามีทั้งครอบครัวที่มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของลูกเช่น มีการจัดบรรยากาศภายในบ้านที่เอื้อต่อการค้นหาความรู้ของลูก การมีอุปกรณ์การเรียน หนังสือต่าง ๆที่ลูกสามารถค้นคว้าได้ตามความสนใจ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาอย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิต ในขณะที่บางครอบครัวที่ไม่มีการจัดสภาพแวดล้อมใด ๆเลยเพียงแต่ปล่อยให้ลูกได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นไปตามธรรมชาติเท่านั้น ดังที่ชนาธิป (2544: 279-281) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้คือบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกมีความสุข โครงสร้างและกระบวนการเป็นที่พอใจของผู้เรียน สถานที่ที่ก่อให้เกิดทักษะทางสังคมและการสร้างสภาพ แวดล้อมการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของแสงเดือน นนทเปารยะ(2547: 26) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปีในสังคมไทย พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อเด็กเนื่องจากเด็กใช้เวลาในการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์ สิ่งของต้นไม้ ดังนั้นการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมตามความต้องการของลูกจึงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการเรียนรู้ของลูกเป็นอย่างมาก

สำหรับในส่วนของการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้ของลูกนั้นจากการศึกษาพบว่า ในการใช้วิธีการวิจัยนั้นยังไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้แก่ลูก แต่ทั้งนี้ในบางครอบครัวจะใช้หลักการวิจัยอันเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ให้แก่ลูกโดยใช้กระบวนการวิจัยการแสวงหาความรู้ต่าง ๆที่เหมาะสมกับลูกซึ่งผ่านการทดลองใช้และการปรับปรุงจนกลายเป็นหลักสูตรที่ใช้ได้อย่างดีและเกิดผลต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของลูกอย่างเช่นครอบครัวที่มีการใช้วิธีการวิจัยที่ชัดเจนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ลูกได้แก่ ครอบครัวสี่ที่ใช้โครงงานเล่นสนุกเกอร์และการหัดขี่จักรยานมาเป็นกิจกรรมในการสอนลูก นอกจากนี้ทางครอบครัวต่าง ๆจะใช้วิธีการวิจัยในลักษณะการฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ การฝึกให้ลูกได้แสวงหาความรู้ต่าง ๆอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอนอย่างเป็นเหตุเป็นผลซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการที่ครอบครัว ต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้น

ในตัวลูก ดังที่สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา(2548: ออนไลน์) ได้กล่าวว่า ผู้สอนต้องสามารถนำการวิจัยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้กล่าวคือสามารถนำกระบวน การวิจัยมาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้หรือการสอนและการทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ขณะเดียวกันผู้เรียนก็ต้องสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ได้

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

จากการศึกษาทั้ง 6 ครอบครัวในด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม พบว่าครอบครัวสามารถแบ่งลักษณะของจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคมใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่ง ครอบครัวที่มีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่นหรือชุมชน โดยพ่อแม่ให้โอกาสลูกพัฒนาตนเองร่วมไปกับครอบครัว และชุมชนที่ครอบครัวเกี่ยวข้องโดยการนำลูกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน สังคม อย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดการเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่นๆ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ การเข้าร่วมประชุม สัมมนาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีทั้งลักษณะที่เข้าร่วมเป็นประจำและลักษณะของแบบนานๆครั้ง ตามโอกาสเอื้ออำนวยและความสนใจ เช่น กิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ กิจกรรมเข้าค่าย และการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะที่มีองค์กรต่างๆจัดขึ้นรวมทั้งกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีสำคัญต่างๆ ซึ่งจะเห็นว่ามีการรวมกลุ่มกันระหว่างครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาพื้นฐานแก่ลูกกัน เป็นองค์กรซึ่งมีการจัดกิจกรรมที่ทำให้ครอบครัวต่างๆ มาเข้าร่วมและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ และ ลักษณะที่สอง คือ ครอบครัวที่ไม่มีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับคนอื่นหรือชุมชนหรือมีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นในปริมาณน้อย เนื่องจากคิดว่าตนสามารถการจัดการเรียนการสอนได้เองเป็นอย่างดี ซึ่งเด็กในกลุ่มแรกน่าจะมีโอกาสได้เรียนรู้ได้ดีเนื่องจากตามทฤษฎีพหุปัญญา(Theory of Multiple Intelligences) ของการ์ดเนอร์ กล่าวไว้ว่า การพัฒนาสติปัญญาได้เต็มศักยภาพต้องพัฒนา 8 ด้าน ซึ่งด้านหนึ่งที่สำคัญคือ ด้านการสัมพันธ์กับผู้อื่นเนื่องจากการจัดการศึกษาพื้นฐานโดยครอบครัวอาจทำให้เด็กขาดโอกาสที่จะพบปะพูดคุยกับเด็กในวัยเดียวกับหรือการปรับตัวในสังคมที่มีความหลากหลายทั้งสภาพแวดล้อมบุคคล ดังนั้นการพยายามให้เด็กได้มีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นจะช่วยพัฒนาให้เด็กมีศักยภาพมากขึ้นได้ แต่เนื่องจากการศึกษา 6 ครอบครัวค่อนข้างเป็นครอบครัวที่มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ดังนั้นครอบครัวที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนกับครอบครัวอื่นๆ มักไม่พบปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม ส่วนครอบครัวที่มีลักษณะปิดก็ไม่พบปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม เนื่องจากครอบครัวคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่เป็นปัญหาของครอบครัวและเป็นเรื่องที่สามารถดำเนินการกันเองได้ภายในครอบครัวของตน

ผลการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

สำหรับการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้น จากการศึกษาพบว่า มีครอบครัว 2 ลักษณะ คือ

1. ครอบครัวที่มีการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พบว่า ในส่วนของครอบครัวมีการติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับขออนุญาตเป็นอย่างดี แต่มีปัญหาในการดำเนินการบางส่วนโดยเฉพาะปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจและการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกล่าวคือ เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ในการดำเนินการขออนุญาตไม่เพียงพอ

2. ครอบครัวที่ไม่มีการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว หากแต่ทางครอบครัวได้ฝากชื่อเด็กไว้ที่ กศน. หรือเป็นสมาชิกของสมาคมบ้านเรียนไทยซึ่งทำให้แต่ละครอบครัวมองว่าในการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้นไม่เป็นปัญหาอุปสรรคแต่อย่างใด

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้นในบางครอบครัวยังขาดการประเมินผลที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพราะฉะนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทางครอบครัวควรมีการประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กที่ชัดเจน

2. ผู้ปกครองยังไม่สามารถนำองค์ความรู้หรือบริบทต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวทำให้ตกผลึกหรือทำให้เป็นรูปธรรมได้เพื่อประกอบการจัดการศึกษาเท่าที่ควรดังนั้นผู้ปกครองที่จะจัดการศึกษาต้องแน่ใจว่าสิ่งที่ครอบครัวจะทำจะไม่มีผลกระทบในทางลบต่อบุตรของตนในอนาคต

3. หน่วยงานต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวควรมีการประสานการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาในด้านจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ต่อไป

4. นักศึกษาที่มีความประสงค์ต้องการทำงานวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยจากปัญหาที่ผู้วิจัยพบขณะที่ดำเนินการวิจัย เรื่องของกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลเพราะสำคัญมาก และคำถามที่ต้องอิสระเป็นปลายเปิด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ตัวผู้วิจัยจะต้องศึกษาวิธีการวิจัยให้ชัดเจนก่อนที่จะออกสู่ภาคสนามโดยเฉพาะการฝึกพูด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการวิจัยที่พบว่าครอบครัวที่ดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนั้นจะมีการจัดเนื้อหาสาระหรือหลักสูตรการเรียนการสอนที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการศึกษาวิจัยต่อไปอาจดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนาหรือการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมสำหรับผู้ปกครองที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวเพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ทางด้านนี้ต่อไป

2. ควรมีการศึกษาผลที่ได้รับจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่เกิดขึ้นต่อตัวเด็กโดยอาจใช้การศึกษาเป็นรายกรณีแบบเจาะลึกเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการต่าง ๆที่เกิดขึ้นและกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

บรรณานุกรม

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. (2528). *จิตวิทยาการศึกษา.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสาตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กรมการศาสนา. (2543). *การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม.* กรุงเทพฯ: การศาสนา.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2538). *การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัฒน์.* กรุงเทพฯ: คุรุสภา ลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *กระบวนการวางแผนในโรงเรียน.* กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545.* กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณ์ (ร.ส.พ.).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2547, 14 กรกฎาคม). *กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิ์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว.*

กลุ่มพัฒนาหลักสูตร. (2548). *พัฒนาการของหลักสูตรการศึกษาไทย.* สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2548, จาก http://academic.obec.go.th/cdc/history/content/html

กองการวิจัยทางการศึกษา. (2543). *รายงานวิจัยรูปแบบหรือแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุข ระดับประถมศึกษา.* กรุงเทพฯ: การศาสนา.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2546). *4MAT การจัดกระบวนการเรียนรู้.* ราชบุรี: ธรรมรักษ์.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2545). *รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา.* กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรสโปรดักส์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543, กรกฎาคม-กันยายน). *"สมรภูมิความรู้:* การท้าทายแห่งศตวรรษใหม่," *มองไกล.* (ประจำไตรมาสที่ 3) : 7.

โกสินทร์ วรเศรษฐสิงห์. (2542). *การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ครอบครัวสบายใจ. (2547). "หลักสูตรการศึกษา ระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2547 บ้านเรียนสบายใจ," *วารสารบ้านเรียนไทย.* 1(44): 15.

คำหมาน คนไค. (2547). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดและการปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

เครือข่ายพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้. (2548). *การจัดระเบียบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบ*. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2548, จาก http://www.arc.rint.ac.th/be/teach1.html

คณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2544). *รายงานการปฏิรูปการ ศึกษาต่อประชาชน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. (2544). *การปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ: สกายบุ๊ค.

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ: สยามสปอร์ต.

จันทรานี สงวนนาม. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

จันทร์แรม สัมพันธ์วิวัฒน์. (2545). *ถามเด็กหรือยัง เก็บเขาเรียนที่บ้าน*. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2548, จาก http://www.thaiwisdom.org/p_learn/article_l/article_lg.htm

จิตรกร ตั้งเกษมสุข. (2525). *ความเป็นมาของการศึกษาไทย*. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

จินตกมล(นามแฝง). (2545,มีนาคม). "Home School : สร้างโรงเรียนในฝันที่บ้าน," *บันทึกคุณแม่*. 8(2):140-141.

จิราภา เต็งไตรรัตน์. (2543). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). *การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: อลีนเพรส์.

ชนาธิป พรกุล. (2544). *รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง CAT : A Student – Centered Instructuonal Model*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาย โพธิสิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับิชชิ่ง.

ดิเรก พรสีมา. (2543). *ปฏิรูปการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: ส.รุ่งทิพย์ ออฟเซ็ท.

เดชา สุพรรณทอง. (2542). *การศึกษาไทยในอดีต*. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2548, จาก http://www.moe.go.th/main2/his_edu.htm

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2528). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ตุลา มหาพสุธานนท์. (2545). *หลักการจัดการหลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

ถวิล เกื้อกูล. (2528). *การจูงใจเพื่อผลงาน*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยซิลปกร.

ทฤษฎีการเรียนรู้. (2006?). สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2549, จาก http://www.thaikids.org/brain/brain1/htm

ทองไพรำ สถาวรินทุ. (2543). *การตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง*. วิทยานิพนธ์. นศ.ม.(ประชาสัมพันธ์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ทัศนา แสวงศักดิ์. (2545,พฤษภาคม). "การจัดการศึกษาโดยครอบครัว(Home School)," *วารสารวิชาการ*. 5(5): 27-31.

ทาคาโนบุ ฮองโง. (2534). *การบริหารเพื่อมุ่งอนาคต*. แปลโดย วัฒนา พัฒนพงศ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

ทิพย์มาศ ทองมณี. (2530). ปัจจัยการเลือกเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดกรมศิลปากร. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2546). *ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.

ทิศนา แขมมณี. (2546). *รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.

ทิศนา แขมมณี, พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และ ชนาธิป พรกุล. (2545). *กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้องใจ*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

ทิลเลสตัน ดอนนา วอล์คเกอร์. (2546). *คู่มือปฏิบัติการเรียนการสอนยุคใหม่ = 10 Best Teaching Practices*. แปลโดย อรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. กรุงเทพฯ: ธรรกมลการพิมพ์.

ธงชัย สันติวงษ์. (2535). *องค์การและการบริหาร การจัดการศึกษาแผนใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: พิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

นงพรรณ พิริยานุพงศ์. (2546). *คู่มือวิจัยและพัฒนา*. นนทบุรี: มายด์ พับลิชชิ่ง.

นวลจิตต์ เชาวกรีติพงศ์ และคณะ. (2545). *การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

นิลวรรณ แซ่จิว. (2543). *อนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวใน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์. ค.ม.(วิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

นิศา ชูโต. (2545). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: แม็ทส์ปอยท์.

บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2545). *การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมในวิชาชีพหนังสือพิมพ์สำหรับนักศึกษาวารสารศาสตร์*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ถ่ายเอกสาร.

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2526). *การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บุญศิริ มีสำราญ. (2544). *รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวใช้ระบบการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล.* วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (ประชาสัมพันธ์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

บูรชัย ศิริมหาสาคร. (2546). *การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

ประภาศรี สีหอำไพ. (2542). *Homeschooling ทางเลือกการศึกษาในอเมริกา.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2541). *ปฏิรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญา: ทางรอดจากหายนะ.* กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

ป๋อ. (2548, พฤษภาคม-มิถุนายน). บ้านเรียนไทย. *สานแสงอรุณ.* 9(3): 75-76.

พนัส หันนาคินทร์. (2521). *การศึกษาของไทย.* กรุงเทพ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

พรรณราย ประสิทธิ์นราพันธ์. (2547). *ศึกษาเหตุจูงใจในการเลือกเรียนสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของนิสิตระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร

พรรณี เจนจิต. (2528). *จิตวิทยาการเรียนการสอน.* กรุงเทพฯ: คอมท์แพคท์ พรินท์ จำกัด.

พระมหาสุรศักดิ์ ชีวานันโท. (2548, มกราคม). *พระวิเทศธรรมรังษีกับงานการศึกษาของเยาวชนวัดไทยกรุงวอชิงตัน.ดี.ซี.* สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2548, จาก http://www.watthaidc.org/surusak/education.html.

http://www.chamlongclinic-psych.com/document/motif/

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2541). *แนวนโยบายพื้นฐานด้านการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ไพบูลย์ เทวรักษ์. (2540). *จิตวิทยาการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ: เอส ดี การพิมพ์.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2539). *สารานุกรมศึกษาศาสตร์.* กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2542). *สารานุกรมศึกษาศาสตร์.* กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2547). *คู่มือการจัดทำปริญญานิพนธ์และสารนิพนธ์.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. (2547). *ร่างกฎกระทรวงว่าด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานและรายงานวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

ยุทธชัย เฉลิมชัย. (2544, เมษายน-มิถุนายน). "การจัดการศึกษาโดยครอบครัว" *สื่อพลัง.* 9(2): 2-20.

ยุทธชัย เฉลิมชัยและคณะ. (2543). *รูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

ยุทธนา สมิตสิริและคณะ. (2541). *กระบวนการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

ยุวดี หิรัญยไพศาลสกุล. (2544). *การศึกษารายกรณีเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่จัดการ ศึกษาโดยครอบครัว.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

รวีวรรณ ชินะตระกูล. (2541?). เทคนิคการวิจัย : *การวิจัยเชิงคุณภาพ.* สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าวิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม.

รุ่ง แก้วแดง. (2543). *การประชุมสัมมนาทางวิชาการ "หนึ่งปีหลัง พ.ร.บ.การ ศึกษาแห่งชาติฯ".* กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ทบวงมหาวิทยาลัย, สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, สำนักการศึกษากรุงเทพมหานครและสำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.

รุ่ง แก้วแดง. (2546). *การศึกษาไทยปี ค.ศ. 2000.* สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2548, จาก http://wwwdrrung.com/speech/page_speeche6.html

รัชนีวรรณ พงศ์พิสิฐสันต์. (2545). *รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว.* วิทยานิพนธ์. กศ.ม.(เทคโนโลยีทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน์.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). *เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544.* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). *พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่.* พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: เอสอาร์ปรินท์.

วิฑูรย์ ตันศิริคงคล. (2542). *AHP กระบวนการตัดสินใจที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก.* กรุงเทพฯ: บริษัท กราฟฟิค แอนด์ ปริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

วรวิทย์ วศินสรากร. (2546). *การศึกษาไทย.* กรุงเทพ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ จำกัด.

วริสรา วงษขำ. (2544). *การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว*. วิทยานิพนธ์. กศ.ม.(หลักสูตรและการสอน). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2546). *การบริหารการศึกษา หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็นและบทวิเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: พิมพ์ทิพยวิสุทธิ์.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2542). *การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.

วิวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2542). *การวิจัยและประเมินผลการศึกษาผู้ใหญ่*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา. (2546?). *การจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้. (2545?). *แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สถาบันบ้านเรียนไทย. (2548). *ก้าวแรกสู่บ้านเรียน*. (เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ) กรุงเทพฯ: สถาบันบ้านเรียนไทย. อัดสำเนา

สมพงษ์ โตโพธิ์ไทยและคณะ. (2546). *รายงานวิชาการการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: ราชภัฏธนบุรี.

สมลักษณ์ สุเมธ. (2547). *การประชุมทางวิชาการ การวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สมหมาย จันทร์แรม. (2544). *พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในสหัสวรรษใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สภาพการสอนในระดับอุดมศึกษา. (2548). สืบค้นเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2548, จาก www.student.squ.ac.th/~waleeporn/topic_5.html

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. พิมพ์ครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ฉบับพ่อแม่*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2541). *การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: ไอเดีย สแควร์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). *สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา. (2546). *แนวทางการจัดทำและพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติ*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้. (2546). *แนวทางการจัดทำและพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติ*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา. (2548). *การส่งเสริมสนับสนุนการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้*. สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2548, จาก http://www.onec.go.th/new46/pr/n_461223.html.

สุชา จันทร์เอม. (2531). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุธาทิพย์ แซ่อุ้ย. (2543). *Home School* : เพื่อให้ลูกเรียนรู้การสร้างงานให้ตัวเอง, การศึกษานอกโรงเรียน. 3(6): 19-22.

สุบิน ยุระรัช. (2546). *Home School : ทางเลือกของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2546, จาก http://www.student.chula.ac.th/thaiar1.html

สุปัญญา ไชยชาญ. (2544). การวิเคราะห์เชิงปริมาณฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: บริษัท พี เอ วิฟวิ่ง จำกัด.

สุภางค์ จันทวานิช. (2545). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2545). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภัทรา ปิณฑะแพทย์. (2532). *จิตวิทยาทั่วไปแนวคิดและทฤษฎีขั้นมูลฐาน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2523). จิตวิทยาการเรียนรู้วัยผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. (2543). *เรียนรู้สู่ครูมืออาชีพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ที.พี.พริ้นท์.

เสกสรร แย้มพินิจ. (2548). *การปฏิรูปการเรียนรู้*. สืบค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2548, จาก http://www.kmutt.ac.th/organization/Education/Technology/tech_ed/improve.html.

แสงเดือน นนทเปารยะ. (2547). *การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ในสังคมไทย*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เสนาะ ติเยาว์. (2543). *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไสว ฟักขาว. (2542). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

อมรชัย ตันติเมธ. (2543?). ระบบบริหารการศึกษาไทย. คณะครุศาสตร์ (บริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อมรชัย ตันติเมธ. (2544). *รายงานการศึกษาตามอัธยาศัย*. คณะครุศาสตร์ (บริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยลัย.

อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2543). *รายงานการวิจัยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว(HomeSchool) ประสบการณ์ของนานาประเทศ*. กรุงเทพ: เซเว่น พริ้นติ้ง กรุ๊ป

อุดม เชยกีวงศ์. (2544). *การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

อุทัย ดุลยเกษม; และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชนกรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย*. กรุงเทพฯ: แปลนพริ้นติ้ง.

อุทัย ดุลยเกษม. (2547, มีนาคม). *บ้านเรียนบนรากฐานของความรักและความหลากหลาย*. บ้านเรียนไทยสานสายใยการเรียนรู้ของครอบครัว. ปีที่2(36): 24.

อุทัย บุยประเสริฐ. (2538). *การวางแผนและการจัดระบบแผนงานในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: เอส ดี เพรส.

โฮมเวฟ(นามแฝง). (2543, มิถุนายน). *คลินิกรัก : โฮมสคูล หนูเรียนอยู่กับบ้าน*. 25(340). สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2548, จาก http://www.clinicrak.com/childhood/child_homeschool102.html

Batterbee, G.C. (1992). *The relationship of parent-child interactive systems to cognitive attributes in the home schooled child*. Ph.D. Dissertation, United States International University. Photocopied.

Beaven,Claudia Carolynne. (1990). *Living and Learning : A Phenomenological Study of Home Education (Connect Learning)*. Ph.D. Dissertations (Online) Michigan: The University of Michigan. Photocopied.

Bishop, C. (1991). *Home schooling parent support groups in kansas : A naturalistic Inquiry into their concerns and functions*. Ph.D. Dissertations Kansas State University (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Canadian Homeschooling. (2002). *Association of Canadian Home-Based Education (ACHBE)*. Retrieved March 5, 2002, from http:// www.home-school.com.

Chatham, A.D. (1991). *Homeschool vs. public schooling : What about relationships In adolescence ? (home schooling, social networks)*. Ph.D. Dissertations The University Of Oklahoma. (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Daft, R.L. (2000). *Management.* 5th ed. U.S.A.: Harcourt College Publishers.

Education Otherwise. (2002). *Home Educations and the Law within Europe*. Retrieved March 5, 2002, from http://www.netling.co.uk/users/e_o.

Gagne, R.M. (1985). *The conditions of learning and theory of instruction.* Japan: CBS College Publishing.

Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education.* New York: McGraw-Hill.

Gray, S. (1992). *Why some parents choose to home school (school choice).* Dissertations Ph.D. University Of California, Los Angeles. (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Griffin, R.W. (1999). *Management.* 6th ed. U.S.A.: Houghton Miflin Company.

Griffith, M. (1997). *The Homeschooling Handbook.* Califormia: Prima Publishing.

Guilford, John S. and Gray, David E. (1970). *Motivation and Modern Management.* London: Harper and Row.

Harvey, E.K. (1999). *High hopes : A qualitative study of family values guiding "home Schooling" education in the multi-ethnic environment of Hawaii.* Ed.D. (Online) Available: UMI ProQuest Digital Dissertations Abstracts.

Hill, Peter H. and others. (1980). *Making Decisions: A Multi-Disciplinary Introduction.* Massachusettes: Addision-Wesley Publishing Compary.

Holinga, K.R. (1999). *The cycle of transformation in home school families over time (family relationships).* Dissertations Ph.D. The Ohio State University. (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Homeschoolers Australia. (2002). *Homeschool Legislation in Other Countries*. Retrieved March 6, 2002, from http://www.homeschool.3dproductions.com.au/articles/beirne3html.

Hoy, Wayne K. and Miskel, Cecil G. (2001). *Educational Administration: Theory, Research, and Practice* 6th Newyork: Mc Graw-Hill.

Humphery, E.H. (1999,May). *Why parents choose to homeschool their children : A Qualitative perspective of mothers who are members of home school support groups*. Dissertations Ph.D. (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Knowles, J.G; Marlow, S.E.; & Muchmore, J.A. (1992, February). *From Pedagogy to Ideology: Origins and Phases of Home Education in the United States*.

Lofland, John. (1971). Analyzing Social Setting. California : Wadsworth.

Miles, L.M. (1995). *Excerpts containing interviews and observations of Lane County homeschooling families Complete Thesis (excluding some appendices).* Oregon state University.

Reavis, R.L. (1998*). A study of home-schooling in Missouri*. Dissertations Ed.D. University of Arkansas (0011). (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Reeder, w.w. (1971). Level of Abstract and Generality and their uses (nieograaphed).

Seibert, E.B. (2002). *Homeschooling : A comprehensive study of practice in Delawere And the Milford school District*. Dissertations (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Sherrer, M.K. (1991). *Home schooling in rural new England : An alternative educational choiece (rural schooling).* Dissertations Ed.D. The University Of Vermont and State Agricultural College. (Online) Available: UMI ProQuest Digital

Simpson, R.C. (1991*). **Family functioning and locus-of-control in parents of children in** home private and public elementary schools (home schooling, private schools).* Dissertations Ph.D. The Florida State University. (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

Sophon, (2006). Gestalt theory. August 10, 2006, from http://sophon.bcnlp/ac.th/psycho/gest.html

Vroom, V.H. (1995). *Work and Motivation*. California: Jossey-Bess, Inc.

Willink, S.L. (2002). *Homeschool learning environments and developmentally appropriate practice*. Dissertations (Online) Available: UMI ProQuest Digital Abstracts.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญงานวิจัย
จดหมายขอความอนุเคราะห์

รายชื่อผู้เชียวชาญงานวิจัย

1. คุณ ชุมมาศ แป้งหอม	คณะกรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย
2. คุณกนกพร สบายใจ	คณะกรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย
3. น.อ.หญิงมานี เกตุจรูญ	นายทหารฝ่ายเทคนิค ช่วยราชการ กองการศึกษา สถาบันคอมพิวเตอร์ทหาร กรมการสนเทศทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด
4. ดร. สมใจ เดชบำรุง	ผู้อำนวยการโรงเรียนบางเชือกหนัง
5. ดร. นุชนาถ ธาตุทอง	นักวิชาการ 8ว สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 4
6. ผศ.ดร. ทัศนา แสวงศักดิ์	อาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ ศธ 0519.12/ ร 273

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

15 กรกฎาคม 2548

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันบ้านเรียนไทย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบตรวจสอบฯ

เนื่องด้วย นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว" โดยมี อาจารย์มารศรี สุธานิธิ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโทไพบูลย์ อ่อนมั่ง เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยาขอเรียนเชิญ นางชุมมาศ แป้งหอม คณะกรรมการสถาบันบ้านเรียนไทย และ นางกนกพร สบายใจ คณะกรรมการสถาบันบ้านเรียนไทย เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่อง การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
คณบดีบัณฑิตวิทาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 02-664-1000 ต่อ 5731

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ มือถือ 06-5118420

ที่ ศธ 0519.12/ ร่าง

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

12 กรกฎาคม 2548

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันคอมพิวเตอร์ทหารฯ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบตรวจสอบฯ

เนื่องด้วย นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว" โดยมี อาจารย์มารศรี สุธานิธิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโทไพบูลย์ อ่อนมั่ง เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยาขอเรียนเชิญ น.อ. หญิงมานี เกตุสจรูญ นายทหารฝ่ายเทคนิค ช่วยราชการ กองการศึกษา สถาบันคอมพิวเตอร์ทหาร กรมการสนเทศทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่อง การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
คณบดีบัณฑิตวิทาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 02-664-1000 ต่อ 5731
หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ มือถือ 06-5118420

ที่ ศธ 0519.12/ 527 ๕

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๖ กรกฎาคม 2548

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบางเชือกหนัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบตรวจสอบฯ

เนื่องด้วย นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว" โดยมี อาจารย์มารศรี สุธานิธิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโทไพบูลย์ อ่อนมั่ง เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ดร.สมใจ เดชบำรุง เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่อง การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
คณบดีบัณฑิตวิทาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 02-664-1000 ต่อ 5731
หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ มือถือ 06-5118420

ที่ ศธ 0519.12/ 527 ง

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

12 กรกฎาคม 2548

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 4

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบตรวจสอบฯ

เนื่องด้วย นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว" โดยมี อาจารย์มารศรี สุธานิธิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโทไพบูลย์ อ่อนมั่ง เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยาขอเรียนเชิญ ดร.นุชนาถ ธาตุทอง เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่อง การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
คณบดีบัณฑิตวิทาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 02-664-1000 ต่อ 5731
หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ มือถือ 06-5118420

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย โทร. 5731

ที่ ศธ 0519.12 / - **วันที่** 12 กรกฎาคม 2548

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว" โดยมี อาจารย์มารศรี สุธานิธิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เรือโทไพบูลย์ อ่อนมั่ง เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนา แสวงศักดิ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เรื่อง การศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้นายขจรศักดิ์ อินทรโสภา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หัวข้อสัมภาษณ์
ตัวอย่างสัมภาษณ์ครอบครัว
กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว โดยแบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 สภาพและปัญหาทั่วไปการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

ตอนที่ 1 สภาพและปัญหาทั่วไปการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ชีวประวัติของครอบครัว
   - ชื่อบิดา.....นามสกุล.....อายุ.....
   - ชื่อมารดา.....นามสกุล.....อายุ.....
   - อาชีพปัจจุบัน.....
2. ก่อนที่จะจัดการศึกษาให้กับลูกหลาน ทราบข่าวหรือเรียนรู้การจัดการศึกษาแบบ HomeSchool มาก่อนหรือไม่ อย่างไร
3. เริ่มจัดการศึกษาโดยครอบครัว มาตั้งแต่เมื่อไร
4. มีอะไรเกิดขึ้น อย่างไรที่ทำให้คิดตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว
5. ขณะที่นำลูกหลานมาจัดการศึกษาโดยครอบครัว รู้สึกอย่างไร และชักชวนลูกหลานอย่างไร หรือ ลูกหลานมีความประสงค์ออกมาเองแล้วท่านชี้แนะลูกหลานอย่างไรก่อนตัดสินใจ
6. มีความเป็นไปได้อย่างไร ที่จะจัดการศึกษา หรือ จัดกระบวนการเรียนรู้ได้ดีกว่าในระบบ
7. ก่อนที่จะเรียนกับครอบครัว ลูกหลานได้รับการศึกษาจากในระบบมาก่อนหรือไม่ แล้วลูกหลานรู้สึกอย่างไรที่มาเรียนโดยครอบครัว
8. หลังจากเริ่มจัดการศึกษาโดยครอบครัว เริ่มทำอะไรก่อน อย่างไร
9. ในแต่ละวันลูกหลานต้องทำอะไรบ้าง
10. เริ่มสอนอย่างไรจัดการเรียนรู้อย่างไร
11. มีการวางแผนการเรียนรู้ ตารางเวลาหรือไม่ อย่างไร
12. การใช้เวลาในการสอนแต่ละครั้งเป็นอย่างไร
13. มีการประเมิน หรือวัดมาตรฐานหรือไม่อย่างไร
14. มีเอกสารหรือ ผลงานอะไรสนับสนุนหรือไม่ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในครั้งนี้
15. ปัญหาหรืออุปสรรค ที่มีต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากสังคมภายในและสังคมภายนอกเป็นอย่างไรบ้าง
16. ท่าน หรือ ลูกหลานคิดที่จะกลับเข้าสู่ในระบบการศึกษาหรือไม่ เพราะอะไร

17. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คิดว่ามีข้อดีหรือข้อด้อย อย่างไรบ้าง

18. คิดว่าจะจัดการศึกษาให้กับลูกหลานไปถึงเมื่อไร

19. ท่านจัดการอย่างไร กับการให้อิสระกับบุตรหลาน

20. แล้วขณะที่ท่านเกิดมีปัญหาที่ไม่ขาดคิดหรือคิดไว้แล้ว มีการวางแผนให้กับบุตรหลานอย่างไร

21. การเตรียมความพร้อมของท่านในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทำอย่างไร

22. หลักสูตรที่ใช้เป็นอย่างไร สร้างหรือพัฒนามาจากแหล่งใด พัฒนาอย่างไร

23. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวที่ประกาศ กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร

24. สภาพแวดล้อมปัจจุบันเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนหรือไม่อย่างไร

25. มาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ ที่ท่านมุ่งหวังให้เกิดกับเด็กเป็นอย่างไร

26. ท่านมีการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบอย่างไร ให้กับเด็ก

สภาพและปัญหาวิธีดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

1. ท่านมีความเข้าใจในการดำเนินการขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวอย่างไร

2. ท่านมีแหล่งข้อมูลระดับต่างๆ ต่อไปนี้เพียงพอหรือไม่

- พรบ.การศึกษา
- หลักสูตร
- แผนการศึกษา
- เกณฑ์การเทียบโอน

ฯลฯ

3. ท่านได้ดำเนินการขออนุญาตในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวอย่างไร

- เอกสารประกอบมีอะไรบ้าง
- มีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไร
- คุณสมบัติของผู้ขออนุญาต

ฯลฯ

4. ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการมีอะไรบ้าง

5. ท่านได้ดำเนินการในการแก้ปัญหาอย่างไร ผลเป็นเช่นใด

6. หน่วยงาน หรือองค์การทางการศึกษามีส่วนในการให้คำปรึกษา ชี้แนะมากน้อยเพียงใด

ตอนที่j2 สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว 6 ด้าน

1. ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน

พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 23 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ให้เน้นความสำคัญความรู้ คุณธรรม ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง การปกครอง ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณิตศาสตร์ ภาษา เพื่อการประอบอาชีพ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

1.1 ผู้ปกครองมีการจัดสาระความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้อย่างไร

1.2 ผู้ปกครองมีการบูรณาการสาระเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคมอย่างไร

1.3 ผู้ปกครองจัดความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬาภูมิปัญญาไทย ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ และภาษา ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างไร

1.4 จัดกระบวนการเรียนรู้อย่างไรให้สอดคล้องกับความแตกต่าง ในเรื่องของอายุความสามารถและพัฒนาการของเด็ก

1.5 ส่งเสริมประสบการณ์เรียนรู้ให้เกิดความต่อเนื่องอย่างไร ที่สนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของเด็ก

1.6 อะไรที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระ ที่เกิดกับเด็ก

1.7 ผู้ปกครองทำอย่างไร กับแผนการสอน สื่อการสอน และวิธีการสอน

1.8 จัดการเรียนรู้อย่างไรตรงความต้องการ ความสนใจและความถนัดของเด็ก

1.9 ผู้ปกครองมีหลักการวิเคราะห์หลักสูตร เนื้อหาสาระที่จัดให้กับเด็กอย่างไร

1.10 มีการวิเคราะห์หลักสูตรอย่างไรเพื่อนำไปสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้

1.11 จากการวิเคราะห์หลักสูตร ผู้ปกครองนำผลไปใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างไร

2. ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การแก้ปัญหา

2.1 ท่านจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้เด็กลงมือปฏิบัติเองอย่างไร

2.2 ท่านมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิด

2.3 เพื่อการพัฒนาความคิดผู้ปกครองให้เวลาเด็กในแต่ละครั้งอย่างไร

2.4 การสร้างคำถามที่ท้าท้ายเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการมีแนวทางจากอะไร

2.5 การกระตุ้นให้เด็กพิจารณาและสร้างความกระจ่างในสิ่งที่ตนเองอยากรู้เป็นอย่างไร

2.6 มีการส่งเสริมให้เด็กสร้างความคิดเป็นของตนเอง เป็นนักคิด และสามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุมีผล อย่างไร

2.7 เด็กๆ จะมีการแลกเปลี่ยน หรืออภิปรายความคิดที่เกิดขึ้น อย่างไร

2.8 ท่านมีการให้กำลังใจ หรือเชื่อมโยงกับเด็กอย่างไรเพื่อทำให้ความคิดเกิดความกระจ่างขึ้นและนำไปสู่เป็นผู้แสวงหาความรู้

2.9 ท่านจัดกระบวนการเรียนรู้ หรือมีวิธีการสอนอย่างไรที่ทำให้เกิดการแก้ปัญหาและทำให้เด็กกล้าตัดสินแก้ปัญหา หรือข้อผิดพลาดที่เป็นต้นกำเนิดการเรียนรู้

2.10 การฝึกทักษะการฟังการพูด เพื่อใช้ในการจัดการ การแก้ปัญหา มีแนวทางในการจัดการอย่างไร

2.11 ท่านมีวิธีการฝึกหัดและฝึกฝนให้เด็กมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์การวางแผนหรือไม่ อย่างไร

2.12 ท่านเทคนิคและหลักการในการใช้คำถามเพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างไร

3. ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ

3.1 ท่านคิดว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติได้จริงเป็นอย่างไร

3.2 ท่านมีวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและปฏิบัติได้จริง อย่างไร

3.3 ท่านมี อะไรที่แสดงให้เห็นถึงผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติได้จริงบ้าง

3.4 ถ้าท่านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติได้จริงท่านมีวิธีการที่จะดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างไร และโดยวิธีการใดบ้าง

3.5 ท่านเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติได้จริงจากที่ใดบ้างและมีวิธีการเลือกแหล่งเรียนรู้ อย่างไร

3.6 ท่านมีเครื่องมือชี้วัด หรือบันทึกผลที่ได้ อย่างไร หลักจากเด็กร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนและผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติได้จริง

3.7 บทบาทของท่านในการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติให้กับเด็ก มีอะไรบ้าง อย่างไร

4. ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1 ท่านคิดว่าการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์แห่งการเรียนรู้เป็นอย่างไร

4.2 ท่านจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างไรที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามแนวทางอันพึงประสงค์

4.3 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ท่านจัดเพื่อให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นอย่างไร

4.4 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ท่านต้องการให้เกิดขึ้นในตัวเด็กคืออะไร และจัดอย่างไร

4.5 ท่านมีวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างไร เพื่อให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเอง

4.6 ท่านมีวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างไรเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.7 ท่านวิธีการประเมินอย่างไรให้ครอบคลุมความรู้ความสามรถ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมและการใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้

5.1 ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกมีผลต่อการจัดการเรียนรู้หรือไม่อย่างไร

5.2 ท่านจัดบรรยากาศและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้อย่างไร

5.3 ท่านจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนโดยใช้วิธีวิจัยในการเรียนรู้อย่างไร

5.4 ท่านจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างไร

5.5 ท่านใช้กระบวนการทางวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กหรือไม่ อย่างไร

5.6 ท่านจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กรู้จักศึกษาหาความรู้แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างไร

5.7 บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ท่านคาดหวังจากสังคมเป็นอย่างไร

6. ด้านการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทุกฝ่ายในชุมชนและสังคม

6.1 ท่านมีวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กอย่างไร

6.2 ท่านขอความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาเด็กเรื่องใดบ้างและเป็นอย่างไร

6.3 ท่านได้รับความช่วยเหลือจากใครบ้างในการพัฒนาเด็ก

6.4 สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างไร

6.5 ประสบการณ์ที่ได้รับ ในชุมชน หรือสังคม ท่านมีการจัดระเบียบหรือไม่อย่างไร

6.6 ท่านจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่นอย่างไร

6.7 ท่านจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อที่สามารถจัดหาได้ในชุมชนและท้องถิ่นอย่างไร

6.8 ท่านมีแนวทางอย่างไรที่ให้ชุมชนเชื่อมั่นต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

(ตัวอย่างสัมภาษณ์ ครอบครัว สี่)
วันที่ 4 มีนาคม 2549 สถานที่บ้าน เวลา 13.00 16.00 น.

ส. นี่คุณ อยู่ทำงานกลุ่มเดียวกันนี้หรือว่า

ญ. ไม่รู้จักกันเลย (ฮ่า ฮ่า)

ส. ไม่รู้จักอะไรกันเลย

ญ. รู้จักกันค่ะ พี่เขาให้ช่วยอ่านข้อมูล ที่พี่เขาไม่ทำมาก็อาจจะมีสวนที่ตอบ สิ่งที่เขาต้องการไม่ครบ
ตามที่พี่เขาต้องการ

น. ซ่อมแซมข้อมูล

ญ. ที่พี่เขาเขียนมาเมื่อคราวที่แล้ว เหตุที่มาทำโฮมสกูลก็คือไม่พอใจคุณภาพเด็กจากระบบใช่มั้ยค่ะ

ส. ใช่

ญ. ทำไมถึง มันมาจากไหน มันไม่พอใจยังไงมีเรื่องอะไรที่ทำให้รู้สึกไม่พอใจ

ส. เออ คุณเคยดูรายการหลุมดำหรือเปล่า

ญ. เคย

ส. ไม่ต้องพูดแล้วแค่นั้นก็

ญ. ตอนไหนคะ หลุมดำมันมีหลายตอน

ส. ทุกตอนที่เกี่ยวกับเยาวชน อย่างอื่นผมก็ไม่ต้องพูดอะไรเพราะมีคนพูดแทนแล้วนี่ มันก็เป็นภาพๆ เดี่ยวกับที่ผมเห็น มีเพื่อนผมบอกว่าคนจำนวนเยอะก็ต้องมีบ้าง แต่บางเรื่องเราให้มันมีบ้างไม่ได้มันจำเป็นต้องไม่มีผม ถือว่าเด็กต้องรับการดูแลมันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ เขาอยู่ในการควบคุม ถ้าเกิดมันเป็นอย่างนั้นแสดงวส่าเราควบคุมเข้าน้อยไปเหรอ หรือมันมีอยู่ 2 วิธี คือ
1)ควบคุมเหมือนหมาเหมือนแมว
2)คุณได้ให่ความ่คิดเขาไหม
เหมือนอย่างสนุกเกอร์ ถ้าคุณไม่ให้ความคิดในการเล่นให้เขาคุณให้เขาทางอย่างเดียว เขาก็ไม่มีวันเก่ง เด็กเหมือนกันคุณให้รถยนต์ให้มอเตอร์ไซด์ให้เงินให้ทุกอย่าง ให้เครื่องมือเขาทุกอย่างในการเล่นเกมชีวิต แต่คุณไม่ได้ให้ความคิดในการเล่นเกมชีวิต คุณควรจะเล่นยัง แล้สตรงนี้ในโรงเรียน ขาดมากๆ มากๆ แบบไม่มีเลย ซึ่งแบบเป็นเรื่องน่าตกใจ

ญ. น้องซันนี่ เคยเข้าร.ร. ก่อนมั้ยค่ะ

ส. ไม่เคยครับ

ญ. ไม่เคยเลย? ตั้งแต่อนุบาลไม่เคยเลย?

ส. เคย.....เคยเข้าตอนอนุบาลประมาณ 2 อาทิตย์

ญ. แล้ว?

ส. ซึ่งตอนนั้นเรา.....ครอบครัวเราติดคุกไง ทุกคนก็เร่งเร้าให้เรา.....พอผ่านไปผมก็เห็นว่ามันไปไม่รอดแน่ ผมก็เลยโทรถามกระทรวงศึกษาว่าถ้าเราไม่ส่งจะเป็นยังงัย

ญ. แล้วเป็นยังไง

ส. เขาบอกว่า เฮ้ย! ตอนนี้เขาอนุญาตแล้ว มันมี พ.ร.บ. ปี 42 แล้ว

ญ. อ๋อ

ส. ตอนนั้นรู้สึกจะปี 44 ผมก็เลยไปหากลุ่ม ตอนนั้นเรียกว่า ศูนย์ประสานงานฯ ผมก็ไปก็เลยติดต่อ
ศูนย์ฯนี้เรื่อยมาแล้วเราก็เอาลูกออกจากโรงเรียนตอนนั้น

ญ. อนุบาลหรือค่ะ

ส. คือเขาก็เห็นการปรับตัวไม่ได้ ค่อนข้างมากอย่างเช่นเขาคนเดียวไม่ไหว

ญ. ทนเสียไม่ไหว.....หมายความว่ายังไงค่ะ

ส. เจี้ยวจ้าวมากเลย เจี้ยวจ้าวไปหมดแล้ว เขาก็ไม่สนุกกับการเจี้ยวจ้าวตรงนั้น เขามี

ห. อุปนิสัยแบบของเขา เขาไม่สนุกกับการเจี้ยวจ้าวตรงนั้น เขามีอุปนิสัยแบบของเขา เขาไม่ชอบเล่นวุ่นวายขนาดนั้น อาจเป็นเพราะว่าผมให้เขามีชีวิตอย่างระมัดระวังแล้วก็ไม่ประมาทตั้งแต่แรก คือไม่ใช่ไอ้นูน ไอ้นี่ ก็ไม่ได้แต่ผมบอกว่า อย่าให้ตังเองเจ็บ แล้วอย่าให้ของเสียนอกนั้นเล่นได้หมด แต่ว่ามันก็ส่งผลดีตอนนี้ เพราะว่าพื้นฐานของการเล่นสนุกเกอร์คุณจะต้องมีตรงนั้น

ญ. แล้วสนุกเกอร์มาได้ยังไง เริ่มมาได้ยังไง?

ส. ตอนอายุแปดขวบเนี่ย ผมเริ่มที่จะให้เขามี activity ด้านร่างกายมากกว่าเดิม ว่าตรงนี้แล้วเล่นบาส ด้วยกับผมก่อนเพราะเชื่อว่าตรงนี้มันน่าจะทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นมากขึ้นที่นี้ก็ให้เขาเลือก คือกีฬาที่มันไม่กระทบ ข้อ กระดูก ที่ทำให้มีปัญหาตอนแก่ มันก็มีกอล์ฟ,สนุกเกอร์ ก็ให้เขาเลือก ระหว่างกอล์ฟกับสนุกเกอร์ เขาก็เลือก เราก็พาไปดูการแข่งขันแล้วกอล์ฟก็มีการแข่งขัน เขาเลือกสนุกเกอร์ เพราะว่าเขาไปติดใจสนุกเกอร์คนหนึ่งคือเขาไปดู Match การแข่งขันแล้วรู้สึกว่าเขาชอบ แต่ความชอบมันไม่มีเหตุผล เพราะฉะนั้นบนพื้นฐานของกรอบชนิดกีฬา ก็คือ
1)เป็นกีฬาที่ไม่ทำให้เราบาดเจ็บ ทุกพลภาพตอนเราแก่
2)ไม่ทำให้เราบาดเจ็บถึงทุกพลภาพ ตอนที่เรากำลังหนุ่มมันมีกีฬาตั้งหลายชนิดทำให้คุณบาดเจ็บ แขนหัก ขาหัก

ญ. นี่เราก็ระวังไว้ก่อนแล้ว

ส. วันนี่ก็คือระหว่างที่คุณเล่น คุณระวังไม่ได้หรอกโดนได้ผมโดนเยอะ เพราะฉะนั้นผมรู้

ญ. ก็หมายถึงลักษณะกีฬา รูปแบบกีฬาที่จะให้น้องเล่น

ส. เราต้องกรอบสิ เราไม่กรอบได้ไง เพราะเรามีประสบการณ์เรารู้ แต่เรากรอบลงมาให้เขาเลือก เราไม่ใช่เลือกให้เขา

ญ. อือ.....ใช่ๆ

ส. ใช่มั้ย ฮะ เพราะเป็นผู้ใหญ่เราต้อง Limited ไม่ใช่ว่าลูกผมไม่รู้จัก แฮรี่พ้อตเตอร์ กับโนบิตะ แล้วก็เซลเลอร์มูนเพราะผมกรอบตรงนั้น ผมคิดว่ามันไม่มีความจำเป็นที่เข้าจะต้องเรียนรู้ตรงนั้น เราจะเลือกเฉพาะสิ่งที่เขาควรจะเรียนรู้ แต่ผมใส่กรอบเกี่ยวกับเรื่องพระไตรปิฎก ใส่กรอบเกี่ยวกับเรื่องพระศาสนา ใส่กรอบหลายๆเรื่องคุณไปได้คุณไป ผมใส่กรอบเกี่ยวกับเรื่องความรู้สึกสัตว์โลกคุณอยากดูเท่าไหร่คุณดูไปเลย

ญ. คือเราก็กรอบสิ่งที่ดีที่สุด?

ส. แล้วคุณคิดว่ามันไม่สมควรทำเหรอ? ไอ้ประเทศบ้านี่มันไม่เคยกรอบอะไรเลย

ญ. เฮ้อ ๆ ๆ ทำไมมันเป็นยังงี้

ส. จริงๆ ประเทศเราควรจะมีพ่อแม่ที่ดูแลให้มันดี

น. เสร็จแล้วๆ

ญ. ฮ่าๆๆ

ส. จริงๆ หรือเปล่า?

ญ. ใช่ๆ

ส. พอพูดอย่างนี้หาว่าดูถูกภูมิปัญญา แบบภูมิปัญญาของคน ซึ่งผมก็ไม่ชอบดูถูก ภูมิปัญญาของคน เออ! แต่คุณต้องดูต้องต้องคาดการการศึกษาของเด็กที่มันจบออกมาเนื่องจากว่ามันขาดสิ่งที่ผมบอกก็คือ วิธีการดำรงชีวิต มันไม่มีความคิดคุณต้องไม่เริ่มต้น กว่าคุณจะรู้อาจจะ 40 กว่าไปแล้วเพรุคุณต้องลองถูกลองผิดกับชีวิตคุณไป เด็ผู้หญิงออกไอ้เนี่ย...เขาลองถูกลองผิดกับชีวิตของเขา ที่อายุ 16 ทำแท้ง 3 ครั้งจะไหวทั้ยเนี่ย

ญ. อย่างนี้เราก็จัดสภาพให้เขาเจอสิ่งที่ดีที่สุดไว้ก่อนเล้วก็เลือกดูว่าในนั้นดีหรือเปล่า

ส. ผิด.....ผิดเลยคุณเข้าใจอย่างผิดที่สุดเลย สนุกเกอร์คือสิ่งที่อยู่ในสถานที่ที่ไม่มีพ่อแม่ คนไหนอยากให้ลูกเข้าไป เพราะมันมีสิ่งไม่ดีทุกอย่าง เท่าที่เขาจะนึก ยาหรืออะไร..... แต่ผมยังไม่เคยเจอจะๆนะ แต่ผมไม่เจอในขณะนั้นแต่ผมหมายถึงว่าภสพในสมองของคนทั่วไปมันเป็นอย่างนั้น มันมีพนัน มันมีเหล้าบุหรี่ แบบเห็นๆ อย่างเหล้าบุหรี่ มีพนันเนี่ยเห็นเลย

ญ. บางที่มันจะมาพร้อมสอน เวลาถ่ายฯตรงสนุ๊กอย่างเนี่ยจะมีกินเหล้า คนสูบบุหรี่

ส. เออ! ซึ่งอันนั้นเนี่ย คือผมจะไม่พูดถึงว่าทำไมมันถึงต้องมีตรงนั้นแต่ผมหมายถึงว่าทำไมผมกล้าพาลูกไม่หละ ในสถานที่อย่างนั้นมันต้องพาไปนะ คุณต้องพาไปให้เขาเห็นให้เขามีประสบการณ์ให้เขาเห็นสภาพของไอ้คนเมา ให้เขาเห็นสภาพ “มักกี้”

เด็กผู้หญิงที่จะมาดลมเลีย ซันนี่ เด็กหน้าตาดีจะมีปู้หญิงมาโลมเลีย เราต้องให้เขาเห็นตรงนั้น แล้วเราต้องให้เขาเลือกด้วยตัวเขาเองว่าสิ่งไหนที่เขาจะทำหรือไม่ทำ

ญ. แล้วถ้ามันเป้นสิ่งที่ดีแล้ว แต่ถ้ามันเป็นสิ่งที่เขาเลือกมันเป้ออกไป

ส. มันก็เป็นความผิดของเขา เพราะเราให้วิธีการดำรงชีวิตผิดหรือไม่ให้เลย

ญ. แล้วเราได้ทำอะไรบ้าง

ส. ซึ่งมันเป็นไปไม่ได้

ญ. เพราะว่า

ส. เพราะว่าเด็กของเรา เด็กเชื่อพ่อแม่ ไม่มีเชื่อคนอื่น เวลบาเราพูดก็มีความศรัทธา อยู่แล้วแต่เขาเอาทันทีหรือไม่เราก็....เราไม่ได้บังคับให้เขาเอา แต่หมายถึงว่าเนี่ยกินเหล้าเข้าไปแล้วมันไม่ดีอย่างนี้เห็นสภาพๆๆ คุณจะเอามั้ยเนี่ย ถ้าเป็นคุณมีคนทำอย่างนั้นให้คุณเห็นตอนที่คุณเด็กๆมันก็แน่นอนอยู่แล้ว เขาก็อย่างนี่ไม่เห็นดี บุหรี่มันไม่ดี เราไม่ถึงขั้นโห เฮ้ย? หยุดสูบได้มั้ยเนี่ย อะไรอย่างนี่รู้มั้ยทำลายสิ่งแวดล้อมดลกนะนี่ ผิดกฎหมายนะ เราไม่พูดอย่างนี่ การที่เราละลายตัวเองเข้ากับสังคมในสิ่งที่ดี แต่เราก็ไม่ถึงกับขนาดที่จะต้องไปลุกลานเขาเพื่อที่จะหยุด มันไม่ใช่เรา ผมคิดว่าคือวิถีพุทธแต่เราไม่ใช่จัดสิ่งแวดล้อม เพราะนั่นคือวิถีพุทธ แต่เราไม่ใช่จัดสิ่งแวดล้อมเพราะนั่นคือวิถีพุทธ, แต่เราไม่ได้จัดสิ่งแวดล้อมแบบฝรั่งประเทศไทยโดยจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ชนชาติเข้ามาอยู่ ตามหความที่เขาคุ้นเคย เขาจะทำลายล้างประเพณี วัฒนธรรม สังคม ความเชื่อทุกอย่าง จริงๆ เขาจะทำลายล้างตรงนั้น แล้วระบบเขาจะเข้ามาอยู่อย่างที่เขาคุ้นเคย

ญ. นอกจากสนุกเกอร์แล้ว น้องซันนี่มีกิจกรรมอื่นอีกมั้ยที่ทำประจำ?

ส. เกี่ยวกับกีฬา หรือว่าอย่างอื่น

ญ. ก็หลายๆอย่างทำเป็นประจำ

ห. ก็มีออกกำลังกายตอนเย็น แล้วก็มีเรียนรู้ผ่าน computer คือตอนอายุขนาดนี้ บังเอิญเขาอาจจะต้องแทนที่จะเล่นอย่างนี้ด้วย วัตถุประสงค์ของการเอาไว้เรียนรู้ กับเพื่อความสุขเด็กๆ ในครอบครัวตอนนี้มันกลายเป็นเรื่องใหญ่กว่านั้นเนอะ

ญ. ใหญ่ขนาดไหน?

ส. กลายเป็นว่า นายกสมาคมสนุ๊กเกอร์เชิญเราไปพูดเกี่ยวกับ อนาคตทางด้านการเล่นสนุ๊กเกอร์ให้มันยาวๆ หน่อยถึงขนาดพูดว่า ถ้าซันนี่แข่งกับผู้ใหญ่ คือมันมีแข่งอยู่ชั้นสอง คือ เข้ารอบ 32 ครั้งหนึ่ง 64 ครั้งหนึ่ง ก็หมายถึงว่าในระดับอายุ 16 เนี่ย ทำได้ยากเพราะเจอกับผู้ใหญ่ที่เก่ง การที่ชนะผู้ใหญ่หลายๆคนเข้าไปชิงถึงรอบ 64 หรือ 32 เนี่ยมันก็เป็นอะไรที่เขามีความหวังอยากจะให้เราเล่นจริงจังกว่านี้ อยากให้เราทุ่มเทตรงนี้มากเพราะฉะนั้นการจัดการศึกษามันอยู่ที่ว่าคุณมีเวลาคุณต้องจัดเวลา จะมำให้เรา

ค่อนข้างยากตรงนั้น หรือ ว่าโชคดีที่เขายังไม่ถึงวัยที่น่าจะไปคร่ำเคร่งกับตำราในความคิดของผมก็เลย เรายังทำตรงนั้นได้อยู่แต่อีกซักปีหนึ่งผมคิดว่าเราจะมีปัญหาตรงนี้ เราอาจจะต้องนิ่ง ทีนี้สนุ๊กเกอร์มันจะไม่เหมือนกีฬาชนิดอื่นที่คุณจะซ้อมก็ได้ ไม่ซ้อมก็ได้ มันจะกันเวลาชีวิตคุณผมพูดกับนายกฯ มันกินเวลาชีวิตคุณถ้าคุณจะเอาดีๆจริงๆ แล้วถามว่าซันนี่จะได้อะไรจากการทำตรงนั้น แค่เหรียญทองน่ะ มาให้ประเทศไทยแล้วชีวิตในช่วงวัยอย่างนี้จนอายุ 16 ก็คือ ผมว่าไม่ควร....นี่คือเรื่องจริงยังเป็นปัญหา ตรงนั้นยังเป็นปัญหาผมรู้ว่าตรงนี้ตอนนี้ทำอะไรบ้างไม่ใช่ว่า มันมีข้อจำกัดตรงนี้อยู่เพราะเราจำเป็นต้องเปิดใช้ เรามีทางเลือก คือ ถ้าเกิดคุณไปได้ถึงจุดสุดยอดจริงๆก็ไม่ต้องพูดกันแล้วตรงนั้น มันก็คือรวย,รวยแล้ว เพราะว่าคำว่ารวยแล้ว คือเป้าหมายของการศึกาก็คือจุดหนึ่ง ก็คือคุณต้องทำมาเลี้ยงอาชีพได้ใช่มั้ย....พอมันรวยแล้วเนี่ยอย่างอื่นมันก็ o.k. หลังจากนี้เขาโชคดี ตรงที่เขารวยแล้ว อย่างมีศีลธรรมจริยธรรม แล้วก็ manner character ทั้งหมดที่เราสั่งสมให้เขา แต่บางคนรวยแล้วไม่มี character เหมือนอย่างทักษิณ แย่มาก

ญ. ฮ่า ๆ ๆ

ส. แย่มากๆ

น. ถูกต้องๆ ก็เขาทำให้วุฒิ ทุกคนขึ้นไม่ดีเหรอ

ส. มันไม่ใช่ตรงนั้น แล้วที่ผมไม่ชอบเขา เพราะว่าคือเขาจะกอบโกยหรือจะอะไรมันก็ยังไม่ร้ายเท่ากับว่า เหมือนเกมส์มันคล้ายๆ กับว่าเขาจะเอาประเทศ เราขายให้สหรัฐ โดยผ่านสิงค์โปร เรียกว่า “ขาย” เลยนะ

ห. มันน่ากลัวมากดูสิ

น. คิดถึงขนาดนั้นเลย

ส. ผมถึงบอกว่าการศึกษามันให้เยอะ แต่ว่ามันไม่จริงจัง แล้วมันไม่อยากให้เรารู้เรื่อง ถ้าเขาอยากจะให้รู้แล้วเขาต้องทำไม่มีปัญหากับสื่อ

ญ. แค่ขายให้สิงค์โปร ก็รู้สึกแย่แล้วแต่ขายให้สหรัฐเลยเหรอ

ส. ไม่ คุณไม่รู้เลยเหรอว่าสิงค์โปรเนี่ยมีฐานทัพในเมืองไทย

น. เขาว่าซ้อมรบอย่างเดียวน่ะ

ส. ไม่ๆ เขามีฐานทัพนิวเคลียร์ เราให้เขาเช่าเพราะส่าอะไรเพราะว่าไอ้กันมันมีฐานทัพในเมืองไทย เราไล่มันออกไป

น. ที่มันมีเรื่องอยู่ทุกวันเนี่ย?

ส. มีที่ไหนหล่ะเรื่อง มันมีเรื่องอีกเยอะ แต่ก่อนนี้มีสหรัฐมันมีอู่ตะเภาไง แล้วมันก็มีที่ไหนอีกหละ แล้วนครสวรรค์....ตาคลี

น. ตาคลี ฐานทัพ?

ส. เออ! สหรัฐมันชอบมีฐานทัพอยู่ในประเทศโน้น ประเทศนี้สหรัฐนี่แหละสหรัฐกับสิงค์โปร ....สิงค์โปรอยู่ได้เพราะสหรัฐ สิงค์โปร แค่เราขุดคลองคอดกะ แค่นั้นแหละ สิงค์โปรมันไปแล้ว จริงๆสิงค์โปรไปทันที เพราะฉะนั้นพอมันมีตรงนี้เมื่อไหร่ สิงค์โปร....ถ้าเป้นผมน่ะ....ผมจะ.....ถ้าเป็นผม เป้นสิงค์โปร ผมก้จะอัดเงินมาให้ไอ้พวกบ้าทางใต้ ยิ่งไอ้พวกบ้าที่มันไม่คิดอะไรจริงๆเลยนะ เออ! มันเที่ยวไล่ยิงคนอย่างนี่นะ มันอาจจะเพื่ออุดมการณ์ความเชื่อของเขาก็ o.k. แต่มัน ถ้าอุดมการณ์ความเชื่อของเรามันเป็นอย่างนี้ การทำลายล้างมันก็เกิดขึ้น ไม่ได้ปล่อยยิงข้างเดียวอยู่แล้ว เมื่อคนพวกนั้นมันตะกละขนาดนี้ แล้วความคิดมันบ้าขนาดนี้ แกต้องไล่ต่อไปพี่มาเลย มันจะมาทำให้ภาคใต้ปั่นป่วน พอที่จะไม่ให้เกิดไอ้โครงการ เพราะถ้าคุดคลองคอดเนี่ย โหมีของ otop เยอะดีกว่า otop เยอะมากๆ มหาศาลขนาดนั้น ช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ ผมมาดูแล้วนะ มันจะมีอันนี่วันเดียว ที่จะเป็นสินค้าของเขาเป็นการขายบริการอันใหญ่ ที่ทำให้เป็นประเทศเรามีรายได้ โดยที่แบบลงทุนครั้งเดียว คือการขายบริการคุณต้องเข้าใจว่ามันลงทุน่ครั้งเดียว

น. มันระยะยาว

ส. เออ! บางอย่างลงทุนครั้งเดียวแต่ว่าใช้ได้นาน เพราะฉะนั้นมันไม่มีพวกวัตถุดิบ ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อมาทำตรงนี้ แล้วคุณก็กินค่าระวาง ค่าบริการ แล้วมันจะเกิดอุสาหกรรมต่อเนื่อง ตรงนี้ในบริเวณนั้นออกไป มันเป็นอย่างนี้ออกไป อย่างเนี้ยไม่ทำอย่างนี้มันแหงๆ อยู่แล้ว แต่ว่ามันก็ o.k. ตั้งแต่เชาวลิตอะไรก็จะทำ แต่มันก็โดนยัดเงินเรื่อยมา

กิจกรรม – กระบวนการเรียนรู้ – พัฒนาการการเรียนรู้

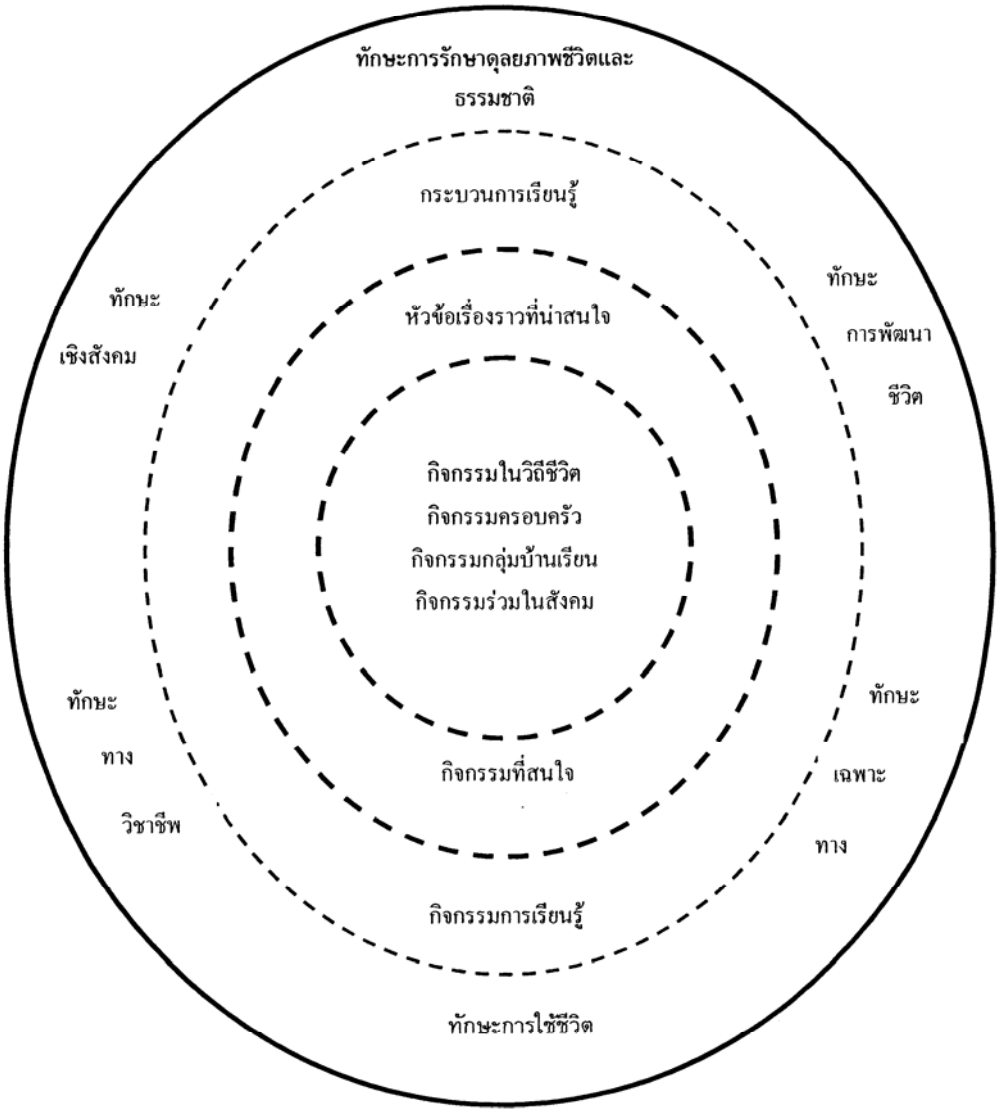

ภาพประกอบ 1 กิจกรรมการเรียนรู้
ที่มา: ครอบครัวหนึ่ง

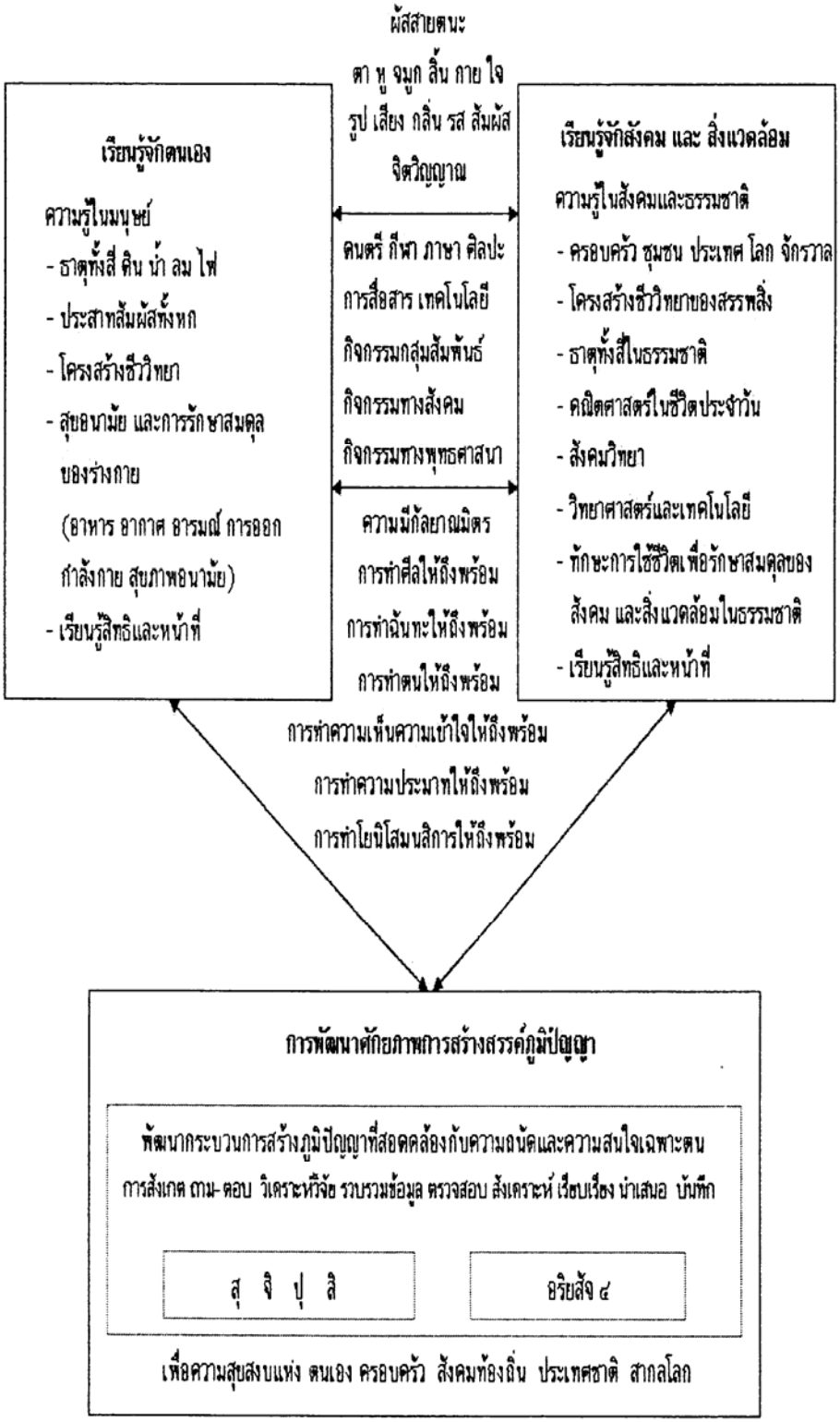

ภาพประกอบ 2 กิจกรรมกระบวนการเรียนรู้

ที่มา: ครอบครัวหนึ่ง

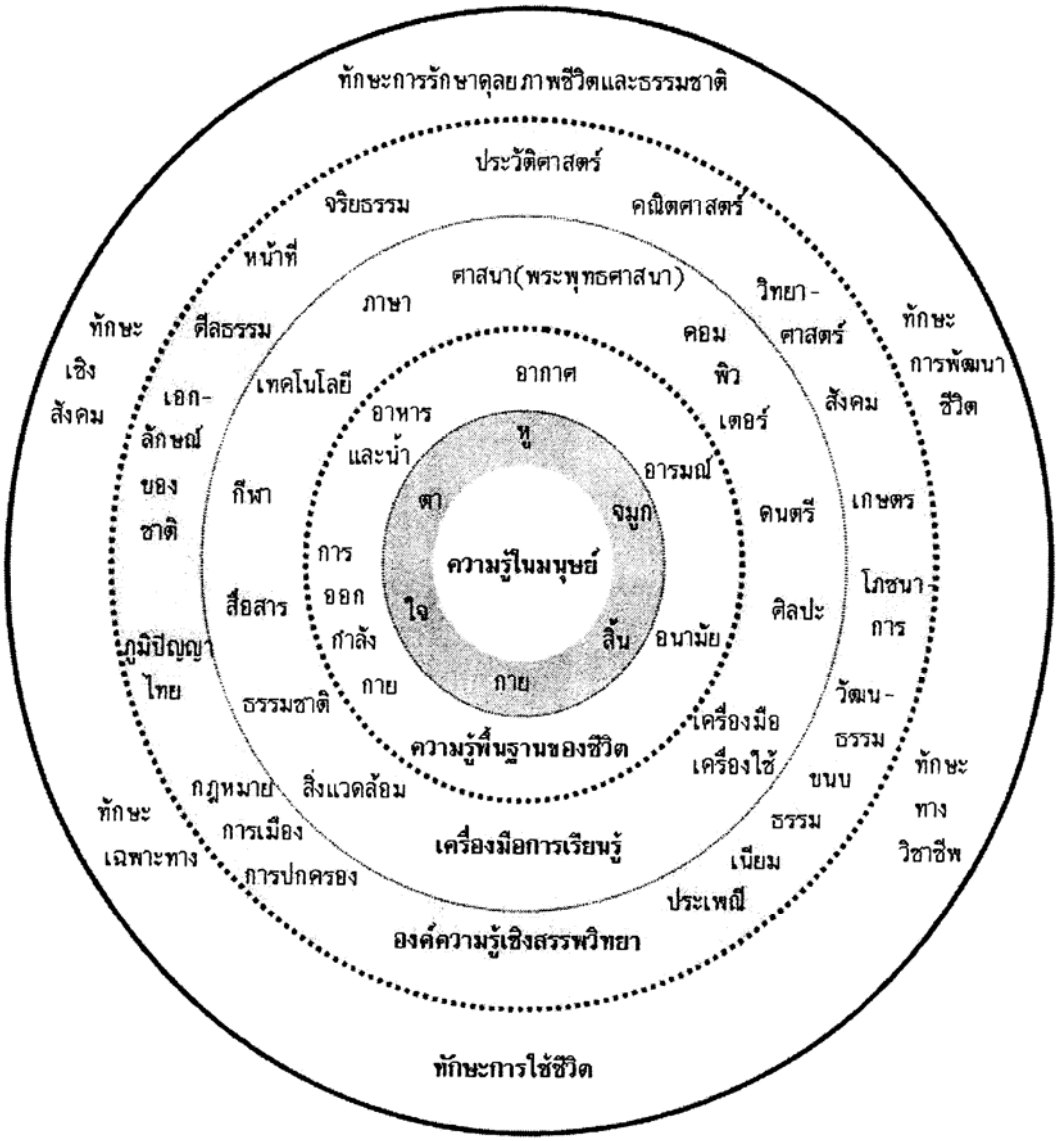

ภาพประกอบ 3 กิจกรรมพัฒนาการการเรียนรู้
ที่มา: ครอบครัวหนึ่ง

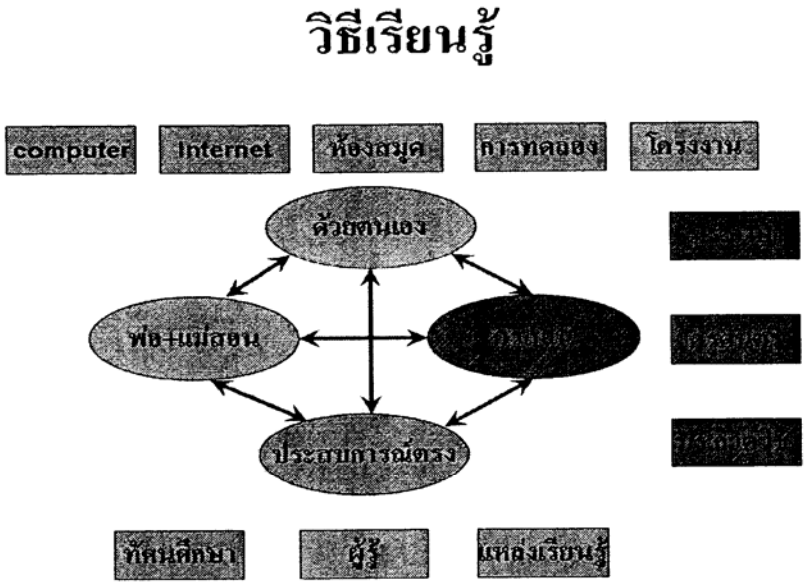

ภาพประกอบ 4 วิธีเรียนรู้
ที่มา: ครอบครัวสอง

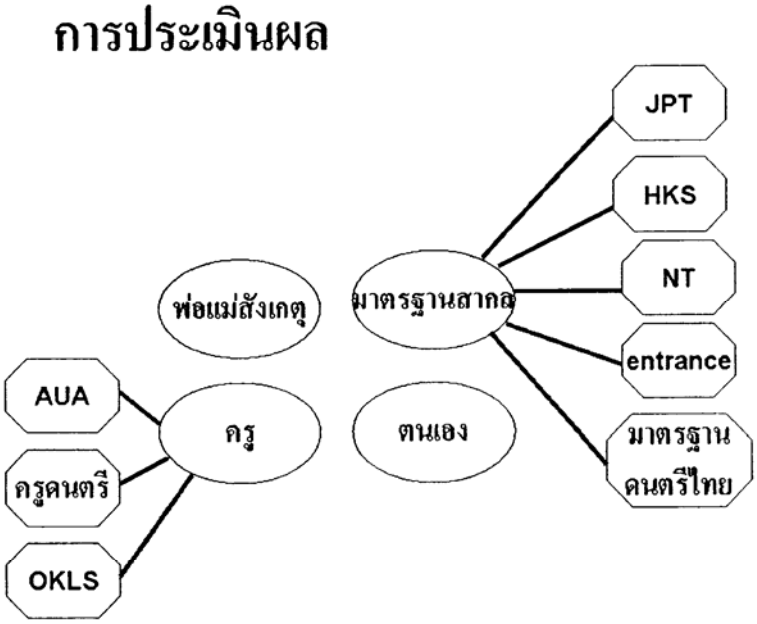

ภาพประกอบ 5 วิธีเรียนรู้
ที่มา: ครอบครัวสอง

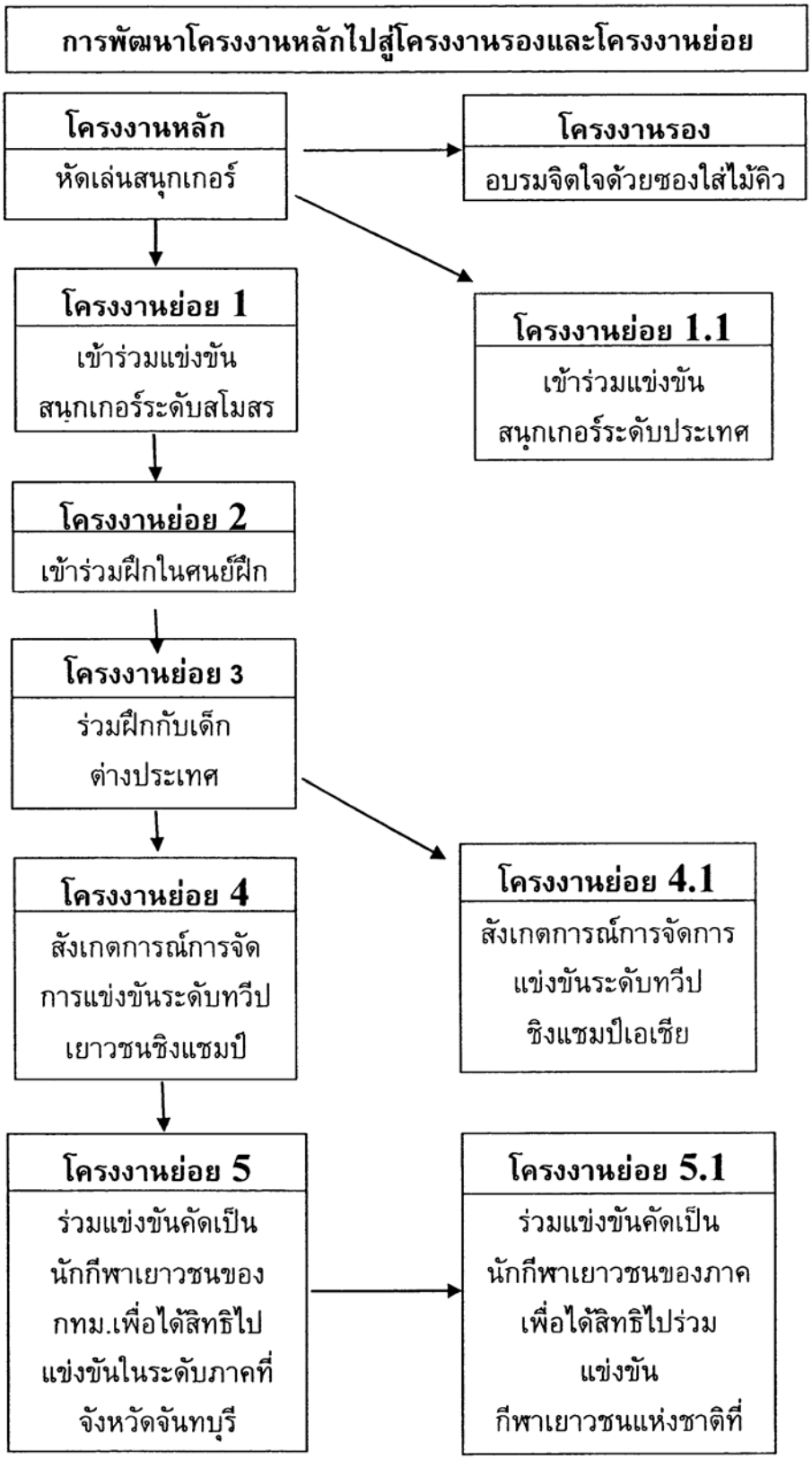

ภาพประกอบ 6 การพัฒนาโครงงาน

ที่มา: ครอบครัวสี่

ตาราง 1 การบูรณาการเนื้อหาสาระโครงงานของครอบครัวสี่

การบูรณาการเนื้อหาสาระจากโครงงานหลัก

สิ่งที่สังเกตได้จากการบูรณาการจากโครงงานหลักหัดเล่นสนุกเกอร์

สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจและบุคลิกภาพ	สิ่งที่เกิดขึ้นในสมอง
1. ความอดทน	1. รับรู้และเข้าใจเรื่องการเรียนรู้
2. กระบวนการทางการตัดสินใจ	2. เห็นความแตกต่างระหว่างการรับรู้ vs
3. ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา	การเรียนรู้
4. ความมีสติ มีสมาธิ	3. เรียนรู้วิธีการเรียนรู้
5. ทักษะการแก้ไขปัญหา	4. ความยาวระบบอังกฤษ
6. ความมีวินัย	5. ความยาวระบบเมตริก
7. ความรับผิดชอบในฐานะนักกีฬา	6. เรขาคณิต
8. ความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกใน	7. วิทยาศาสตร์ เรื่องแรง
ครอบครัว	8. วิทยาศาสตร์ เรื่องแสง สี เงา
9. การพัฒนาความคิดในเชิงวิเคราะห์	9. วิชาสถิติ
10. การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ	10. วิทยาศาสตร์ เรื่องแรงเสียดทาน
11. การพัฒนาการคิดไตร่ตรอง	11. เรื่องมุม
12. การพัฒนาทักษะการมองหาทางเลือก	12. ภูมิศาสตร์
13. การพัฒนาทักษะการเลือกอย่างมี	13. รู้จักความร้อน รู้จักความชื้น
เหตุผล	14. ภาษาอังกฤษ
14. การพัฒนาทักษะการวางแผน	15. วิทยาศาสตร์ เรื่องความเร็วความเร่ง
15. การพัฒนาบุคลิกภาพ	16.วิทยาศาสตร์ เรื่อง MOMENTUM
16. การพัฒนาความเป็นตัวขอตัวเอง	17. รู้จักวิธีเครื่องมือช่าง กระดาษทราย
17. การพัฒนาความมั่นใจในตนเอง	18. รู้จักวิธีใช้กาวตราช้าง
18. มีความเข้าใจเรื่องสิ่งเสพติด	19. น้ำหนัก
19. มีความเข้าใจเรื่องสิ่งมึนเมา	20. การหมุนของวัตถุทรงกลม
20. พัฒนาความซื่อสัตย์สุจริต	21. รู้จักวิธีใช้เครื่องมือช่าง ตลับเมตร
21. การตรงต่อเวลา	22. รู้จักเครื่องมือสถาปนิก ไม้ฉาก
22. การรู้จักเคารพกติกาของสังคม	23. รู้จักแสงเลเซอร์ คุณและโทษ
23. พัฒนาความพยายามทำสิ่งที่ทำให้	24. รู้จักไม้ ที่มาของไม้ ความอ่อนแก่
สำเร็จ	ของไม้

กฎกระทรวง
ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
พ.ศ. ๒๕๔๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

"จัดการศึกษา" หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

"ครอบครัว" หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

"ผู้จัดการศึกษา" หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา

"ผู้เรียน" หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

"สำนักงาน" หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

"คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ ๒ ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน

คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว

(๒) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน

(๓) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน

(๔) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา

(๕) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา

(๖) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา

(๗) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ ๓ ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ ๒

ข้อ ๔ ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาใด ไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ ๒ (๗) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ ให้สำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ ๕ ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียน การสอน และสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ ๖ ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่สำนักงานกำหนด

ข้อ ๗ ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามข้อ ๖

ข้อ ๘ การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว

(๒) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ ๔

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

(นายอดิศัย โพธารามิก)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

แนวทางการจดทะเบียนตามกฎกระทรวง

การจดทะเบียนขอจัดการศึกษาโดยครอบครัว

หน้าที่ของครอบครัว

บิดามารดา หรือบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ประสงค์จะจัดการศึกษา ให้ยื่นคำขออนุญาตซึ่งมีรายละเอียดครบถ้วนต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา หมายความว่า ที่อาศัยที่ปรากฏตามทะเบียนบ้าน หรือถิ่นที่พักอาศัยเป็นประจำอยู่ในปัจจุบัน

รายละเอียดประกอบคำขออนุญาต ประกอบด้วย

- ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว (บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง)
- ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน (บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว)
- สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
- ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา (บ้าน)
- สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่า มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา (บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวให้จัดการศึกษา) หรือคำรับรองว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา
- ระดับและประเภทการจัดการศึกษา (ก่อนประถม/ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย)
- แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว กำหนดตามหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

กรณีหากไม่ได้รับการอนุญาตตามคำขอ ให้ทำหนังสือยื่นอุทธรณ์ต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการพิจารณา

หน้าที่ของสำนักงานฯ

- พิจารณารายละเอียดความครบถ้วนถูกต้องตามรายละเอียดประกอบคำขออนุญาต
- เสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาแก่ครอบครัวที่ยื่นขออนุญาตภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษา
- กรณีคำขอไม่ได้รับการอนุญาต ให้แจ้งสิทธิ์ วิธีปฏิบัติ และอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวในการยื่นอุทธรณ์ พร้อมทั้งติดตามและแจ้งผลการพิจารณาการอุทธรณ์แก่ครอบครัวทันทีที่ทราบผล

การจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผล

หน้าที่ของครอบครัว

- ดำเนินการจัดการศึกษาเรียนรู้ไปตามแผนการศึกษาของครอบครัว
- ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อาจมีการปรับจุดเน้นของสาระและปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามพัฒนาการของตัวผู้เรียน
- จัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานฯ กำหนด อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
- ปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากได้รับคำแนะนำให้ดำเนินการปรับปรุงจากทาง

สำนักงานฯ

- กรณีถูกสั่งให้เลิกจัดการศึกษา โดยที่เห็นว่าเป็นการริดรอนสิทธิ์อย่างไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม ครอบครัวสามารถดำเนินการอุทธรณ์หรือฟ้องร้องตามกระบวนการทางกฎหมาย

หน้าที่ของสำนักงานฯ

- จัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ในกรณีผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลดังกล่าว ให้แจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียน และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่กำหนด

- กรณีที่เห็นว่าครอบครัวไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาที่ได้ตกลงร่วมกันไว้ ให้แนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวไม่ดำเนินการให้เสนอต่อคณะกรรรมการเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา และร่วมกับครอบครัวในการจัดหาสถานที่เรียนใหม่ให้กับผู้เรียน

- แนวคิดสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงในการดำเนินการเกี่ยวกับวัดผลและประเมินผลการศึกษาโดยครอบครัว ได้แก่

๑. เนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีพัฒนาการไปตามธรรมชาติและศักยภาพของตัวผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ครอบครัวสามารถปรับจุดเน้นของสาระการเรียนรู้ และปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของตัวผู้เรียน ศักยภาพที่เป็นจุดเด่นอาจไปได้เร็วกว่าเกณฑ์ปกติ ในขณะที่บางเรื่องบางสาระที่ไม่ถนัดอาจต้องการเวลาในการพัฒนามากกว่าเกณฑ์ปกติเช่นกัน ในการวัดผลและประเมินผลจึงต้องมีการยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เป็นจริง อย่างมุ่งให้เห็นในทางพัฒนาการของตัวผู้เรียน ไม่ใช่การยึดตามสาระและมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างตายตัว

๒. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลให้ถูกต้องตามหลักการ "การประเมินผลตามสภาพจริง" (Authentic Assessment) เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ทิศทางพัฒนาตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป (ไม่ใช่การประเมินผลอย่างเป็นการตัดสินได้-ตก ผ่าน-ไม่ผ่าน ซึ่งเป็นความผิดพลาดสำคัญที่จะต้องแก้ไขของการวัดผลประเมินผลในระบบการศึกษาที่ผ่านมา) เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวัดผลประเมินผลจึงจะต้องมีความหลากหลาย ให้สามารถรู้ถึงพัฒนาการในทุกๆ ด้าน ไม่ใช้แต่เพียงข้อสอบหรือแบบทดสอบ และหลักฐานที่ใช้แสดงร่องรอยของการเรียนรู้ตามหลักการประเมินตามสภาพจริงจะได้แก่หลักฐานประเภท สมุดบันทึกการจัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ สมุดบันทึกของผู้เรียน สมุดภาพแฟ้มสะสมงาน รายงานการจัดทำโครงงาน เป็นต้น รวมทั้งข้อค้นพบจากการสังเกตลูกอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ ก็มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการบอกถึงพัฒนาการของตัวเด็ก

ตัวอย่างโครงสร้างหัวข้อ ที่ควรระบุไว้ใน "รายงานการการดำเนินงานจัดการศึกษาของครอบครัว"

(๑) ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

(๒) สรุปการดำเนินงาน ตามแนวทางการจัดสาระการเรียนรู้ แนวทางการจัดกระบวนการ/กิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการวัดและประเมินผล

(๓) สรุปผลของการดำเนินงาน พัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ

(๔) จุดเด่น/ความสำเร็จที่สำคัญของการจัดการศึกษา

(๕) ปัญหาอุปสรรค/จุดที่ควรพัฒนา

(๖) เป้าหมาย/มาตรฐานการเรียนรู้ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ในปีต่อไป

(๗) หลักฐานที่แสดงร่องรอยและพัฒนาการในการเรียนรู้ของผู้เรียนการรับรองผลสำเร็จของการศึกษา

หน้าที่ของสำนักงาน

- พิจารณาผลการผ่านช่วงชั้น และการจบการศึกษาตามระดับการศึกษาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ออกหนังสือรับรอง/หลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียน โดยผู้สำเร็จการศึกษาจากการศึกษาโดยครอบครัวนี้ มีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนทุกประการ
- ผู้เรียนสามารถใช้หลักฐานการสำเร็จการศึกษาดังกล่าว เป็นหลักฐานการสมัครงานหรือเข้าศึกษาต่อในระบบในระดับที่สูงขึ้นไปได้ แต่หากเป็นการกลับเข้าศึกษาในโรงเรียนกลางคันในขณะกำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นใดๆ โดยที่ยังไม่ได้รับการรับรองผลการศึกษาของช่วงชั้นนั้น ให้มีการนำผลการเรียนรู้ที่ผ่านมาของผู้เรียนมาเทียบโอนเพื่อการจัดเข้าชั้นเรียนใหม่ ตามระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

แนวทางการจัดทำแผนการศึกษาของครอบครัว

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรียน มีความแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาอย่างในโรงเรียนเพราะเป็นการศึกษาทางเลือกที่สามารถเข้าถึงคุณลักษณะเฉพาะของตัวผู้เรียนแต่ละคน หลุดพ้นจากข้อจำกัดของชั้นเรียนขนาดใหญ่ที่มีผู้เรียนจำนวนมาก สามารถใช้โอกาสนี้ไปสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมี "พัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ" ขึ้นมาได้ การศึกษาโดยครอบครัวจึงเป็นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายมีความยืดหยุ่นอยู่ในตัวสูง ทั้งในทางเป้าหมายหรือมาตรฐานการเรียนรู้และรูปแบบกระบวนการในการจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล โดยเป็นไปตามความแตกต่างทางสถานภาพของครอบครัวผู้จัดการศึกษา และลักษณะเฉพาะตัวของบุตรหลานผู้เรียน

แนวคิดสำคัญ ที่ควรคำนึงถึง ในการจัดทำและพิจารณาความเหมาะสมของแผนการศึกษาของครอบครัว มีดังต่อไปนี้

๑. แผนการศึกษาของครอบครัวที่ใช้ประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษา คือการที่ครอบครัวกำหนดหลักการ กรอบแนวทาง ในประเด็นที่มีความจำเป็นและสำคัญ ในแต่ละช่วงระยะของระดับการศึกษาที่จะจัดให้กับบุตร โดยการเลือกสรรกลั่นกรองอิงมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรโรงเรียนสาธิต หลักสูตรโรงเรียนเฉพาะทาง หลักสูตรของนานาประเทศ ฯลฯ หรือมาจากสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดๆ อย่างเป็นทางการก็ได้ นำมาปรับประยุกต์ร้อยเรียงขึ้นไว้เป็นกรอบชี้ทิศทางในการอำนวยการจัดการศึกษาของครอบครัว ทั้งนี้ โดยที่ไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ

๒. แผนการศึกษาของครอบครัวเป็นแผนการศึกษาเฉพาะตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล การกำหนดเป้าหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ จึงวางอยู่บนพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียน ตามธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ (Learning Style) แววฉลาดหรือความถนัดความสนใจ (Multiple Intelligence) และอัตราเร่งในการพัฒนาของตัวเด็กเอง

๓. ในแผนการศึกษาของครอบครัวพ่อแม่จะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการจัดการเรียนรู้เป็นสำคัญ แผนการศึกษาของครอบครัวจึงควรสะท้อนให้เห็นในเชิงกระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก มากกว่าการจัดตารางเรียนเป็นวิชาๆ)ซึ่งมีทั้งเรื่องราวในบ้านและนอกบ้าน มีทั้งการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นโดยเฉพาะและการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกลุ่มที่มีมิติในเชิงสังคม การเรียนรู้จากสื่อ จากแหล่งเรียนรู้ จากการเดินทาง จากการสังสรรค์สันทนาการ จากกิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ จากงานอดิเรก เป็นต้น รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั่วไปจะมีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย มีบ้างที่ครอบครัวจัดแบบการศึกษาในระบบโดยการลงทะเรียนเรียนร่วมกับสถาบันการศึกษาที่มีโปรแกรมการศึกษาแบบ Home

School (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของต่างประเทศ)

๔. การศึกษาโดยครอบครัวไม่ใช่การยกโรงเรียนไปไว้ที่บ้าน แต่เป็นระบบของการบูรณาการ สามารถเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตจริง จากทุกสถานที่ทุกเวลา กิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันแปรให้เป็นการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น มุ่งให้โอกาสให้เด็กได้ทำในสิ่งที่สนใจเพื่อการค้นพบแล้วต่อยอดจากธรรมชาติและศักยภาพอันเป็นสภาพจริงของตัวเด็ก หลายๆ ครอบครัวจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาทักษะชีวิตและความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q.) ที่นำไปสู่คุณลักษณะของการเป็นผู้คิดเป็น คิดแก้ปัญหาได้ เรียนรู้เป็นมีทักษะเครื่องมือสำหรับการเข้าถึงความรู้ติดตัวไปตลอดชีวิต สร้างสรรค์เป็น เห็นปัญหาเป็นสิ่งท้าทายเกิดความสุขจากการได้กระทำภาวะที่ถูกต้องดีงาม

๕. แผนการศึกษาของครอบครัวไม่ใช่แผนประเภทยึดเอาไว้ตายตัวแก้ไขไม่ได้ แต่เป็นแผนที่มีชีวิตมีพลวัต มีการปรับปรุงพัฒนาเป็นระยะไปตามสภาพจริงของตัวเด็กและครอบครัว จากการที่การศึกษาในแบบของครอบครัวนี้จะมีธรรมชาติที่มีความอ่อนตัวแปรเปลี่ยนได้สูงมาก เช่น ครอบครัวอาจต้องโยกย้ายบ้านช่องหน้าที่การงาน เด็กผู้เรียนอาจอาจอยู่ระหว่างการปรับตัว มีอาการเจ็บป่วย หรืออาจพบภายหลังว่าสภาพความจริงต่างจากที่คาดการณ์ไว้เดิม เป็นต้น แผนการศึกษาของครอบครัวแต่ละระยะจึงควรที่จะวางไว้เป็นแนวทางในลักษณะที่ยืดหยุ่นได้ง่าย สามารถที่จะปรับเปลี่ยนการดำเนินการให้มีความเหมาะสมตรงกับสภาพที่เป็นจริงได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยที่ในสาระสำคัญแล้วไม่ได้ผิดไปจากกรอบแนวทางที่ได้เสนอขออนุญาตไว้

หัวข้อที่ควรระบุในแผน

ตัวอย่างโครงสร้างหัวข้อที่ควรระบุไว้ในแผนการศึกษาของครอบครัว

(๑) ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

- ชื่อ-สกุล บิดา มารดา วุฒิการศึกษา/ประสบการณ์ อายุ อาชีพ ที่อยู่
- สาเหตุของการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว

(๒) ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

- ชื่อ-สกุล บุตร อายุ ประวัติการศึกษา
- พัฒนาการ ความถนัดความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัว

(๓) หลักการ/แนวทางในการจัดการศึกษา

- ระดับการศึกษาที่จะจัดในช่วงระยะปัจจุบัน (ก่อนประถม/ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น / มัธยมศึกษาตอนปลาย)
- จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา/คุณลักษณะที่ประสงค์
- แนวทางในการจัดสาระการเรียนรู้
- แนวทางในการจัดกระบวนการ/กิจกรรมการเรียนรู้ (เช่น กิจกรรมในบ้าน-นอกบ้าน กิจกรรมทัศนศึกษา แหล่งเรียนรู้ กิจกรรมโครงงาน กิจกรรมงานอดิเรก/แวว อาชีพ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ การเรียนรู้จากสื่อ การเรียนกับครูพิเศษ/สถานศึกษา/สถานที่ที่มีการจัดสอนบางสาระ การร่วมกลุ่มเรียนรู้กับครอบครัวอื่นๆ เป็นต้น)
- แนวทางการวัดและประเมินผล

ที่มา : http://www.thaihomeschool.com/a_ongkwamroo4.htm

การเข้าสู่รั้วมหาวิทยาลัยสำหรับชาวบ้านเรียนในสหรัฐอเมริกา

ชุมมาศ แป้งหอม

ขณะนี้มีข่าวดีสำหรับนักเรียนโฮมสคูลและบรรดาผู้ปกครอง(ในสหรัฐอเมริกา) เนื่องจากการปรับเปลี่ยนระเบียบการรับนักเรียนโฮมสคูลเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา จากที่เคยยุ่งยากก็จะสะดวกง่ายดายยิ่งขึ้น ในอดีตที่ผ่านมานักเรียนโฮมสคูลต้องพยายามต่อสู้เพื่อกระบวนการเข้าสู่การศึกษาระดับอุดม ศึกษาไม่ว่าจะเป็นวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย กลุ่มครอบครัวต้องการความเท่าเทียมเช่นเดียวกับนักเรียนในระบบ ส่งผลให้กระบวนการต่างๆ ถูกปรับให้ลดความยุ่งยากสำหรับนักเรียนโฮมสคูล และยังเป็นแนวทางให้หน่วยงานรัฐบาลกลางสะสางความไม่ชัดเจนทั้งหลายอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อชาวโฮมสคูลอีกด้วย

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๐๐๓ U.S. Department of Education ได้ส่งเอกสารไปยังสถาบันอุดมศึกษาซึ่งรับนักเรียนโฮมสคูล เพื่อลดความกดดันที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลกลาง ในเอกสารดังกล่าวเขียนถึงข้อกำหนดต่างๆ ในการแข่งขันที่เป็นเฉพาะบุคคลในการเข้าสู่การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย สองปีหลังจากนั้นสถาบันอุดมศึกษาได้ปรับนโยบายการรับนักเรียนโฮมสคูล และเพิ่มทางเลือกให้มากขึ้นด้วย ทุกวันนี้มหาวิทยาลัยหลักในสหรัฐอเมริกาได้ประเมินคุณสมบัตินักเรียนโฮมสคูลจากพื้นฐานของตัวนักเรียนเหล่านั้นมากขึ้น

จากการสุ่มตัวอย่าง ๓ มหาวิทยาลัยหลักที่ยินดีต้อนรับนักเรียนโฮมสคูล ได้แก่ Harvard University , Purdue University และ University of Taxas ทั้งสามแห่งได้รับการตอบรับด้วยดีจากชาวโฮมสคูล และยังเป็นสื่อแนะแนวทางให้แก่สถาบันอื่นๆ ที่สนใจอีกด้วย

Marlyn Mecgrath Lewis ผู้อำนวยการฝ่ายรับสมัครนักศึกษาของ Harvard University กล่าวว่า "เรารับผู้มีคุณสมบัติโดยพิจารณาจากประวัติของแต่ละคน เพราะเราเชื่อว่าการศึกษาแบบโฮมสคูลเกิดจากสำนึกของคน และเราสามารถค้นหาผู้ที่มีศักยภาพมากมายในโลกนี้ได้จากนักเรียนโฮมสคูล"

Mitch Warrer รองผู้อำนวยการฝ่ายรับสมัครนักศึกษาของ Purdue University ให้ความเห็นว่า "การรับนักเรียนโฮมสคูลของเราจะปฏิบัติเช่นเดียวกับนักเรียนในระบบ คือต้องเข้าสอบ SAT หรือ ACT ก่อน จากนั้นจึงพิจารณาคุณสมบัติ ความสนใจของนักเรียนแต่ละคน เช่น ถ้าเป็นสาขาพยาบาลเราจะดูความสามารถทางห้องทดลอง หรือสาขาวิศวกรรมจะพิจารณาความสามารถทางคณิตศาสตร์"

Kedra Ishop ผู้อำนวยการฝ่ายรับสมัครนักศึกษาของ University of Taxas กล่าวให้ความเห็นว่า "สิ่งที่เราต้องการจากนักเรียนโฮมสคูล คือภาพที่สมบูรณ์ของพวกเขาแต่ละคน"

ทุกสถาบันที่ยกตัวอย่างมาชี้แจงคล้ายคลึงกันว่า นักเรียนโฮมสคูลไม่จำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานในระดับไฮสคูล แต่ทุกคนต้องผ่านการทดสอบแบบเดียวกับนักเรียนในระบบ สิ่งสำคัญที่นักเรียนโฮมสคูลต้องแสดงให้เห็นคือวุฒิภาวะและความคล่องตัวในสังคม โดยไม่จำเป็นต้องมีหนังสือรับรองจากครูหรือจากโรงเรียนในระดับไฮสคูลประกอบ

แปลและเรียบเรียงจาก Homeschool.com Your Virtual HomeSchool พฤษภาคม ๒๕๔๘

ที่มา : http://www.thaihomeschool.com/a_ongkwamroo4.htm

คำชี้แจงและข้อเรียกร้องของชาวบ้านเรียน
อุทาหรณ์จากเหตุการณ์แก๊งค์ต้มตุ๋นโฮมสคูล

ช่วงอาทิตย์ปลายเดือนกรกฎาคม มีข่าวปรากฏทางสื่อมวลชนครึกโครมว่ามี " **แก๊งค์ต้มตุ๋นโฮมสคูล**" ออกล่าเหยื่อ อย่างน้อยๆ มีเด็กนักเรียนมัธยมปลายคนหนึ่งของโรงเรียนสวนกุหลาบรับเคราะห์เสียทั้งเงินเสียทั้งเวลาและโอกาสทางการศึกษา ทำให้เรื่องโฮมสคูลกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในสังคมขึ้นมาอีกครั้ง โดยอาจมีคนเข้าใจไปในทำนองว่าเป็นพวกมิจฉาชีพพันธุ์ใหม่ ทั้งๆ ที่พิจารณาตามเนื้อข่าวจริงแล้วๆ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโฮมสคูลแต่อย่างใดเลย เป็นเรื่องการแอบอ้างหาประโยชน์จากเด็ก ม.ปลาย ที่ต้องหาทางแย่งกันเข้ามหาวิทยาลัยเสียจนใครขุดบ่อล่อไว้ก็เผลอตกลงไปง่ายๆ ในข้อเท็จจริง เหตุร้ายครั้งนี้จึงกลับเป็นการสะท้อนปัญหาในระบบโรงเรียนเสียมากกว่า

อย่างไรก็ตาม **สถาบันบ้านเรียนไทย** ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายครอบครัวผู้จัดการศึกษาบ้านเรียน (หรือ โฮมสคูล) เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจแก่สังคมในสาระสำคัญของการศึกษาบ้านเรียนเพื่อช่วยป้องกันทางหนึ่งมิให้มีการนำไปแอบอ้างหลอกลวงกับผู้ที่ไม่รู้ได้อีก

บ้านเรียนคืออะไร

บ้านเรียน คือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบดูแลจัดให้กับบุตรหลานของตน โดยเป็นผู้สอนเองหรือเป็นผู้จัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีความแตกต่างหลากหลายไปตามปรัชญา ทัศนะ ความเชื่อของครอบครัว และตามลักษณะเฉพาะของตัวบุตร ทั้งนี้ เป็นไปตามสิทธิที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ นับเป็นการฟื้นคืนรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่พ่อแม่คือพรหมและครูคนแรกของลูก ให้กลับมามีบทบาทในฐานะนวัตกรรมในยุคสมัยที่กำลังมีการปฏิรูปการศึกษากันอย่างจริงจัง

ทำไมพ่อแม่ถึงเอาลูกออกจากโรงเรียนมาจัดการศึกษาบ้านเรียน

สาเหตุสำคัญมาจากปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ขาดคุณภาพ ไม่สามารถตอบสนองต่อความเจริญงอกงามทางจิตใจและสติปัญญาของตัวเด็กที่มีธรรมชาติและศักยภาพแตกต่างกันไป ในขณะที่ข้อมูลความรู้ในสังคมและโลกปัจจุบันมีความซับซ้อนเคลื่อนตัวไปอย่างรวดเร็ว มีสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงตัวความรู้มากมาย ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้แม้ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน มีอิสระหลุดจากข้อจำกัดของชั้นเรียนแบบเดิมมาสู่การเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุอื่นๆ เช่น เด็กมีลักษณะพิเศษต้องการระบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของตัวเขา ครอบครัวอยู่ในชนบทห่างไกลโรงเรียน ครอบครัวต้องย้ายภูมิลำเนาต้องเดินทางไปต่างประเทศอยู่บ่อยๆ เป็นต้น

บ้านเรียน เรียนรู้กันอย่างไร

รูปแบบการจัดการศึกษา จะมีทั้งการเรียนรู้ภายในครอบครัว เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มกับครอบครัวอื่นๆ มอบหมายให้มีครูหรือมีผู้จัดการศึกษาโดยเฉพาะให้กับครอบครัว ลงทะเบียนเรียนทางไกลกับสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนการมีข้อตกลงเรียนร่วมกับโรงเรียนในบางกิจกรรมบางสาระวิชา

กระบวนการจัดการศึกษา ค่อนไปทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนใหญ่ ในลักษณะเป็นการจัดแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล ที่เน้นการค้นพบและต่อยอดความสนใจ ความถนัดในตัวเด็กแต่ละคน มีการกำหนดมาตรฐานและสาระการเรียนรู้อย่างยืดหยุ่นไม่เคร่งครัดตายตัวเหมือนการเรียนในโรงเรียน สามารถปรับเปลี่ยนไปตามพัฒนาการของลูกที่เกิดขึ้นอย่างเป็นจริง โดยให้ความสำคัญกับเรื่องทักษะชีวิต คุณภาพชีวิต และการรู้ในวิธีการเรียนรู้ เป็นพิเศษ

จะดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมายอย่างไร

ปัจจุบันมีการดำเนินการอยู่ใน ๒ ลักษณะ คือ

- จดทะเบียนกับโรงเรียนที่มีโครงการบ้านเรียน เด็กจะมีฐานะตามกฎหมายเป็นนักเรียนของโรงเรียนนั้น และได้วุฒิการศึกษาแบบเดียวกับเด็กในโรงเรียน

- จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา เด็กจะมีฐานะตามกฎหมายเป็นผู้เรียนในการศึกษาแบบบ้านเรียนโดยตรง ได้รับวุฒิการศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่ฯ ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับวุฒิการศึกษาของโรงเรียน

จะพิจารณาอย่างไรว่าครอบครัวมีความพร้อมที่จะจัดบ้านเรียน

พ่อแม่ที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียน ควรที่จะได้ไตร่ตรองตอบตัวเองชัดเจนแล้วว่า บ้าน-เรียน คือการศึกษาที่เหมาะสมกับตัวลูกและสภาพของครอบครัว มีความต้องการสร้างสรรค์การเรียนรู้บนรากฐานของความรักอย่างลึกซึ้งต่อลูก สามารถเป็นแบบอย่างที่มั่นคงแก่ลูกในเส้นทางที่ตัดสินใจเลือกแล้วนี้ได้ รวมทั้งพิจารณาจากปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ เช่น ได้มีการค้นคว้าหาความรู้โดยเฉพาะในปรัชญาและคุณลักษณะของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเห็นพ้องต้องกันในครอบครัวทั้งพ่อแม่ลูก พ่อแม่คนใดคนหนึ่งมีเวลาพอสมควรที่จะให้กับการดูแลลูก ส่วนฐานะของครอบครัวไม่เป็นปัญหาเพราะปรับประยุกต์วิธีการเรียนรู้ให้เป็นไปตามอัตภาพได้

พร้อมกันนั้น อุทาหรณ์จากเหตุการณ์ครั้งนี้ สถาบันบ้านเรียนไทยจึงขอเรียกร้องต่อกระทรวงศึกษาธิการให้มีการดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้เรื่องร้ายเช่นนี้เกิดขึ้นอีก และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียน รูปแบบการศึกษาแบบใหม่ ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของพ่อแม่ผู้ปกครองและสังคมโดยรวมอย่างมาก ดังนี้

๑. **จัดตั้งหน่วยงานในลักษณะศูนย์หรือ "คลินิกบ้านเรียน"** ในกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาฝึกอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ครอบครัว ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจ เพื่อให้มีหน่วยงานที่ชัดเจนเป็นทางการ สำหรับการติดต่อสอบถามขอข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องได้

๒. **จัดให้มีการประชาสัมพันธ์**สร้างความเข้าใจแก่สังคมเกี่ยวกับการศึกษาบ้านเรียน ให้เป็นที่รับรู้ทั่วกันอย่างแพร่หลาย และมอบหมายให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตพื้นที่จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในพื้นที่รับผิดชอบ

๓. **มอบหมายให้สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษา สำนักการศึกษาพิเศษ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบ้านเรียน** เพื่อนำกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวสร้างสรรค์ขึ้นให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปการศึกษาโดยรวม

๔. **เร่งรัดการประกาศใช้กฎกระทรวงรองรับสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน**ขององค์กรและสถาบันทางสังคมอื่นๆ ตามกำหนดในมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ เพื่อให้มีรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างหลากหลายตามลักษณะเฉพาะกลุ่มของผู้เรียน เป็นอีกทางเลือกให้กับผู้ที่มีความจำเป็น มีความต้องการ นอกเหนือจากการศึกษาแบบบ้านเรียน

ด้วยความเชื่อมั่นว่า เหตุร้ายจะกลับกลายเป็นดีได้ เมื่อเราเรียนรู้จากความผิดพลาด ยอมรับในความเป็นจริง แล้วเริ่มต้นมุ่งมั่นทำสิ่งที่ถูกต้องใหม่ ด้วยความบริสุทธิ์ใจต่อกันและกัน

ที่มา : http://www.thaihomeschool.com/a_ongkwamroo4.htm

คำชี้แจงและข้อเรียกร้องของชาวบ้านเรียน
อุทาหรณ์จากเหตุการณ์แก๊งค์ตัมตุ่นโฮมสคูล (หน้า 2)

สถาบันบ้านเรียนไทย
สิงหาคม ๒๕๔๘

ที่ สบท. พิเศษ/๒๕๔๘
สถาบันบ้านเรียนไทย ๖๔ ซ.สาทร ๑๐ ถ.สาทรเหนือ บางรัก กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

๔ สิงหาคม ๒๕๔๘

เรื่อง ข้อเรียกร้องเพื่อการสร้างความเข้าใจและสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียน
เรียน ฯพณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ดร.รุ่ง แก้วแดง

จากข่าวทางสื่อมวลชนปลายเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมา เกี่ยวกับ "แก๊งค์ตัมตุ่นโฮมสคูล" ฉ้อโกงนักเรียนมัธยมปลายคนหนึ่ง ทำให้อาจมีคนเข้าใจไปว่าบ้านเรียนหรือโฮมสคูลเป็นพวกมิจฉาชีพ ทั้งๆ ที่ในข้อเท็จจริงเหตุร้ายนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโฮมสคูลแต่อย่างไร ขณะเดียวกัน ก็เป็นการบอกถึงระดับความสนใจของสังคมไทยที่มีต่อการศึกษาบ้านเรียนด้วย

สถาบันบ้านเรียนไทย องค์กรเครือข่ายครอบครัวผู้จัดการศึกษาบ้านเรียน จึงเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีข้อเรียกร้องต่อกระทรวงศึกษาธิการ ในการดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้าใจกับสังคมและเพื่อสนับสนุนต่อการศึกษาบ้านเรียน โดยขอความกรุณาดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

๑. จัดตั้งหน่วยงานในลักษณะศูนย์ให้คำปรึกษาและฝึกอบรม ในกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้มีหน่วยงานที่ชัดเจนเป็นทางการ สำหรับการติดต่อสอบถามขอข้อมูลเอกสาร และช่วยสร้างความพร้อมที่จะเป็นนักจัดการเรียนรู้ให้กับพ่อแม่/ครอบครัว พร้อมทั้งจัดให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจแก่สังคมเกี่ยวกับการศึกษาบ้านเรียน ให้เป็นที่รับรู้ทั่วกันอย่างแพร่หลาย

๒. มอบหมายให้สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษา สพฐ. หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาบ้านเรียน เพื่อนำกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวสร้างสรรค์ขึ้นให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปการศึกษาโดยรวม

๓. มีการสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมต่อการพัฒนา "องค์กรเครือข่ายครอบครัวผู้จัดการศึกษาบ้านเรียน" ให้สามารถทำหน้าที่ประสาน ส่งเสริม วิจัยสร้างองค์ความรู้ สร้างความเข้มแข็งให้กับการศึกษาบ้านเรียนเป็นกำลังสำคัญทางสังคมประสานไปกับการดำเนินงานของภาครัฐ

๔. มีนโยบายให้ สพท. มอบหมายให้สถานศึกษาที่มีความพร้อม และองค์เครือข่ายผู้จัดการศึกษาบ้านเรียน ช่วยทำหน้าที่รับจดทะเบียนและประสานในการติดตามดูแลครอบครัวผู้จัดการศึกษาร่วมไปกับ สพท.

๕. เร่งรัดการประกาศใช้กฎกระทรวงรองรับสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรและสถาบันทางสังคมอื่นๆ ตามกำหนดในมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ เพื่อให้มีรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างหลากหลายตามลักษณะเฉพาะกลุ่มของผู้เรียน เป็นอีกทางเลือกให้กับผู้ที่มีความจำเป็น มีความต้องการ นอกเหนือจากการศึกษาแบบบ้านเรียน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ด้วยความเคารพศรัทธาในความมุ่งมั่นอุทิศตนของ ฯพณฯ ที่มีต่อการปฏิรูปการศึกษาเสมอมา

ขอแสดงความนับถือ

(นายยุทธชัย เฉลิมชัย)
ผู้อำนวยการสถาบันบ้านเรียนไทย

โทรศัพท์/โทรสาร.๐-๒๒๖๖-๙๗๒๗

ที่มา : http://www.thaihomeschool.com/a_ongkwamroo4.htm

บ้านเรียนสวัสดีปี ๔๙

หากนับตั้งแต่วันที่ผมเข้าเกี่ยวข้องกับเรื่องบ้านเรียนหรือโฮมสคูลไทย ซึ่งใกล้เคียงกับการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาจนถึงวันนี้ก็กว่า ๕ ปีแล้ว เมื่อพิจารณาว่ามีอะไรให้ชื่นใจบ้างไหม มองอย่างเร้าไปในทางกุศลก็พอจะเห็นวี่แววอยู่บ้างครับ จึงขอหยิบยกเฉพาะที่เห็นว่าสำคัญน่ามาทบทวนบอกกล่าวกันตรงนี้ ถือเป็นการรับกับพุทธศักราชใหม่ ๒๕๔๙

เริ่มพิจารณาจากในส่วนของ ภาครัฐ ดูก่อน

มีการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๗ ลงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๗ หลังจากใช้เวลายกร่างและดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ อยู่ราวสี่ปี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) เป็นหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องบ้านเรียนมากที่สุด ได้จัดทำเอกสารศึกษาวิจัยเผยแพร่ในวงกว้างไปแล้ว ๔ เรื่อง และกำลังจัดพิมพ์อยู่อีก ๑ เรื่อง พร้อมกับได้สนับสนุนจัดให้มีการประชุมสัมมนาเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้าใจต่อเนื่องมาทุกปี นำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายมากมายหลายประการแก่กระทรวงศึกษาธิการและรัฐบาล

สำหรับในด้าน ครอบครัว พบว่ามีการขยายตัวของผู้จัดการศึกษาบ้านเรียนอย่างน่าสนใจ

ถึงปี ๒๕๔๘ มีครอบครัวบ้านเรียนอยู่ประมาณ ๖๐ ครอบครัว ในจำนวนนี้กว่าครึ่งจดทะเบียนในโครงการโฮมสคูลกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ของมูลนิธิเด็ก ที่จดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามข้อกำหนดของกฎกระทรวงฯ มีอยู่ ๑๔ ครอบครัว และพบว่ามีครอบครัวที่สนใจ อยู่ระหว่างการตัดสินใจ กำลังประสานกับสำนักงานเขตพื้นที่ฯ รวมแล้วอีกประมาณ ๑๒๐ ครอบครัว

ในขณะที่ การรวมกลุ่มสร้างองค์กรเครือข่ายชาวบ้านเรียน เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันและเพื่อยังประโยชน์ต่อการปฏิรูปการศึกษาของชาติโดยส่วนรวม ก็มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ

เริ่มจากการจัดตั้ง "ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว" (ศปศค.) ในเดือนกันยายน ๒๕๔๓ เป็นองค์กรประสานงานอย่างหลวมๆ มุ่งการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน มีผลงานสำคัญคือ จัดการสัมมนา "ก้าวแห่งการเริ่มต้นการจัดการศึกษาโดยครอบครัว" ร่วมกับ สกศ. ต่อเนื่อง ๓ ครั้ง และการจัดทำรายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย" ให้กับ สกศ.

จาก ศปศค. พัฒนามาเป็น "สถาบันบ้านเรียนไทย" ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ เป็นองค์กรที่มีความกระชับมากขึ้น มุ่งทำงานกับภาครัฐเพื่อผลักดันในทางนโยบายและกฎหมายรองรับสถานภาพของการศึกษาบ้านเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผลงานสำคัญคือ จัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันในโครงการสุขชีวิต ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดการประชุม "เวทีบ้านเรียน ๔ ภูมิภาค" ทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ร่วมกับสำนักงานปลัด ศธ. และ สกศ. จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ "ก้าวแรกสู่บ้านเรียน" ร่วมกับ สกศ. ต่อเนื่องกัน ๓ ครั้ง จัดทำรายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง "สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย" และคู่มือครอบครัว "ก้าวแรกสู่บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว" (กำลังจัดพิมพ์) ให้กับ สกศ. พร้อมทั้งเริ่มต้นดำเนินการ "คลินิกบ้านเรียน" ให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวและผู้สนใจทั่วไป

ล่าสุด องค์กรเครือข่ายชาวบ้านเรียนได้จัดตั้งขึ้นเป็น "สมาคมบ้านเรียนไทย" (สบท.) เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นตัวแทนในทางสิทธิประโยชน์ให้กับชาวบ้านเรียนได้เต็มที่มากขึ้น และคาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาร่วมไปกับการเติบโตของชุมชนชาวบ้านเรียนและการศึกษาแบบบ้านเรียนในสังคมไทยสืบต่อไป สมาคมได้รับอนุญาตตามใบสำคัญการจดทะเบียนลงวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ (สดๆ ร้อนๆ ก่อนหน้าเขียนต้นฉบับนี้)

เมื่อมีเรื่องให้ชื่นใจแล้ว ย่อมเป็นธรรมดาของโลกที่จะต้องมีเรื่องไม่เป็นไปดั่งใจอยู่ด้วยประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่มีความแตกต่าง คนอื่นๆ เขาส่งลูกเข้าโรงเรียนพวกเรากลับเอาลูกหนีจากโรงเรียน ดังนั้น จึงยังมีอีกหลายเรื่องราวที่จะต้องช่วยกันลงแรงทั้งบู๊ทั้งบุ๋น โดยต้องวางใจเป็นกลางๆ ไว้

เข้าปี ๒๕๔๙ เรื่องที่จะต้องเดินหน้าผลักดัน ภาครัฐ กันเป็นพิเศษ เห็นจะเป็นเรื่องต่อไปนี้

หนึ่ง ขอให้มี "หน่วยงานกลาง" ที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษาบ้านเรียนโดยตรงขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ (ร่วมกับเรื่องศูนย์การเรียนขององค์กร สถาบันทางสังคม ตามมาตรา ๑๒ ของ พรบ. การศึกษาแห่งชาติฯ) เพื่อทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อนทุกๆ ด้าน เนื่องจากจนถึงวันนี้เราก็ยังหาเจ้าภาพที่แท้จริงไม่เจอเลย

สอง ควรจัดให้มีการจัดประชุม/สัมมนา/ฝึกอบรมแก่ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐและครอบครัว ให้มากและครอบคลุมเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ยิ่งขึ้นกว่าที่ผ่านมา เพราะบ้านเรียนเป็นเรื่องใหม่ ฝืนกระแส จึงต้องการทั้งความเข้าใจที่ปรับเปลี่ยนถึงขั้นทัศนะพื้นฐานและวัฒนธรรมการทำงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สาม ให้มี "โครงการนำร่องการศึกษาโดยครอบครัว" เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันฉันกัลยาณมิตรระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากับครอบครัวบ้านเรียน ในลักษณะเป็นงานวิจัยพัฒนาและเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ถอดบทเรียนนำสู่การปฏิบัติโดยรวมทุกเขตพื้นที่ต่อไป

สี่ ให้มีการดำเนินการในสิทธิประโยชน์ของครอบครัวบ้านเรียน ถึงแม้ขณะนี้จะมีผู้ไปจดทะเบียนเป็น

จำนวนไม่มากนัก แต่ทุกครอบครัวนั้นมีสิทธิตามกฎหมายสมบูรณ์ การที่ ศธ. ยังเพิกเฉยจึงถือเป็นการละเมิดต่อสิทธิโดยชอบดังกล่าว เรื่องที่ควรจะดำเนินการได้ในทันทีคือ การจ่ายเงินอุดหนุนการศึกษา ซึ่งอย่างน้อยก็ใช้อัตราเดียวกันกับนักเรียนในโรงเรียนเอกชน

ห้า ให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้สำหรับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๔๔ เพื่อให้สอดรับกับการประเมินผลมาตรฐานการเรียนรู้ของบ้านเรียนที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ โดยที่เป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มุ่งพัฒนาการตามธรรมชาติและศักยภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในส่วนของ ครอบครัว นอกจากการรวมกลุ่มกันให้แน่นแฟ้นยิ่งๆ ขึ้น เพื่อสร้างพลังในการผลักดันมาตรการสำคัญ ๕ เรื่องข้างต้นแล้ว ยังมีกิจที่เราควรขวนขวายร่วมกันอย่างน้อยน่าจะเป็นเรื่องต่อไปนี้

หนึ่ง ควรมีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัวให้มากกว่าที่ผ่านมา เน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างสังคมกลุ่มเพื่อนให้กับลูกหลาน

สอง ควรมีการศึกษาวิจัยถอดองค์ความรู้กระบวนการจัดการศึกษาในครอบครัวบ้านเรียน เพื่อพัฒนาบทบาทของพ่อแม่ในฐานะนักจัดการเรียนรู้และยังประโยชน์ในเชิงนวัตกรรมทางการศึกษา

สาม ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลพัฒนาการของผู้เรียนในรูปแบบการศึกษาบ้านเรียน ทั้งที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ทุกฝ่ายกับเกิดประโยชน์ในทางนวัตกรรมเช่นกัน อีกทั้ง เรื่องการวัดประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กบ้านเรียน กำลังเป็นโจทย์ใหญ่ของทั้งครอบครัวและศึกษานิเทศก์ที่มากำกับดูแล ซึ่งจะต้องช่วยกันหาทางออกที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อตัวเด็กเป็นหลัก

สุดท้ายนี้ ขอทิ้งท้ายด้วยการย้ำเตือนสติ (ตัวเอง) **อีกครั้งว่า ทั้งเรื่องชื่นใจและไม่ได้ดั่งใจล้วนเป็น**ธรรมดาของโลก ของหนักเมื่อสมัครใจหยิบขึ้นมาถือแล้วแม้ไม่อาจวางลง **แต่ก็ต้องรู้จักผ่อนแรงด้วยการไม่เอา**ใจจ่อมจมอยู่กับการแบกถือนั้นจนขึงเครียดเกินเหตุ และเรียนรู้ที่จะอยู่กับมันอย่างไม่พะวงถึงผลตอบแทนหรือความสำเร็จใดๆ ที่นอกเหนือไปจากความเป็นจริงตรงหน้า

พร้อมกับขอฝาก "สมาคมบ้านเรียนไทย" ที่ไหนๆ ก็เกิดขึ้นแล้ว ให้เป็นส่วนหนึ่งบนเส้นทางการบุกเบิก ... เส้นทางที่เราต่างรู้กันดีมิใช่หรือว่า ยังอีกยาวไกล

ยุทธชัย เฉลิมชัย

ที่มา : http://www.thaihomeschool.com/a_ongkwamroo4.htm

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ตามข้อกำหนดกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
พ.ศ. ๒๕๔๙

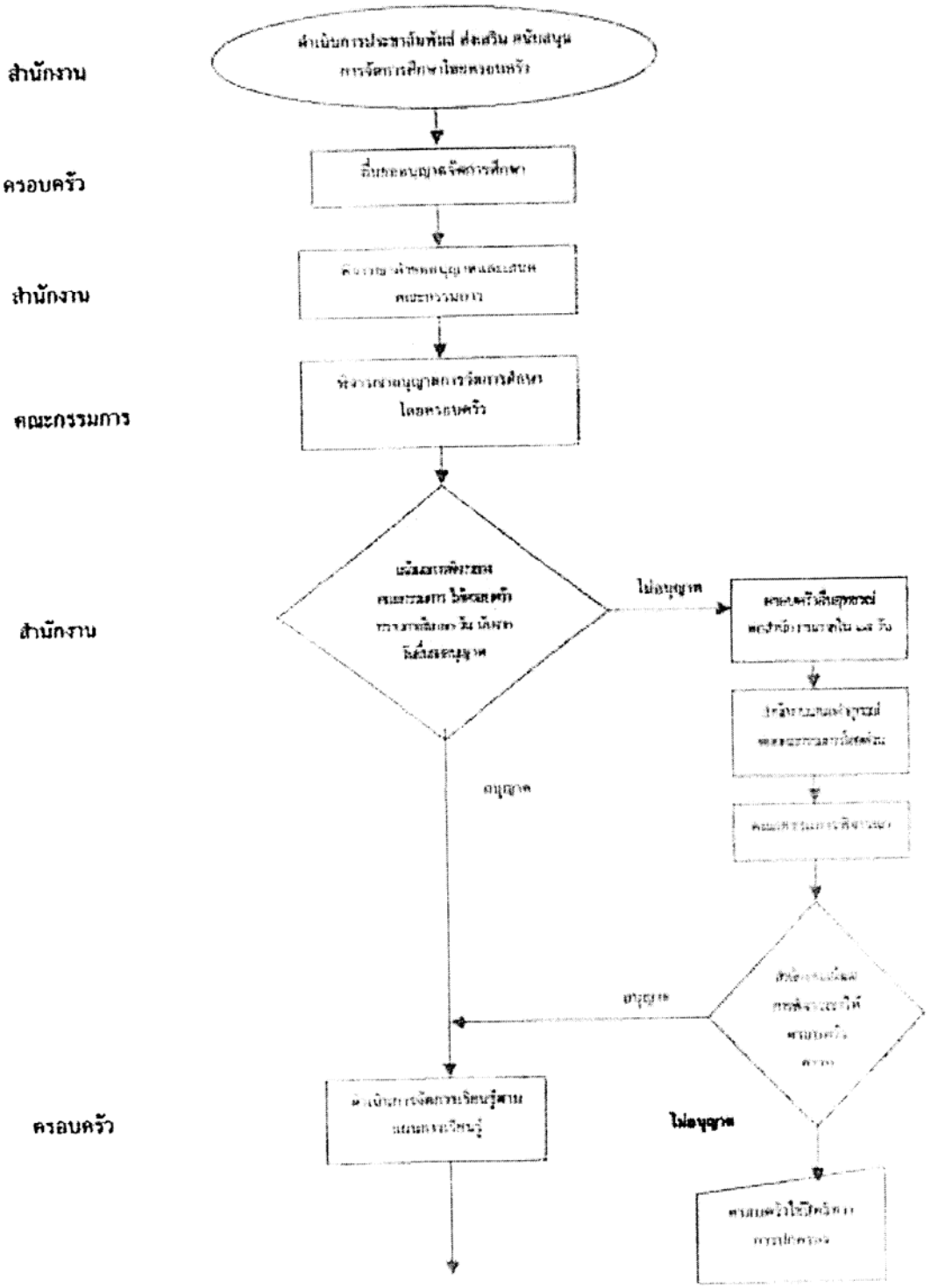

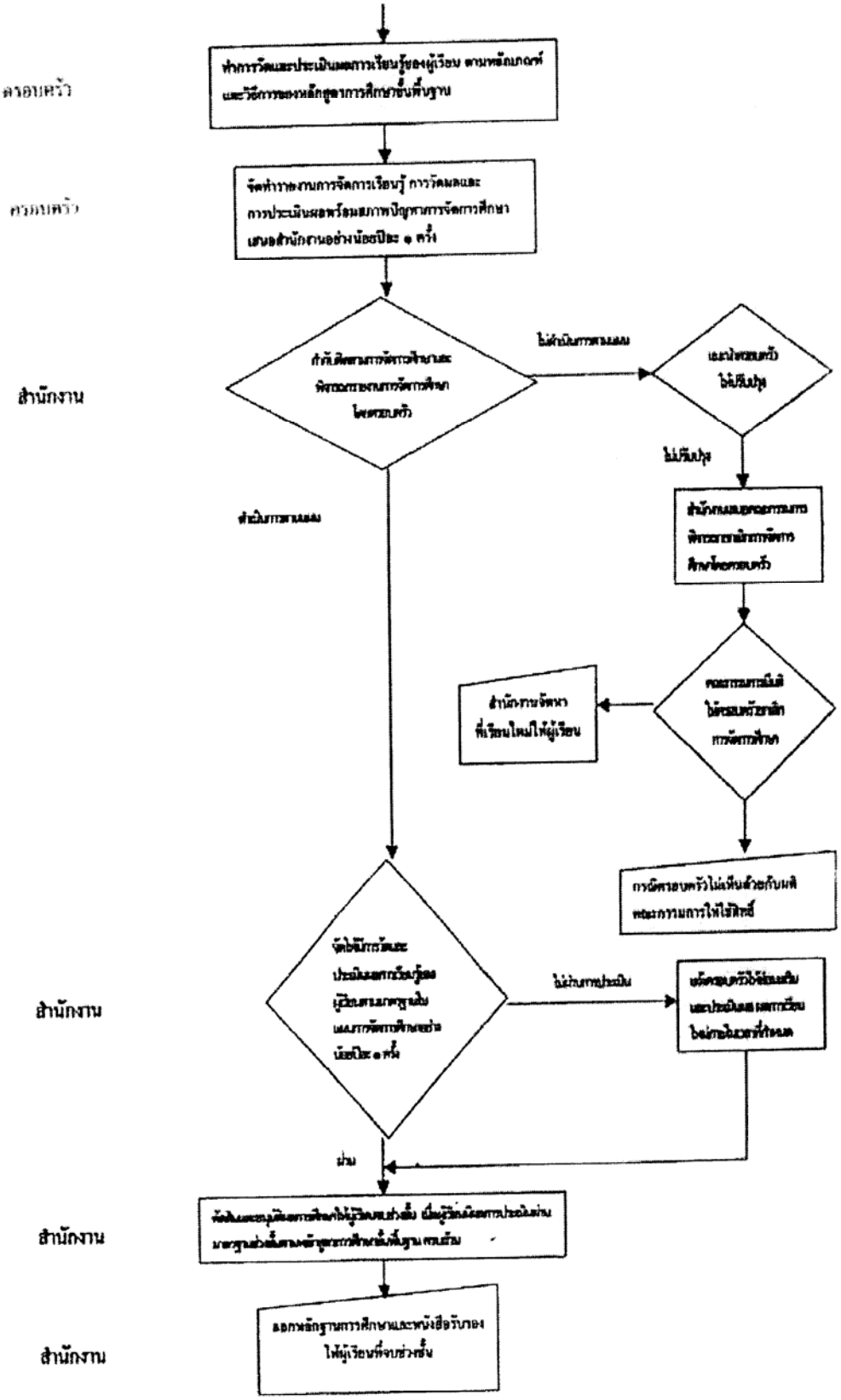
ทำการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามหลักเกณฑ์
และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ครอบครัว
จัดทำรายงานการจัดการเรียนรู้ การวัดผลและ
การประเมินผลพร้อมสภาพปัญหาการจัดการศึกษา
เสนอสำนักงานอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง
ครอบครัว
กรรมการสถานศึกษาและ
ผู้ปกครองรับทราบการจัดการศึกษา
โดยครอบครัว
สำนักงาน
ไม่ดำเนินการตามผล
เสนอโดยครอบครัว
ไม่ปรับปรุง
ไม่ปรับปรุง
สำนักงานมอบหมายการดำเนินการ
พิจารณาอนุมัติการจัดการ
ศึกษาโดยครอบครัว
ดำเนินการตามผล
คณะกรรมการมีมติ
ให้ครอบครัวจัดการ
การจัดการศึกษา
สำนักงานจัดหา
สื่อเรียนให้ผู้เรียน
การพิจารณาของครอบครัวไม่เห็นด้วยกับผล
คณะกรรมการให้ใช้สิทธิ์
สำนักงาน
จัดให้มีการวัดและ
ประเมินผลการเรียนรู้ของ
ผู้เรียนตามมาตรฐาน
และการจัดการศึกษาอย่าง
น้อยปีละ ๑ ครั้ง
ไม่ผ่านการประเมิน
ผ่าน
สำนักงาน
สำนักงาน

ตัวอย่าง

แบบยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

รูปถ่ายผู้เรียน
ขนาด 1 นิ้ว

เขียนที่

วันที่ เดือน ..... พ.ศ.

เรื่อง ขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

ข้าพเจ้า นาย นาง นางสาว .....

เลขประจำตัวประชาชน อายุ ปี

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

ถิ่นที่พักอาศัยเป็นประจำอยู่ในปัจจุบัน.....

มีความประสงค์ขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ให้แก่

๑. ด.ช. ด.ญ. นาย นางสาว .....

เลขประจำตัวประชาชน.....เกี่ยวข้องเป็น.....ในระดับการศึกษา/

ประเภท.....ตั้งแต่ปีการศึกษา.....เป็นต้นไป ฯลฯ

โดยมีผู้จัดการศึกษาคือ

นาย, นาง, นางสาว .....เลขประจำตัวประชาชน .....

ผู้มีอำนาจดำเนินการแทนนิติบุคคล ตำแหน่ง .....

อยู่บ้านเลขที่.....ถนน.....ซอย.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

สถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา เลขที่.....ถนน.....ซอย.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ / เขต.....จังหวัด.....

พร้อมนี้ได้แนบเอกสารประกอบการพิจารณามาด้วยแล้ว ดังนี้

- ○ สำเนา หรือภาพถ่าย ทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
- ○ ที่ตั้ง และแผนผังสถานที่จัดการศึกษา
- ○ สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษาของผู้จัดการศึกษา
- ○ แผนการจัดการศึกษา
- ○ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ลงชื่อ .....

ตัวอย่าง
แบบอนุญาตให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

วันที่ เดือน พ.ศ

เรื่อง อนุญาตให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

เรียน นาย , นาง , นางสาว.....

ตามที่ท่านได้ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวให้แก่ ด.ช., ด.ญ. นาย นางสาว ..... ระดับการศึกษา / ประเภท ..... ณ สำนักงาน ..... เมื่อวันที่ ..... เดือน .....พ.ศ. ..... นั้น ..... พิจารณาแล้วมีมติ

○ อนุญาตให้จัดการศึกษา

○ ไม่อนุญาตให้จัดการศึกษา เนื่องจาก

หากไม่เห็นด้วยกับมติดังกล่าว และประสงค์จะยื่นอุทธรณ์ให้ดำเนินการภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือฉบับนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา .....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตัวอย่าง

คำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัว (กรณีครอบครัวขอยกเลิกเอง)

(ครุฑ)

คำสั่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

ที่ .....

เรื่อง ให้เลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....อนุญาตให้ นาย , นาง, นางสาว จัดการศึกษาโดยครอบครัว แก่ (ด.ช., ด.ญ., นาย , นางสาว ระดับการศึกษา ..... ตามหนังสือ เลขที่ ..... ลงวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ..... บัดนี้ นาย นาง นางสาว ..... ได้ยื่นคำขอยกเลิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจาก .....

.....

อาศัยอำนาจตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๘ (๑) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....จึงยกเลิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ของ นาย , นาง, นางสาว .....

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ เดือน พ.ศ.

.....

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

ตัวอย่าง

คำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัว (กรณีคณะกรรมการมีมติยกเลิก)

(ครุฑ)

คำสั่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ที่

เรื่อง ให้เลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....อนุญาตให้ นาย , นาง, นางสาว .....จัดการศึกษาโดยครอบครัว แก่ (ด.ช., ด.ญ., นาง , นางสาว/ ระดับการศึกษา (ประถม)

ตามหนังสือ เลขที่.....ลงวันที่ ..... เดือน.....พ.ศ.....

และได้แจ้งให้มีการปรับปรุงการจัดการศึกษาด้วยนั้น

บัดนี้ นาย , นาง, นางสาว.....มิได้ดำเนินการปรับปรุงการจัดการศึกษา ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอแนะและคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษามีมติให้ยกเลิกจัดการศึกษา ในคราวประชุมครั้งที่...../.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

อาศัยอำนาจตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษารั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๘ (๒) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา..... จึงยกเลิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ของ นาย , นาง, นางสาว.....

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ เดือน พ.ศ.

(.....)

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

ตัวอย่าง

การจัดทำแผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

๑. ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัวและผู้เรียน .....

๒. แนวทางการจัดการศึกษา

๓. อื่น ๆ.....

(ลงชื่อ)

ผู้จัดทำแผนการจัดการศึกษา

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – นามสกุล	ขจรศักดิ์ อินทรโสภา
วัน เดือน ปีเกิด	16 มิถุนายน 2516
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบริหารธุรกิจกาญจนบุรี ต.ท่ามะกา อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี 71120 โทร 0-3464-0388 , 0-3454-1844
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	40/47 หมู่ 1 ต.ท่ามะกา อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี 71120 โทร 0-3464-0753
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม จ.กาญจนบุรี
พ.ศ. 2537	มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ. 2541	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง โรงเรียนบริหารธุรกิจกาญจนบุรี จ.กาญจนบุรี
พ.ศ. 2544	ปริญญาตรี (ค.บ.) ครุศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษา โปรแกรมวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี
พ.ศ. 2549	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ